

KROK

2019 4
ročník 16.

Kulturní Revue
Olomouckého Kraje

Jménem
národního výboru
v Praze i se rozejděte,
toto shromáždění
je nezákonné.

Jménem
národního výboru
v Praze i se rozejděte,
toto shromáždění
je nezákonné.

Jménem
národního výboru
v Praze i se rozejděte,
toto shromáždění
je nezákonné.

TÉMA ČÍSLA:
PŘELOMOVÝ
LISTOPAD 1989

Z OBSAHU:

ROZHOVOR S HISTORIKEM
PAVLEM URBÁŠKEM

PÁD REŽIMU V JESENÍKU

SAMETOVÁ REVOLUCE
V PŘEROVE POHLEDEM
STÁTNÍ BEZPEČNOSTI

ROZHOVOR S MARTINEM
ŠINKOVSKÝM O KOMIKSU
TRIKOLORA

ŽIVOTNÍ PŘÍBĚH DISIDENTA
MILOŠE KOŠÍČKA

OSUDY PRÁVNÍKA FRANTIŠKA
DOLEŽELA

SAMETOVÁ REVOLUCE
OBJEKTIVEM FOTOGRAFA
PETRA ZATLOUKALA

VZPOMÍNKA NA STANISLAVA
VYMĚTALA

PORTRÉT LOŠTICKÉHO
RODÁKA RICHARDA FISCHERA

Muzeum Komenského v Přerově
Vás srdečně zve na výstavu

HODINY

ze Schwarzwaldu

Výběr z unikátní kolekce dřevěných kolečkových hodin - švarcvaldek,
ze soukromé sbírky pana **Miloše Klikara**

20. 9. - 29.12. 2019

Přerovský zámek – kaple
Vernisáž výstavy proběhne ve čtvrtek **19. 9. 2019 od 17 hodin**

Otevírací doba: úterý až pátek od 8 do 17 hodin; sobota a neděle od 9 do 17 hodin

Muzeum Komenského v Přerově je příspěvkovou organizací Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky.
Tisková zpráva je publikována ve spolupráci s Městským úřadem v Přerově, OŘPZ a ve spolupráci s odborem kultury Městského úřadu v Přerově.

KROK Kulturní revue
Olomouckého kraje

Vydává Vědecká knihovna v Olomouci
Ročník 16., číslo 4
vychází čtyřikrát ročně

Vedoucí redaktor:
Mgr. Tomáš Chalupa.

Odpovědná redaktorka:
Mgr. Michaela Heloňová

Redakční rada:
RNDr. Bc. Iveta Tichá
Mgr. Miloš Korhoň
Mgr. Michaela Heloňová
PhDr. Jindřich Garčic
RNDr. Lenka Prucková
Mgr. Hana Jakůbková
PhDr. Marie Dokoupilová
Mgr. Lubor Maloň

Adresa vydavatele a redakce:
Vědecká knihovna v Olomouci
Bezučova 3, 779 11 Olomouc
tel.: 585 205 311
fax: 585 225 774

e-mail: redakce@vkol.cz
internet: www.vkol.cz/krok
facebook: <https://www.facebook.com/kulturnirevue>

IČO: 100625

Grafická úprava:
Jan Krátký

Předtisková příprava a tisk:
Martin Navrátil

ISSN:
1214-6420 (tisková verze)
1214-648X (elektronická verze)

Registrace:
MK ČR E 6450

Uzávěrka čísla:
30. září 2019

OBSAH

Úvodník: Tomáš Chalupa 2

TÉMA ČÍSLA: PŘELOMOVÝ LISTOPAD 1989

17. listopad neřídily žádné tajné služby, vysoké ideje bych v něm ale také nehledal,
říká historik Pavel Urbášek 3

Když hřmělo pod Pradědem aneb Pád režimu v Jeseníku (Matěj Matela) 9

Jak probíhala sametová revoluce v Šumperku (Michaela Kollerová) 13

Revoluční události listopadu 1989 v Přerově z pohledu Státní bezpečnosti
(Petr Sehnálek) 19

Nechceme vzdělávat, ale přilákat děti k tématu sametové revoluce,
říká autor *Trikolory* Šinkovský 27

Ve Šternberku s tečkou za jménem (Vlasta Hlůzová) 31

Miloš Košíček: Životní příběh jednoho disidenta (Pavel Marek) 34

Sametová revoluce objektivem fotografa Petra Zatloukala 38

VARIA

Významné osobnosti spojené s městy, městysy a obcemi okresu Prostějov (X.)
Právník František Doležel (Lubomír Novotný) 45

Vzpomínka na Stanislava Vymětala (Silvie Novotná) 49

Václav Burian – ctitel Czesława Miłosze (František Všeticka) 51

Richard Fischer, loštický rodák, který vytvořil Velkou Olomouc (Kristýna Bařinová) ... 53

O aforismech obecně a o nejnovějších aforismech Jana Sobotky zvláště (Jiří Fiala) 59

Recenzní okénko K poetice Bezručovy poezie (Jiří Fiala) 64

KULTURNÍ ITINERÁŘ

Rukověť návštěvníka kulturních událostí (listopad 2019 – únor 2020) 66

Téma čísla 1/2020: **Školství**

Obálka revue: Komiks *Trikolora*. Zdroj: archiv Ticho762.

Úvodník

Vážení a milí čtenáři revue KROK, jen málokdy se stane, že se o nějakém výročí intenzivně hovoří už rok před tím, než doopravdy nastane. O blížícím se 30. výročí sametové revoluce se ale mluví už opravdu velmi dlouho. Jedni ho vyhlížejí s obavami, že si ho ta druhá strana ukradne pro sebe, další v něm vidí šanci na ještě mohutnější projevení svého přesvědčení a politického názoru a najdou se i mnozí, kteří tvrdí, že rozhodně není co slavit. Ne bojte, nechci tady hořekovat nad nedobrym stavem naší společnosti a i naše revue se tomuto tématu věnuje striktně apoliticky. Ale nelze se ubránit dojmu, že ani takto velké téma v naší zemi vyvolává rozepře. Třeba toto vydání KROKu přispěje i svou troškou k tomu, aby povědomí o této dějinné události bylo větší a množství mýtů naopak menší.

Není náhodou, že hlavní text čísla přináší rozhovor s olomouckým historikem Pavlem Urbáškem, který se na období a události sametové revoluce specializuje. Je důležité nejen popsat samotný průběh a říct si, proč se některé události staly tak, jak se staly, ale také zasadit vše do kontextu doby. Co vlastně vedlo k tomu, že se režim zhroutil bez jakékoliv větší obrany, bylo vše řízeno z temných zákoutí tajných služeb nebo komunistické strany a hlavně co vlastně tehdy lidé na náměstích chtěli nejvíce? Palčivé a důležité otázky, na které hledáme v textu odpovědi.

Jaký byl průběh sametové revoluce v regionech je další téma, kterému v KROKu dáváme velký prostor. Do Jesenicka se na tamní pád režimu podíváme v textu Matěje Matěly, jaké to bylo v Šumperku píše Michaela Kollerová a Petr Sehnálek mapuje listopadové události v Přerově, ovšem z pohledu Státní bezpečnosti. Unikátní text ukazuje úřednické a zcela autentické záznamy bezpečnostních složek, které mapovaly počínání revolučních žvlů a vedly o tom pečlivě záznamy. Díky nim je pohled na druhou stranu barikády nepochybně velmi poučný.

Poučný je i komiks *Trikolora* olomouckého spisovatele a scénáristy Martina Šinkovského, který jej vytvořil společ-

ně s výtvarníkem TICH0762 a jejich ambicí bylo přivést zájem mladých čtenářů právě k tématu sametové revoluce. Tato autorská dvojice se nebojí vážných témat a komiksovou formou už zpracovávala například osmašedesátý rok nebo vznik samostatného Československa v roce 1918. Jenže současně jsou to hraví mistři komiksu, takže se i jejich nejnovější počín hemží zombíky znázorňujícími Jakeše a další prominenty režimu. Přesto je *Trikolora* velmi věrné a zobrazení sametové revoluce na malém městě a nad mnohými obrázky jistě budou mnozí vzpomínat.

KROK přinese i portrét dvou méně známých postav, které také uchvátil vír událostí sametové revoluce. Jde o pedagožku a spisovatelku Drahoslavu Svobodovou a faráře Československé církve husitské Miloše Košíčka. Oběma revoluce změnila život a oba obstáli v životních zkouškách se ctí.

Obrazovou část KROKu obstarají zejména snímky olomouckého fotografa Petra Zatloukala, který se účastnil sametové revoluce i s fotoaparátem, na jenz zaznamenával vše, co se dělo kolem. Síla jeho snímků je působivá i dnes a dobře dokresluje atmosféru té doby.

Kromě sametové revoluce se na stránkách našeho magazínu dočtete v sekci *Varia* také o různých dalších zajímavých osobnostech, jako je publicista a překladatel Václav Burian, keramik a grafik Stanislav Vymětal, soudce a právník František Doležel nebo politik, publicista a žurnalista Richard Fischer. A s profesorem Jiřím Fialou se podíváme na aforismy.

Jak vidíte, náš záběr je opět široký a o zajímavé texty rozhodně není nouze. Na závěr bych nám všem chtěl popřát, abychom se svobodou, kterou jsme nabyli před třiceti lety, zacházeli jako s cenným darem a abychom se dokázali shodnout alespoň na tom, že svoboda je pro každého člověka zásadní prvek života.

Přeji vám příjemné čtení.

Tomáš Chalupa

17. listopad neřídily žádné tajné služby, vysoké ideje bych v něm ale také nehledal, říká historik Pavel Urbášek

Jak probíhal 17. listopad v Československu a v Olomouci, jaké byly požadavky stávkujících a proč se vlastně komunisté skoro na nic nezmohli? O těchto i dalších otázkách jsme si povídali s historikem Univerzity Palackého, který se na období sametové revoluce specializuje, doktorem Pavlem Urbáškem.

Řekněme si nejdříve, co 17. listopadu předcházelo. Jaký rok byl podle vás zásadní pro to, co dnes nazýváme sametovou revolucí?

V obecné rovině se dá říct, že velmi důležitý je rok 1985. Tehdy se šéfem komunistické strany Sovětského svazu stává Michail Gorbačov. Ten přichází s politikou glasnosti a perestrojky. To pochopitelně mělo vliv i na ostatní země socialistického tábora. Takže tam je úplně počátek všech změn z konce osmdesátých let minulého století. Co se týče komunistické strany a komunistických funkcionářů tady u nás v Československu, tak ta je na všech úrovních od nejnižších organizací až po ÚV KSČ mimořádně zneklidněna tím, co ze Sovětského svazu začalo přicházet. Byli nejen zneklidnění, ale i překvapení. Jim to připomínalo velmi nápadně to, co se tu dělo v druhé polovině šedesátých let a v období pražského jara. Je třeba mít na paměti, že všichni z tehdejších funkcionářů KSČ založili své kariéry právě na porážce pražského jara, takže se jim pochopitelně nelíbilo, kam se věci ubírají. Komunističtí funkcionáři se v Československu totiž absolutně ztotožnili s nechvalně proslulým dokumentem *Poučení z krizového vývoje* z konce roku 1970. V něm pak byl pokus o reformu 60. let nazván pravicovým oportunistem. A najednou přicházela reforma přímo ze Sovětského svazu, což byl pro komunistické funkcionáře všech stupňů opravdu šok.

Byli v šoku opravdu všichni, nebo se i na straně komunistů našli tací, kteří viděli věci realisticky a chápali, že se doba mění?

Realističtější pohled na situaci začaly mít zejména ústřední orgány federální exekutivy, ovšem až poté, co se stal předsedou federální vlády Ladislav Adamec. Tam se začínají dostávat na pořad dne i různá představová opatření, ale vše jde hodně pomalu. Třeba v resortu školství se první změny začaly objevovat až v roce 1988. Realističtější pohled na svět měli také příslušníci tzv. lidosprávy. To byly národní výbory, protože ty byly nejbliže občanům a byly si dobře vědomy toho, že mnoho problémů je prostě za stávající situace neřešitelných. A třetí, kdo měl realistický pohled na svět, byla podniková sféra, tzv. kapitáni průmyslu a zemědělství. Ti totiž už dlouho viděli, jak moc naše ekonomika zaostává za západem. Socialističtí manažeři dobře věděli, že celý socialistický centrálně direktivní způsob plánování a i samotná struktura ekonomiky jsou zastalé a zoufale nekonkurenceschopné. Ekonomika kulhala na obě nohy a oni to prostě věděli. Přitom ale musíme říct, že v Československu na rozdíl od jiných zemí východního bloku existovala až do konce osmdesátých let relativně vysoká životní úroveň. Samozřejmě tu spousta spotřebního zboží chyběla a projevovaly se různé nedostatky, ale netrpěli jsme nedostatkem potravin, jako tomu bylo třeba v Polsku, kde byla situace po této stránce výrazně horší.

Když se podíváme, jak vypadala v této době Olomouc, je pro ni něco specifické, čím se odlišovala od ostatních měst té doby?

Olomouc byla specifická v mnoha směrech. Bylo to největší okresní město v tehdejším Československu. Byla také jediným okresním městem s vysokou školou univerzitního

Odstraňování symbolů komunistické moci – náměstí VŘSR (dnes Palachovo náměstí), Zdroj: Archiv UP v Olomouci, foto Petr Zatloukal.

typu, kde na čtyřech fakultách studovalo něco přes 6 000 studentů. Olomouc se od roku 1960 stala součástí Severomoravského kraje, což městu rozhodně neprospívalo. V rámci kraje byla totiž preferovanou oblastí ostravsko-karvinská aglomerace s převahou těžkého průmyslu. To se projevovalo jak v zásobování, tak v bytové výstavbě. Bytů se v Olomouci stavělo málo, takže jejich dostupnost byla mimořádně problematická. Olomouc byla také druhou největší městskou památkovou rezervací po Praze. Ale municipalita si s památkami nevěděla rady a ty chátraly. Chyběly peníze, ale ještě více realizační kapacity, prostě nikdo neměl památky pořádně opravit. To vedlo k tomu, že v roce 1988 vyšel v tehdy oblíbeném týdeníku *Mladý svět* rozsáhlý článek od Luboše Velka s názvem *Spadne Olomouc?* To byl vše vypovídající název. Autor tam transparentně poukázal na stav olomouckých památek. Posledním specifikem Olomouce byla velká koncentrace sovětských vojsk – až 30 000 vojáků, kteří tu měli také své rodinné příslušníky. Sověti měli v Olomouci – a také ve vojenském prostoru na Libavé

– své vlastní byty, školy, obchody a nemocnici. Běžný Olomoučan s nimi nepřišel až tak moc do styku, protože vojáci základní služby kasárna neopouštěli. A troufám si říct, že soužití s důstojníky, kteří samozřejmě měli volnost pohybu, bylo poměrně bezproblémové. Oni se drželi zkrátka, protože pro ně samozřejmě bylo příjemnější sloužit v Československu, než aby je poslali někam do Afghánistánu, kde mohli klidně zemřít. Takže se snažili, aby to všechno tady probíhalo bez excesů. Navíc se tu rozjel výměnný obchod, protože Sověti měli velké zásoby nafty a benzínu, měli také barevné televize, které vozili ze Sovětského svazu. Docházelo tak ke směně a fungoval černý trh. Olomoučané pracovali zejména v lehkém a potravinářském průmyslu. Olomouc nebyla nikdy moc průmyslová, protože byla až do konce 19. století vojenskou pevností. Kromě Moravských železáren tu byl hlavně potravinářský průmysl. Takže tak asi vypadala Olomouc v předvečer sametové revoluce.

Když se tedy přeneseme do roku 1989, tak zřejmě zásadním impulsem byl Palachův týden, je to tak?

Určitě ano. Rok 1989 začíná mohutnými demonstracemi právě v rámci Palachova týdnu a tam docházelo k velmi tvrdým zásahům policie. Ty překonaly podle mě i zásahy z Národní třídy 17. listopadu. Bylo to dáno tím, že tam nezasahovali jen příslušníci SNB, ale i Lidové milice. Ty byly nevyzpytatelné a nevědělo se, co od nich vlastně čekat. Milice totiž nespádaly do vojenských nebo policejních struktur, ale byly řízeny přímo komunistickou stranou. Jejich velitelem byl generální tajemník komunistické strany. Je to důležité pro to, že ty milice nebyly svázané žádnou legislativou a vlastně nebyly nikomu podřízené, na rozdíl od armády. Měly volnou ruku, což se projevilo při zásahu na demonstracích během Palachova týdne.

Tyto demonstrace se děly v Praze, co se dělo v té době tady v Olomouci?

V ostatních městech se v té době nedělo zhora nic a platí to i o Olomouci. Tady sledujeme podobný proces, jako v druhé polovině šedesátých let. Rozmanitá kulturní čin-

nost začala přitahovat lidi, kteří byli vůči režimu kritičtí, ale nemohli kritiku projevovat veřejně a politicky. Kultura na sebe natahovala opoziční étos a na kulturních akcích se lidé potkávali a diskutovali o situaci. Byli tam lidé i mimo akademickou sféru, kteří se na těchto platformách setkávali. Začala se také objevovat tzv. šedá zóna. To byl termín, který, myslím, poprvé použila socioložka Jiřina Šiklová, a označoval lidi, kteří byli v těch oficiálních strukturách, ale nebyli členy strany. Zastávali kritická stanoviska, která si ale nechávali pro sebe. A tahle šedá zóna se najednou začala probouzet. Důkazem toho bylo *Několik vět* v létě 1989, které podepsalo nějakých 40 000 lidí. Ozývala se také pracující inteligence, o které byla strana hluboce přesvědčena, že ji v období normalizace dostala pod výraznou kontrolu.

Jak se jí to podařilo? Inteligence by přece měla být vůči režimu více odolná, nebo to tak nebylo?

Pracující inteligenci – používáme tak dobový termín – velmi postihly stranické čistky na počátku 70. let. Vezměme si jako příklad učitele olomoucké univerzity. Akademici vyloučení z komunistické strany tak museli odejít i ze zaměstnání a nastoupili většinou do manuálních profesí. Nebo obdrželi jen nižší stranický trest – pak mohli i nadále učit, ale byli odstaveni od kvalifikačního růstu, tedy nesměli získat vědecké a vědeckopedagogické tituly. A co bylo možná nejhorší, stranické tresty rodičů dopadly i na jejich děti, kterým se znemožňovalo studovat na středních a hlavně vysokých školách. Tato praxe platila až do roku 1989. Na olomoucké univerzitě pracoval jistý rusista, jméno uvádět nebudu, který byl prověřený straník, ale v roce 1985 se chytl myšlenky přestavby. A tento profesor na se na zdejší filozofické fakultě pokusil tuto praxi změnit. A když začal tyto záležitosti projednávat s různými komunistickými orgány, tak jej začala sledovat Státní bezpečnost. Komunistický režim až do konce své existence usiloval o to, aby intelektuály držel pod výraznou kontrolou.

Letáková tvorba – přední trakt FF.
Zdroj: Archiv UP v Olomouci, foto Petr Zatloukal.

A jak to vypadalo v roce 1989 na straně komunistů? Tam se něco změnilo?

Ti, co měli takzvaně všech pět pohromadě, viděli, co se blíží, ale těch bylo velmi málo. Většina vrcholných straníků žila v zajetí normalizačních stereotypů a jejich absolutní politická moc jim ty stereotypy ještě umocňovala. Přesto však v předvečer 17. listopadu 1989 viděli, co se děje v zahraničí, co probíhá v Polsku, viděli, že Maďari otevřeli hranice, pak se zase přes nás přehnal desítky tisíc východních Němců. V říjnu padla Berlínská zeď, takže těch signálů, že se něco děje, byla spousta. Oni asi chápali, že jsou v tom sami, že jim ze zahraničí žádná pomoc nepřijde. V té naší komunistické straně ale nebyl nikdo, kdo by dokázal přijít s nějakými reformními myšlenkami nebo kdo by měl nějakou vizi, jak na dění reagovat. Komunisté ani v rámci svých ideologických mantinelů a své vlastní komunistické

Stávkující studenti – přední trakt FF.

politické teorie nebyli schopni najít z té situace východisko. Byli, řekl bych, naprosto zmrtvělí. Kapitáni průmyslu byli ti, co si uvědomovali, že to takto dál nejde a že je potřeba změna. Jinak jeden z mála pragmatiků byl Miroslav Štěpán, který se ale později znemožnil. Také ve vedení Socialistického svazu mládeže bylo pár lidí, kteří byli schopni vidět, co se děje. A také to byla část Státní bezpečnosti. Ta měla k dispozici své rozvědné orgány a věděla, co se odehrává ve světě a dokázala to vyhodnotit. Státní bezpečnost třeba viděla, že jim lidé začínají odmítat spolupráci a že jejich informační sítě začínají do jisté míry mlít naprázdno a nedodávají jim potřebné relevantní informace.

Když mluvíme o StB, zaznívá občas názor, že to byly právě tajné služby, které celý 17. listopad iniciovaly a režírovaly, že to vlastně bylo řízené předání moci. Co si o těchto teoriích myslíte?

Já bych úlohu tajných služeb nepřeceňoval. Státní bezpečnost byla na konci 80. let doslova zahlcena množstvím událostí, které už zvládali jen tzv. monitorovat, ale už neměli kapacity proti nim zakročit. Už jen ty petice, co kolovaly, nebo desetitisíce letáků. Oni o tom věděli, ale už nestačili

Stávkující studenti – místnosti v předním traktu FF.

dostatečně reagovat. I Státní bezpečnost byla nemálo překvapena, že nesouhlas s režimem začíná být opravdu masový. Otázkou je, proč se 17. listopadu tak tvrdě zasáhlo na pražské Národní třídě. To se dodnes přesně neví. Byla to povolená demonstrace, byli tam ale provokatéři StB a explodovalo to kvůli údajné smrti studenta Šmída, což byla fáma. Existuje hypotéza, že to byla akce tajných služeb s cílem odstavit od moci vrcholné komunisty, kteří byli zatíženi resentimenty normalizace a pražského jara. Takže si někdo řekl, že proti studentům tvrdě zasáhne a tím zdiskredituje stávající vedení, které bude muset odstoupit a přijdou místo něho komunističtí reformisté. Já jsem ale přesvědčen, že to takto nebylo. Pokud to někdo plánoval v tomto smyslu, pak ale naprosto podcenil, že už chybí jen ona pověstná rozbuška a že se to pak celé zhroutí. Bylo to neriditelné a jsem přesvědčen, že bylo nad síly tehdejšího režimu udělat takto složitou operaci, která by se dala nazvat jako řízená revoluce. Podívejme se, kdo byl tehdy ve vedení státu, to nebyli žádní myslitelé ani špičkoví manažeři. Tohle prostě bylo mimo jejich možnosti, zrealizovat takový složitý plán. Celá ta strana byla neuvěřitelně zmrtvělá. Když se v ní objevili nějací mladí perspektivní lidé, tak v ní nechtěli dělat kariéru

a stoupat někam do vrcholných pozic, to je vůbec nelákalo. Být komunistickým pohlavěrem už nikoho nelákalo, takže tam nedocházelo k výraznější generační obměně. Takže ti staří funkcionáři, co tam byli, ti to prostě takhle nemohli vymyslet a zrealizovat podle mého názoru.

Když proběhl 17. listopad, tak se to opět týkalo jen Prahy, jak se vlastně zapojily regiony?

17. listopad byl pátek a už o víkendu se začaly šířit informace, co se stalo na Národní třídě v Praze. A to byla prosím doba bez mobilů a internetu. Telefon mělo 1 500 000 domácností. Takže to byl velký fofr. V Olomouci se to začalo řešit na víkendových divadelních představeních v tehdejší Státním divadle Oldřicha Stibora. Herci odmítli hrát a vstoupili do stávk. Ta rychlost byla fascinující. V neděli se začali scházet vysokoškolští studenti. Studenti se rozhodli, že budou maximálně šířit informace. V pondělí ráno také část studentů nenastoupila na tzv. vojenskou přípravu. Ta byla povinná a za neúčast hrozily tresty. Bojkot vojenské přípravy znamenal vyhození ze studií a nástup na dvouletou vojenskou službu. Studenti se v pondělí 20. listopadu shromáždili ve sportovní hale UP, bylo jich tam tehdy přes 4 000. A tam si odhlasovali vstup do stávk. Poté začal trochu zmatek, protože studenti nevěděli, co dělat dál. Začaly kolovat hrozby, že na velká města táhnou lidové milice. Takže měli i strach, co se bude dít. Velmi rychle se ale zformovali a obsadili ve středu 22. listopadu ráno přední trakt filozofické fakulty a rozjeli informační kampaň prostřednictvím letáků. Okamžitě malovali letáky a plakáty a první místo, kam to vylepili, byla prkenná ohrada v proluce u dnešního Muzea umění. Od pondělí 20. listopadu začaly pravidelně probíhat také veřejné demonstrace na dnešním Horním náměstí, které postupně mohutněly. Současné začali kriticky uvažující jedinci v nejrůznějších olomouckých závodech a institucích připravovat generální stávk – začaly vznikat stávkové výbory a posléze městský stávkový výbor. No a generální stávk 27. listopadu 1989 se na dnešním Horním náměstí zúčastnilo kolem 60 000 demonstrujících, byť odhady byly daleko pesimističtější.

Velkou roli tak sehrály přímé přenosy tehdejší Československé televize z předcházejících demonstrací na pražské letenské pláni. V předvečer generální stávk 26. listopadu se pak v Olomouci ustavilo Občanské fórum.

Co dělala armáda a policie? Zasažovaly nějak?

Do středy 22. listopadu stál před vchodem do olomoucké radnice kordon policistů, ale ve čtvrtek už tam nebyl nikdo. Armáda i policie však byly připraveny zasáhnout, existují svědectví tehdejší armádních generálů. Jenže chyběl příslušný politický impuls, a to byl zásadní moment. Miloš Jakeš sám říkal v knize *Vítězové a poražení*, že ho vzbudili v pyžamu, že má vydat rozkaz, protože část milic dorazila do Prahy a část je na cestě. A on jim řekl, že ti, co ještě nevyjeli, mají zůstat a ti co jsou na cestě, se mají vrátit. Prostě nevydal rozkaz k zákroku, a to bylo zásadní. Režim se svými a aparáty a bezpečnostními složkami se zhroutil jako domeček z karet. Prostě už neměli sílu něco udělat.

Podvečerní demonstrace na náměstí Míru.

V souvislosti s listopadem se mluví o tom, že se vůči komunistům postupovalo příliš mírně, že se měli zakázat a postavit před soud, co o tom soudíte?

Otázka je, kdy a kdo je měl zrušit či zakázat. Komunistická strana se podílela na pokojném předání moci. Někdejší komunistický federální ministr a posléze komunistický předseda vlády „národního porozumění“ Marián Čalfa vytrhl trn z paty Občanskému fóru a zprostředkoval zvolení Václava Havla komunistickým Federálním shromážděním. Za těchto okolností nebylo možné komunistickou stranu jen tak zrušit. Navíc se společnost i nastupující establishment domnívaly, že komunisté výrazně neuspějí v prvních svobodných volbách a touto cestou skončí v propadlšti dějin. Jenže komunistická strana v roce 1990 získala kolem 13 procent a touto cestou se opětovně legitimizo-

Studentské shromáždění ve sportovní hale UP – 20. 11. 1989 – olomoučtí studenti se připojili k vysokoškolské stávce.

vala. V roce 1993 vznikl zákon o protiprávnosti komunistického režimu, který říkal, že režim byl zločinný a nese za to odpovědnost každý člen komunistické strany. Přitom v Klausově pravicové vládě seděli dva předlistopadoví komunisti a zůstali ve vládě i po přijetí zákona. Prostě komunisté byli historicky spjatí s českou společností až příliš výrazně a společnost si to svým způsobem uvědomovala.

Co přesně lidé vlastně na demonstracích žádali? Měli konkrétní představu, kam se má země ubírat?

To je správná otázka. Lidé měli dva jasné požadavky – nechtěli tehdejší režim a požadovali svobodné volby. Současně ale netušili, čím nenáviděný režim nahradit. Ve volbách roku 1990 Občanské fórum razilo heslo „Zpět do Evropy“, což si ale běžný občan představil tak, že bude moci vyjet za hranice na dovolenou. Lidé nevěděli nic o Evropské unii ani o kapitalismu. První o kapitalismu a potřebě politických stran hovořil Václav Klaus. A díky této jasně formulované politické vizi také tolik uspěl v průběhu 90. let.

Takže měl 17. listopad nějaký étos a bylo za tím něco víc než jen touha svrhnout komunismus?

Já jsem skeptický k tomu, že by listopad 1989 byl nositelem nějakých vysokých idejí. Lidé nechtěli tzv. reálný socialismus a chtěli svobodné volby. Co bude dál, nevěděla společnost, stávkující studenti, ba ani disidenti. Je nesporné, že lidé v listopadu 1989 byli euforizováni jak morálním étosem sametové revoluce, tak rétorikou nastupujícího establishmentu. Když se objevily programové teze Občanského fóra, tak jsem na to zíral jako blázen. Reprezentanti Občanského fóra jinak mluvili, jinak vypadali, prostě byl to úplný opak toho, co tu bylo do té doby. A Václav Havel byl sám o sobě mimořádná postava. Takže politické vize a ideje o dalším směřování přinášeli až nadcházející politické formace a jejich představitelé, ale 17. listopadu to ještě nikdo netušil. Podstatný byl pád stávajícího režimu a svobodné volby.

Tomáš Chalupa

Když hřmělo pod Pradědem aneb Pád režimu v Jeseníku

Matěj Matela

Vztah většiny obyvatel žijících v oblasti Jesenicka (tj. na území dnešního okresu Jeseník) ke komunistickému režimu můžeme ještě v období 80. let označit za pasivní či spíše pozitivní. Jako důvody této akceptace lze uvést převahu dělnických profesí, vzdálenost od větších městských center (a s tím související periferní charakter regionu) či v neposlední řadě skutečnost, že se jedná o někdejší Sudety – zánik původní kultury vždy umožňuje snadnější implikaci jiných kulturních rámců a politických ideologií. Velká část dosídlenců či jejich potomků měla zároveň k režimu z logických důvodů pozitivní vztah. I přesto se zde objevila celá řada osob a skupin, které proti nedodržování základních práv a svobod nějakým způsobem vystupovaly. Více než výraznou část lokálního odporu v této oblasti tvořili jedinci, které tehdejší režim označoval jako „protisocialistické živly“, většinová společnost semletá šedí normalizace je pak nazývala „chuligány“ či „máničkami“. Jednalo se o nejrůznější amatérské hudebníky, studenty, trampy, jednoduše členy undergroundu, kteří svůj postoj vůči režimu vyjadřovali stylem oblékání, nezřídka dlouhými vlasy a vousy a často až anarchistickým a provokujícím životním stylem – nenechali se zaškatulkovat do úzkých mantinelů, které režim uplatňoval na prakticky všechny sféry každodennosti. Sdružovali se v hospodách, častěji však na odlehlejších místech jako na horských chatách, ve vybydlených domech či v lesích. Zřejmě nejznámějším opozičním aktivistou této značně nesourodé skupiny se stal elektrikář Jindřich Hořelica zvaný Henry, rebel ze Zlatých Hor, jenž pro své nekompromisní názory strávil dohromady šest let za mřížemi (více o Henrym viz *KROK*, roč. 12, č. 3, 2015).

Na Jesenicko byli rovněž často „odklizení“ nepohodlní jedinci, např. bývalí političtí vězni z dolů (malíř Jaroslav Michálka), z nichž velkou část tvořili duchovní (Stanislav

Lekavý). Právě katolický disent zde představoval další silný protirežimní proud. Nejznámějším případem represí vůči věřícím, o němž referovala i zahraniční média, se stal soudní proces z roku 1983 s účastníky modlitebních setkávání probíhajících v domě manželů Šnajdrových v Mikulovicích. Za četbu Písma, zpěv náboženských písní a debaty padly dva podmíněčné tresty, někteří přišli o zaměstnání a až do revoluce se potýkali s neustálým znepříjemňováním života.

Mnozí svobodomyšlní jedinci však do vesnic a osad podhůří Jeseníků prchali „dobrovolně“. Jedním z těch, kteří se zde skryli před represemi, byl i písničkář Václav Koubek, který od jara 1982 pásl krávy nad Českou Vsí. Roku 1984 oslovil tehdejšího vedoucího Osvětové besedy v Jeseníku Ladislava Hajného s nápadem zorganizovat ve Smetanových sadech festival nezávislé hudební scény. Přestože zvolený název *Poslední vyhnání* odkazoval čistě na pasteveckou terminologii, vzhledem k datu konání (okolo 21. srpna) si komunisté toto pojmenování tradičně interpretovali po svém a akci, jíž se měli zúčastnit např. Michael Kocáb, Pepa Nos či Jiří Stivín, dva dny před začátkem zrušili. Ladislava Hajného čekal doslova výslech u představitelů města, kteří mu tykali a tázali se, proč nepozval třeba Helenku Vondráčkovou. „Protože jsem chtěl místním lidem zprostředkovat skutečnou kulturu. To, s čím se setkávají v televizi, já za kulturu nepovažuji,“ odvětil Hajný. Ve své funkci okamžitě skončil.

Příklady zde uvedené představují přirozeně pouhý zlomek z protirežimních aktivit a forem perzekucí, které se na Jesenicku v 80. letech děly. Všichni ti, kteří se nesmířili s normalizačním tlakem, vytvořili v tomto regionu poměrně pevné zázemí pro revoluční události roku 1989.

Rok 1989 začal v Jeseníku, podobně jako v drtivé většině ostatních měst republiky, ve zcela zavedených kolejích,

lednové události Palachova týdne chod města a plány vedení nijak nenarušily. Pod petici *Několik vět* se zde sice podepsalo několik jedinců a díky poslechu zahraničního rozhlasu a samizdatové literatuře mnozí věděli, že sousední státy (Polsko, Maďarsko) již vykročily na cestu demokracie, ani drtivá většina z nich však ještě na počátku podzimu nevěřila v možnost, že by se režim zhroutil také u nás.

Pátek 17. listopadu proběhl v Jeseníku stejně jako každý jiný den. Druhého dne ráno se však shodou okolností v modlitebně Církve československé husitské odehrála přednáška katolického kněze Václava Malého. Ten překvapeným účastníkům odvážně tvrdil, že režim brzy padne i u nás a příštím prezidentem by se mohl stát Václav Havel, jehož jméno většina přítomných slyšela vůbec poprvé. V neděli pak Malý již spěchal do Prahy, kde se stal jednou z hlavních tváří revolučních dní.

Do Jeseníku se revoluce i přes odlehlost kraje dostala poměrně rychle. O zmlácení studentů, resp. o skutečném průběhu těchto přelomových událostí, se někteří občané dozvěděli již o víkend, a to nejen díky zahraničnímu rozhlasu, ale i lidem, jež přijeli z Prahy a referovali o brutalitě složek Veřejné bezpečnosti. Byť není vzhledem k překotnosti dalších dní zcela snadné určit přesnou dataci udá-

Ekofórum 12. 1. 1990. Vlevo L. Hajný, druhý zprava P. Košacký, vpravo K. Fridrich. Zdroj: archiv L. Hajného.

lostí, díky zápisům a vzpomínkám přímých účastníků lze poměrně ucelený obraz této doby přece jen zrekonstruovat. Prakticky ihned se začaly aktivizovat obě strany, tj. jak protirežimně orientovaní jedinci, kteří správně vytušili, že se systém začal hroutit, tak také komunisté. Již na pondělí 20. 11. byl do Jeseníku svolán aktiv OV KSČ tvořený nejrozličnějšími funkcionáři a předsedy odborových organizací s cílem řešit vzniklou situaci a zaujmout stanovisko. Předseda ONV Bednár vyzval k odeslání rezolucí vyjadřujících plnou podporu ÚV KSČ. Druhého dne odpoledne se pak sešli členové MěNV Jeseník, aby projednali, jak zabránit generální stávce. Toho večera již na tehdejším náměstí Rudé armády proběhla první demonstrace, či lépe řečeno shromáždění prvních několika odvážných. Ti se následně odebrali do Katovny, barokní budovy, v níž se za normalizace odehrávaly koncerty a divadelní představení režimem ne zcela oblíbených umělců, a která tak částečně představovala jakési centrum místní polooficiální kultury. Právě zde padl návrh utvořit místní organizaci Občanského fóra – ta byla potvrzena o čtyři dny později, tj. 25. 11. Jejím sídlem se staly prostory základní školy v bývalém klášteře.

Dne 22. 11. se na demonstraci sešlo okolo padesáti občanů, druhého dne, kdy do Jeseníku přijeli herci Ilja Pra-

Koncert Pavla Dobeše v jesenícké Katovně, 80. léta. Zdroj: Státní okresní archiv Jeseník.

chař a Bořivoj Navrátil referující o událostech v Praze, se počet účastníků zčtyřnásobil. V pátek 24. 11. se na popud MěNV sešel městský výbor Národní fronty (MěstV NF) sdružující prakticky veškeré politické a kulturní organizace města. Toho večera, týden po zásahu na Národní třídě, přišlo před hotel Slovan již okolo 500 demonstrujících. Kromě manifestací a veřejných debat (v budově dnes již nestojícího Hasičáku) se však tento týden nesl ve znamení poměrně intenzivních interních diskusí – na školách (např. na gymnáziu) probíhaly rozpravy studentů s učiteli, zasedla vedení továren, aby k nastalé situaci zformulovala stanovisko. A postoj skutečně zaujmula. V pondělí 27. 11. v pravé poledne ohlásily sirény všech nejvýznamnějších podniků města (Moravolen, Rudné doly Jeseník aj.), že vstupují, podobně jako většina republiky, do generální stávky. Na náměstí Rudé armády se sešlo více jak 2 000 občanů, tedy přibližně desetina města, aby veřejně proklamovali svůj názor na stranu a vládu. Tehdy poprvé veřejně padl návrh pojmenovat náměstí po T. G. Masarykovi. Hojně účasti nezbránila ani distribuce letáků a plakátů ze strany komunistické nomenklatury odrazujících občany od účasti na stávce.

Stávající vedení města začínalo pozvolna chápat vážnost situace. Druhého dne, 28. 11., proto členové MěNV poprvé

zasedli k jednacímu stolu se zástupci místního OF. V úterý 5. 12. se pak zástupci OF sešli s městským výborem Národní fronty, jehož předseda Blahoslav Loveček přítomně ujistil, že „*předsednictvo MěV NF se již na svém posledním zasedání 30. 11. 1989 zabývalo současnou situací [...] a usneslo se, že než přikročí ke změnám v předsednictvu, bude v nejbližší době jednat s Občanským fórem.*“ Poté vystoupil jeden ze zástupců OF Petr Košacký a přednesl několik požadavků – v první řadě se jednalo o odstranění vedoucí úlohy KSČ v NF. Zároveň vyzval k okamžitému odstoupení MUDr. Lovečka, jehož další působení v čele není podle stanoviska OF zárukou demokratického vývoje. Ještě toho dne předsednictvo skutečně složilo své funkce.

Ve čtvrtek 7. 12. pak jesenícké OF postavilo do svého čela čtyři mluvčí, kteří svými často protichůdnými postoji výborně ztělesňovali široké spektrum názorových proudů a pluralitu uvnitř tohoto uskupení. Nejstarším mluvčím se stal Karel Fridrich (1926–1996), v 50. letech militantní straník, který se však zapojil do pražského jara a v roce 1972 se stal jedním z prvních odsouzených v procesu s Jaroslavem Šabatou. Po podpisu Charty 77 byl „odklizen“ do Jeseníku, kde pracoval v podniku Moravolen. Představoval levicový proud, který však postupem doby stále více ztrácel v řadách občanů na významu. Ekologický směr v rámci jeseníckého OF ztělesňoval Ladislav Hajný (*1948), který po vyhazovu z funkce vedoucího Osvětové besedy působil jako redaktor podnikového časopisu Rudných dolů, kam roku 1988 přispěl odvážnou sérií článků *Vráska na čele Praděda* pojednávající o devastaci unikátní přírody Jeseníků. V Rudných dolech pracoval i Cyril Svozil (*1954), jenž vstoupil do OF přímo v Praze v paláci Adria. Poté, co v jeho očích „vyčpěl étos sametu“, politiku opustil, aby založil první společnost s ručením omezeným na severní Moravě, která pod názvem FENIX GROUP působí dodnes. Byl jasný představitelem pravicového proudu. Tím, kdo v jeseníckém OF zaujmul postupně přední mís-

Fotograf Miloslav Kalina zachytil průběh generální stávky 27. 11. na jeseníckém náměstí, tehdy ještě Rudé armády. Zdroj: archiv rodiny Kalinovy.

to, byl Petr Košacký (*1945), rodák z Ostravice a od roku 1970 rovněž zaměstnanec Rudných dolů, který v létě 1989 podepsal *Několik vět*. Ztělesňoval lidskoprávní a humanitní proud. Jednou z perliček jesenické revoluce je, že shodou náhod cestovali právě dva posledně zmínění 17. listopadu do Prahy na jednání s ředitelem jistého výzkumného ústavu. Když Košacký začal slovy: „*Tak, pane řediteli...*“, dotyčný soudruh se výhružně napřímil a tázavě zahrímal, že s těmi „pány“ jsme snad skončili v únoru 1948...

Prosinec se nesl ve znamení neustálého jednání s mocenskými strukturami Jeseniku, na nichž se stále častěji řešily problémy regionálního charakteru – mezi jinými „urychlený odchod“ sovětské posádky z města, vytvoření (tj. obnovení) samosprávného územního celku Jeseník či v neposlední řadě přejmenování některých místních názvů a vůbec „faktické odstranění vedoucí úlohy KSČ“ na všech úrovních. O tom, že rokování nebyla jednoduchá, svědčí zápisky zúčastněných, např. poznámka z 10. 12.: „*OF vyslo-*

První svobodné volby po čtyřiceti letech totality. Vousatým hlasujícím je Ladislav Hajný. Zdroj: archiv L. Hajného.

vuje nespokojenost s tou částí projevu místopředsedy MěNV pana Krutíla, ve kterém podrážděně reagoval na vystoupení mluvčího OF. Týká se to zejména formulace „často ani nevíme, kterou část občanů a koho vlastně OF zastupuje“ nebo užití výrazu „tzv. svobodné volby“. Zpochybňuje tak společné stanovisko OF a MěNV z 28. 11. 1989, které, alespoň se domníváme, vytvořilo základ vzájemného respektu a partnerství.“ Když pak 26. 12. vyšel ve zpravodaji OV KSČ Šumperk článek vyjadřující *de facto* souhlas s masakrem na Národní třídě, vydalo 28. 12. vedení jesenického OF ostré prohlášení, v němž požadovalo „*okamžité odstoupení vedoucího tajemníka OV KSČ s. Švédy a celého předsednictva*“. Zároveň se vymezilo i proti MěNV, neboť se ukázalo, že odtud v listopadových dnech soustavně proudily nepravdivé informace, docházelo k záměrnému zdržování tiskovin apod. Do nového roku tak místní OF vstoupilo poměrně rázně, se sebedůvěrou a odhodláním nastavit demokratické principy na všech správních i společenských úrovních.

V roce 1990 pokračovaly debaty, k nimž se přidaly např. přednášky významných osobností (Pavel Dostál) či pamětníků prvorepublikového politického života, zároveň se však prvotní euforie z nově nabyté svobody začala postupně přetavovat v problémy (např. vstupování některých bývalých členů KSČ do OF s vidinou „osobního prospěchu“) a muselo se přikročit k řešení praktických záležitostí. I přes počáteční nesnáze ovšem prozatímní vedení města, zvolené 27. února doplněním pléna MěNV a novou volbou, úspěšně přivedlo Jeseník k červnovým volbám, které zde s více jak 40% ovládlo OF. V listopadu se pak starostou stal Ing. Petr Košacký. Jeseník otevřel novou kapitolu svých dějin.

Matěj Matela (*1992) se soustředí na střípky kulturního dědictví původního německého obyvatelstva Jeseníků, především vysokohorských oblastí. Zaměřuje se rovněž na výrazné regionální osobnosti a na místní protikomunistický disent. Působí jako odborný pracovník ve Vlastivědném muzeu Jesenicka.

matejmatela@seznam.cz

Jak probíhala sametová revoluce ve Šumperku

Michaela Kollerová

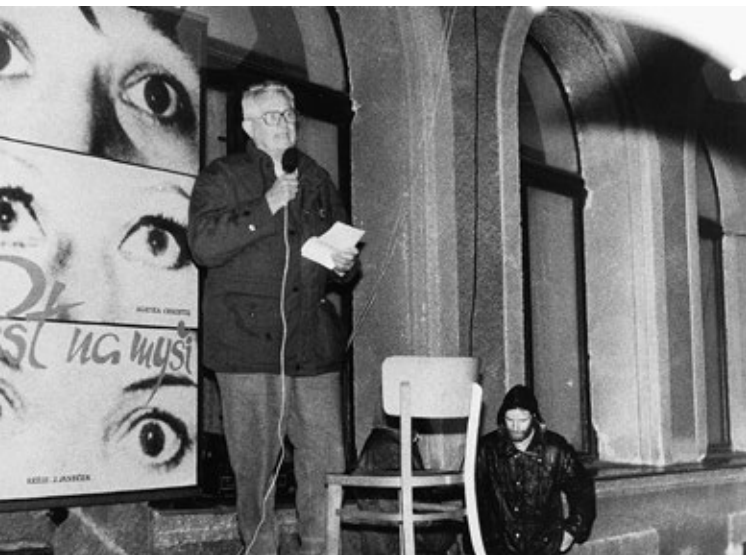
Třicáté výročí události sametové revoluce, jednoho z nejdůležitějších milníků v našich moderních dějinách, si v letošním roce připomene i severomoravský Šumperk. Zde působící kulturní instituce připravily pro veřejnost celou řadu akcí, ať již výstav, přednášek, divadelních či filmových představení. Blížící se výročí také dalo podnět k podrobnějšímu poznání průběhu sametové revoluce ve zmíněném městě, neboť tomuto tématu se dosud regionální historie téměř nevěnovala. Z dostupných materiálů uložených ve fondech Státního okresního archivu v Šumperku byly sledovány nejen události posledních dvou měsíců v roce 1989, ale více také činnost Městského koordinačního výboru Občanského fóra v Šumperku (MKV OF).

Zatímco v páteční večer 17. listopadu 1989 rozháněly brutálním způsobem bezpečnostní jednotky vcelku poklidně probíhající demonstraci organizovanou vysokoškolskými studenty, v Šumperku i jeho okolí byl zatím klid. V nedalekém Rapotíně se na faře uskutečnila přednáška kněze a signatáře Charty 77 Václava Malého. Setkání se zúčastnila řada regionálních disidentů, pro mnohé to byla také příležitost se vzájemně blíže seznámit. V průběhu večera slyšeli z rádia kusé informace o událostech v Praze. Cítili, že přichází zlom v dosavadním vývoji. Když ale Václav Malý prohlásil, že do půl roku bude Václav Havel prezidentem, nikdo tomu v tu chvíli nechtěl věřit. Svědectví o pražských událostech se do ostatních regionů šířila především prostřednictvím lidí vracejících se o víkendů z metropole do svých domovů. Z médií se pravdivé informace získat nedaly, fakta byla zveřejňována ve značně přeroucené podobě vyznívajících se prospěch režimu.

V pondělí 20. listopadu se sešla předsednictva Okresního výboru KSČ (OV KSČ) a Okresního výboru Národní fronty (OV NF) a dále rada Okresního národního výboru (ONV) v Šumperku, aby se jejich členové zabývali a posou-

dili nastalou politickou situací v zemi. Výsledkem jednání bylo mimo jiné společné odsuzující prohlášení otištěné na stránkách okresního týdeníku *Naše Slovo* vydaného 22. listopadu. Události v Šumperku nabraly rychlý spád od úterý 21. listopadu. Už od pondělí se protirežimně nalaďovali lidé, především z disidentských kruhů, domlouvali na společném připojení se k pražským akcím. Místem vyjádření podpory se mělo stát hlediště zdejšího Severomoravského divadla. Jeho herci ovšem v úterý vstoupili do stávkový, a tudíž bylo představení zrušeno a budova divadla nepřístupná. Lidé se proto shromáždili před divadlem, ten večer se jich sešlo asi kolem 300. Zpívala se hymna a zapalovaly svíčky, už tehdy zazněly první projevy. Určit, kdo však byl tím úplně prvním řečníkem, je z dostupných materiálů i vzpomínek hlavních aktérů docela obtížné. Kronika města Šumperka za rok 1989 nebo vzpomínkové články otištěné v jednom z prosincových vydáních *Moravského severu* z roku 1990 uvádějí herce Františka Večeřu i dr. Jana Macha. Jiní pamětníci zmiňují jméno Petra Opletala, jehož byt se stal v prvních dnech revoluce jakýmsi organizačním centrem a také místem zrodu šumperského Občanského fóra. Od divadla se pak ještě někteří účastníci přesunuli k budově dnes již bývalého kina Svět, kde odsoudili zásah bezpečnostních složek vůči studentům v Praze, a i tady ozářily okolí plamínky svíček a zazněla hymna. Poslední akce úterňního večera se uskutečnila na Husově náměstí, kde vyžvaly lidé k již konečnému odstranění Stalinovy sochy.

Budova divadla a přilehlá hlavní městská tepna, tehdy ještě stále zvaná třída Rudé armády, byla ovšem od počátku bezesporu nejdůležitějším místem revolučního dění v Šumperku. Zde se odehrávala většina mítinků, z pódia hovořili nejen členové OF, ale také zástupci stávkujících studentů, herci, mluvčí z podniků a jednotliví občané chtějící se vyjádřit k aktuálnímu dění. V prvních dnech to

Výraznou osobností sametové revoluce v Šumperku a oblíbený řečník na mítincích i diskuzních setkáních byl evangelický farář Jiří Veber st. (1922–2010). Za minulého režimu mu byla jeho duchovní činnost znemožněna, po revoluci se zapojil do komunální politiky, v roce 1990 jej o pouhé dva hlasy porazil v boji o post šumperského starosty Ctirad Medlík. Zdroj: Státní okresní archiv v Šumperku.

ovšem neměli řečníci vůbec jednoduché. Zpočátku chyběla ozvučovací technika, jako pódium posloužil odpadkový koš. Velice brzy se podařilo díky členům místní hudební skupiny BG Nova zajistit ozvučení a na rohu divadla bylo postaveno malé dřevěné pódium. Mítinky, stejně jako pozdější diskuzní večery v divadle nebo Domě kultury ROH Pramet (DK ROH Pramet), bývaly moderovány. Lidé u divadla získávali aktuální zprávy o vývoji v Praze, o dění informovaly také letáky vyvěšené u vchodu, v divadle samotném se promítaly záznamy z pražské demonstrace i ze šumperských diskuzních večerů.

Občanské fórum bylo založeno v Šumperku ve středu 22. listopadu v bytě Petra Opletala, kde se jeho členové několik následujících dní provizorně scházeli a kde se také vytvořil v úvodu zmíněný Městský koordinační výbor OF

(MKV OF). Šumperské OF bylo organizováno v souladu s prohlášením pražského Koordinačního centra OF, které fungovalo jako informační a organizační středisko, odkud plynuly informace z centra do regionů. Členové šumperského OF se taktéž stavěli za požadavek politických změn, přechodu k demokracii, vzniku pluralitní politické scény a umožnění svobodných voleb. Požadovali dodržování lidských práv, demokratických principů, volali po sociální spravedlnosti a ochraně životního prostředí. V Šumperku se na činnosti OF podíleli demokraticky založení lidé, mezi nimi i členové do té doby upozadovaných politických stran, tedy Československé strany socialistické (ČSS) a Československé strany lidové (ČSL). Při OF fungovalo také několik sekcí, např. právní nebo ekologická, v níž se angažovali především členové budoucí Strany zelených. Šumperské OF nekopírovalo slepě svou podobu od pražského centra, ale byl brán ohled i na místní specifika. Spojení s Prahou tedy zajišťoval MKV OF, který zároveň udržoval spojení mezi jednotlivými stávkovými výbory v místních podnicích a institucích, dále vedl jednání se zástupci městské a okresní správy, posléze i okresním vedením KSČ. Organizoval rovněž výše zmíněné mítinky a diskuzní večery. MKV OF v Šumperku měl zpočátku 20 členů, z nichž bylo zvoleno pět mluvčích, kteří výbor zastupovali na veřejnosti, účastnili se řady jednání, a hlavně zaručovali podávání jednotných informací. Mezi pěticí mluvčích patřili MUDr. Jan Mach, Petr Opletal, Jiří Veber st., Hana Havlíčková, Jiří Suchan. Posledně jmenovaného záhy vystřídal MUDr. Jan Korger. Činnost v MKV OF nebyla nijak honorována, teprve na jaře roku 1990 se placeným manažerem stal ing. Zdeněk Kašpar.

MKV OF v Šumperku zpočátku sídlil na náměstí Míru č. 19, začátkem prosince 1989 se přestěhoval do domu v Lužickosrbské ulici č. 7. Tehdy také začal vycházet zpravodaj redigovaný ing. Jiřím Havlíčkem a ing. Jaroslavem Kopřivou. Celkem do května následujícího roku vyšlo 16 čísel, vycházela však i zvláštní vydání věnovaná připomínkám osobností (Jan Zajíc) nebo aktuálně řešeným otázkám (využití budovy OV KSČ). Lidé se mohli dozvědět o činnosti

MKV OF, později i ostatních politických stran na stránkách *Kulturního života* v Šumperku a od ledna roku 1990 také na stránkách *Naše slova*, resp. *Moravského severu*. Otevřela se také možnost prezentovat své názory a postoje na rozhlasových vlnách *Šumperského okénka*.

Až 30. ledna 1990 vznikl Okresní koordinační výbor OF se sídlem v Šumperku, v němž byli zástupci jak z tohoto města, tak i Zábřeha a Jeseníku. Za výbor jednala desítka mluvčích, předsedou byl MUDr. Jan Korger. Mezi nejdůležitější úkoly se řadilo hájení zájmů OF na okresní úrovni, dále komunikace s národními výbory, Veřejnou bezpečností a zejména příprava blížících se parlamentních voleb.

Členové šumperského MKV OF v Šumperku také hojně vyjžděli na besedy a diskuzní setkání s obyvateli v blízkých či vzdálenějších obcích. Harmonogram výjezdů býval mnohdy velmi bohatý. Intenzivní setkávání s veřejností pokračovalo i v roce 1990, a to zejména v souvislosti s probíhající předvolební kampaní.

Avšak zpět k revolučním událostem. Od 21. listopadu se každý den v šest hodin večer konaly mítinky, kterých se účastnil stále větší počet obyvatel. Výrok „*V šest u divadla...*“ se v této době stal pojmem. Šumperští komunisté se zpočátku vyjadřovali odmítavě k MKV OF a kriticky se stavěli i k probíhajícím dialogům mezi zástupci pražského OF, členy Ústředního výboru KSČ v Praze a také předsedou federální vlády Ladislavem Adamcem. Taková strategie však dlouho nevydržela, protože běh událostí už nešlo zastavit. Lidé navíc začali požadovat odstoupení celého předsednictva OV KSČ v Šumperku včetně neoblíbeného předsedy Aloise Švédy. V pátek 24. listopadu se po čtvrtém mítinku, jehož se zúčastnilo okolo 7 000 lidí, uskutečnil také první průvod městem na Gottwaldovo náměstí (dnes náměstí Republiky). Odtud se lidé po odzpívání státní hymny v klidu rozešli do svých domovů. Poslední dva dny tohoto tolika událostmi nabitého týdne rozhodně odpočinek nepřinesly. V sobotu dopoledne došlo k prvnímu kon-

Třída Rudé armády (dnes Hlavní třída) v době generální stávky 27. listopadu 1989. Zdroj: Sbirky Vlastivědného muzea v Šumperku a Státní okresní archiv v Šumperku.

taktu čtyř zástupců OV KSC s představiteli MKV OF, kteří byli připraveni vést dialog o životní situaci na okrese. Ještě týž den večer se sešel OV KSC, kde vedoucí tajemník Švéda informoval přítomné o zprávě Miloše Jakeše z mimořádného zasedání ÚV KSC v Praze a obdobně i o jednání na Krajském výboru KSC (KV KSC) v Ostravě. Zpráva o průběhu zasedání ÚV KSC vyvolala diskuzi, která odhalila, že dosud zastávaná tvrdá stranická linie začala v regionu dostávat povážlivé trhliny. Během víkendu se komunisté pokusili uspořádat svou demonstraci na podporu strany a režimu, čímž chtěli narušit průběh právě konaného mítinku. Průvod vybavený transparenty s patričními hesly došel před budovu divadla, kde byli jeho účastníci vyzváni moderátorem k vystoupení u mikrofonu. Soudruzi se však pořádně na nic nezmohli a jejich akce skončila fiaskem.

Na konci prvního revolučního týdne také vrcholily přípravy generální stávky ohlášené na pondělí 27. listopadu. V den stávky bylo v Šumperku od rána poměrně rušno. Zástupci MKV OF se dopoledne sešli s představiteli Městského národního výboru (MěstNV), se kterými jednali mj. o přidělení místností pro potřeby činnosti OF a také o možnosti publikovat v místních médiích a využívat veřejné vývěsní plochy. Na programu bylo i uznání OF jako opozice a kooptování jednoho z jeho zástupců do rady MěstNV. Dalším bodem jednání bylo zpřístupnění divadla a DK ROH Pramet pro pořádání diskuzních setkání. V pravé poledne byla zahájena stávka, kdy se život v celé zemi téměř zastavil. Na třídě Rudé armády se sešlo okolo 17 000 lidí. U divadla se konal opět mítink, stávkující se posléze přemístili na Gottwaldovo náměstí. Ve dvě hodiny odpoledne stávka skončila. Její průběh mnohé účastníky utvrdil v přesvědčení, že starému režimu již definitivně odzvonil umíráček. Ukončením stávky však ještě nebyl ten den všemu konec. V šest večer se konal jako obvykle mítink před divadlem. O dvě hodiny později bylo zahájeno první diskuzní setkání v sále Severomoravského divadla, které vyvolalo obrovský zájem návštěvníků. Chvillemi se dostavoval pocit, že se divadlo proměnilo v jednu velkou zpovědnici, kde lidé hovořili o svých problémech. Diskuzní večery v divadle

oživovala v dalších dnech také účast mimošumperských herců. Z Prahy přijeli např. Václav Vydra ml., Valérie Zawadská, Naďa Konvalinková a Ivan Vyskočil, z Olomouce Pavel Hekela a Martina Fričová. Na počátku prosince vystoupil na prknech šumperského divadla písničkář Karel Plihal, jehož návštěva pomohla pozvednout již poněkud upadající zájem o večery v divadle. Přijel také zpěvák a skladatel Petr Rezek, mimo jiné autor hudby ke hře *Báj* autorky Daniely Fišerové, jejíž premiéra byla plánována šumperským divadlem v lednu roku 1990. Diskuzi se pochopitelně účastnili také hlavní aktéři šumperské revoluce, mezi nimi především Jiří Veber st., dr. Jan Mach a dr. Jan Korger.

Následující den po stávce se sešlo předsednictvo OV KSC, které konečně přistoupilo na dialog se zástupci MKV OF. Uskutečnila se rovněž schůzka s členy ONV, během níž se jednalo o legalizaci činnosti OF na okrese Šumperk a umožnění vydávání jeho neperiodického zpravodaje. Rovněž se zde hovořilo o personálních změnách v radě a plénu ONV a bylo požadováno obsazení několika míst zástupci OF. Večer od šesti hodin se uskutečnilo první Diskuzní fórum v DK ROH Pramet. Lidé zde mohli diskutovat se zástupci MKV OF, MěV KSC a MěstNV. Možnost svobodně klást otázky využilo značné množství lidí, sál byl naplněn do posledního místa. Tyto večery se pak konaly v DK ROH Pramet ještě několikrát. Dalším místem, kde se odehrávala tematicky zaměřená diskuzní setkání, se stalo dnes již bývalé kino Svět.

Středa 29. listopadu přinesla několik velkých změn. V prvé řadě se uskutečnila mimořádná schůze pléna OV KSC, která se zaměřila na personální otázky plynoucí z aktuální situace (nejen) na okrese. Výsledkem byla rezignace celého předsednictva OV KSC včetně vedoucího tajemníka Aloise Švédy. Vzápětí bylo zvoleno nové devítičlenné vedení v čele s Františkem Suchým. Nové předsednictvo mělo stranu na okrese řídit do konání mimořádné okresní konference ohlášené na 9. prosince 1989. V ten samý den se rada MěstNV zabývala změnami v názvosloví ulic a rozhodla o zrušení názvu Stalinovo náměstí (prostranství se stalo součástí ulice Gen. Svobody). A konečně

z očí veřejnosti zmizel jeden z nejvýraznějších symbolů odcházejícího režimu, tedy Stalinova socha.

Druhé Diskuzní fórum v DK ROH Pramet se uskutečnilo 3. prosince. V nedělní podvečer se opět velký sál zaplnil do posledního místa. Mnozí účastníci sem přišli z divadla, kde se odpoledne konal koncert několika hudebních skupin na podporu OF. Na pódiu DK ROH Pramet se tentokrát vedle trojice mluvčích MKV OF (Veber, Mach, Korger) objevili zástupci MěstNV v čele s předsedou Karlem Blehou, dále členové představenstva OV KSČ, a to vedoucí tajemník František Suchý a Rostislav Vlček (mimo jiné také předseda Okresního výboru Svazu socialistické mládeže). ONV zde zastupoval pouze vedoucí organizačního odboru. Diskutovalo se o celé řadě témat, mezi nimi o přejmenování některých šumperských ulic, odstranění symbolů a hesel odcházející moci z veřejného prostoru, o využití budovy OV KSČ nebo dalším osudu rozestavěného památníku osvobození na náměstí Československo-sovětského přátelství. Zazněl i požadavek na navrácení busty prezidenta Tomáše G. Masaryka na původní místo u budovy gymnázia apod. Mnohé z těchto otázek se podařilo vyřešit v průběhu roku 1990. Během večera se také hovořilo o rozpuštění jednotek Lidových milicí a stranických organizací KSČ v podnicích, rovněž i o stále nedostatečném objasnění pražských událostí ze 17. listopadu. OF vyjádřilo svou nespokojenost s novým složením federální vlády v čele se staronovým předsedou Ladislavem Adamcem, která byla právě v tento den jmenována prezidentem Gustávem Husákem. Lidé v celé republice však odmítali tuto vládu přijmout, neboť v ní stále drtivě převažovali komunisté. I v Šumperku vyjádřili lidé svůj nesouhlas s její podobou hned následující den na dalším večerním mítinku u divadla.

V prosinci se odehrávaly především personální změny ve vedení města i okresu. Zástupce MKV OF usedl v radě MěstNV v Šumperku již koncem listopadu 1989. Obecně byl postoj města k nastalé situaci považován za realistický, předseda Karel Bleha se dokonce účastnil i některých mítinků a diskuzních setkání. Přesto však změny v obsa-

Diskuzní setkání v Severomoravském divadle v Šumperku
Zdroj: Státní okresní archiv v Šumperku.

Diskuzní fórum v sále Domu kultury ROH Pramet v Šumperku, v uličce na invalidním vozíku je Julius Varga (1962–1996), přední představitel katolického disentu v regionu, který se navzdory svému vážnému postižení aktivně zapojoval do revolučního dění.
Zdroj: Státní okresní archiv v Šumperku.

Odstranění sochy K. Gottwalda bylo technicky poněkud náročnější, socha sestávala ze tří těžkých částí. Zdroj: Sbirky Vlastivědného muzea v Šumperku.

zení rady MěstNV nebyly podle některých zástupců MKV OF dostatečně rychlé, nevoli veřejnosti způsobil i návrh navýšení počtu členů z dosavadních patnácti na sedmáct. Rozhořčení ale nebylo na místě, neboť zvýšení počtu radních nehrálo ve prospěch KSČ. V rekonstruované radě obsadili členové strany šest míst, další čtyři si mezi sebou rovným dílem rozdělily ČSS a ČSL, zbývajících sedm míst připadlo bezpartijním členům. Rada MěstNV však v tomto složení nevydržela dlouho. Již během února 1990 se sešli na společném jednání zástupci MKV OF, ČSS, ČSL, Strany zelených (SZ) a KSČ a opět jednali o počtu a obsazení míst funkcionářů MěstNV. Karel Bleha uhájil post předsedy, který pak zastával až do podzimních komunálních voleb.

Nové obsazení rady a předsednictva ONV v Šumperku pak bylo hlavním bodem programu jednání plenárního zasedání dne 20. prosince. Na základě jednání zástupců ONV, MKV OF a politických stran bylo dohodnuto, aby v předsednictvu byli dva zástupci KSČ, dva bezpartijní a po jednom členu ČSS a ČSL. Nová rada ONV s rozložením sil v poměru tři komunisté, po dvou zástupcích ČSL a ČSS a osmi bezpartijních měla být zvolena na plánovaném plenárním zasedání v únoru 1990. Z funkce předsedy ONV byl odvolán dr. Josef Bednář a dočasným vedením byl pověřen místopředseda ing. Jiří Kročák, kterému byly přiznány všechny pravomoce předsedy. Personální obsazení předsednictva, rady a pléna ONV, stejně tak i vedoucí pozice jednotlivých komisí bylo tedy hlavním bodem ple-

nární schůze ONV konané dne 21. února 1990 v DK ROH Pramet. Novým předsedou byl tehdy zvolen JUDr. Pavel Najvar. Došlo také k avizovaným změnám na vedoucích pozicích mnoha odborů, přičemž některé byly zcela zrušeny. Rada ONV se také stala od 1. ledna roku 1990 výhradním vydavatelem okresního týdeníku *Naše slovo*, který do té doby vydávala ve spolupráci s OV KSČ. Týdeník začal od února vycházet pod názvem *Moravský sever*, nově byly na jeho stránkách otiskovány příspěvky informující o činnosti šumperského MKV OF a postupně i dalších politických subjektů. ONV také v červnu roku 1990 přesídlil ze svého dosavadního sídla na Jesenické ulici na novou adresu. A to do bývalého sídla OV KSČ na křižování ulic M. R. Štefánika a dr. E. Beneše.

Otázka nového využití budovy OV KSČ se stala jednou z velmi diskutovaných otázek v roce 1990. Pozornost šumperské veřejnosti však upoutávala celá řada dalších ostře sledovaných témat, která umožnila vynést do popředí právě sametová revoluce. Týkalo se to odstraňování symbolů bývalého režimu, situace ve školství, zdravotnictví nebo v oblasti kultury. Hodně pozornosti vyvolal odchod sovětské posádky z města a následné hledání nového, již civilního, využití rozlehlého kasárenského areálu. Bezesporu největší událostí prvního porevolučního roku byla příprava a konání konečně po dlouhých desetiletích opět svobodných voleb, a to na začátku léta do Federálního shromáždění a obou národních rad, na podzim pak do obecních zastupitelstev. Požadavek svobodných voleb patřil k jednomu z nejtypičtějších hesel sametové revoluce, ke kterému se hlásili rovněž obyvatelé města Šumperka. Zdejší průběh revolučních dní roku 1989 lze hodnotit jako poklidný, obešel se zde naštěstí bez vážnějších incidentů.

Michaela Kollerová je absolventka Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, obor historie, v současné době působí ve Vlastivědném muzeu v Šumperku, zajímá se o regionální dějiny zejména v období 19.–20. století.

michaela.kollerova@muzeum-sumperk.cz

Revoluční události listopadu 1989 v Přerově z pohledu Státní bezpečnosti

Petr Sehnálek

Koncem 80. let v ČSSR silila nespokojenost s komunistickou totalitou a vedle Charty 77, jež se vyprofilovala do role hlavní opoziční organizaci, začala vznikat i další občanská sdružení vyjadřující nesouhlas s různými aspekty vládnoucího režimu a porušováním lidských práv v zemi. Rok 1988 pak přinesl první výraznější veřejné protestní akce proti režimu – v březnu se v Bratislavě uskutečnila tzv. svičková manifestace za občanská práva a náboženské svobody s prvotní účastí kolem 9 000 lidí, v Praze došlo v srpnu k protestní demonstraci u příležitosti 20. výročí okupace vojsky Varšavské smlouvy a další protesty se konaly 28. října u příležitosti výročí vyhlášení samostatnosti. V průběhu roku 1989 se pak situace komunistického režimu začala stávat neudržitelnou. Již v lednu vyjádřili občané nesouhlas s režimem při 20. výročí sebeupálení studenta Jana Palacha, ovšem série demonstrací, zvaná Palachův týden, narazila na tvrdý zákrok bezpečnostních složek, jež zadržely celkem na 1 400 osob. Nicméně další velké demonstrace, které byly taktéž rozehnány, se pak konaly u příležitosti výročí 21. srpna a 28. října. Na podzim pak došlo k demokratickým změnám ve většině států východního bloku – Maďarsku, Polsku, východním Německu a Bulharsku. Pro tehdejší Československou socialistickou republiku započaly přelomové události v pátek 17. listopadu v 16 hodin na pražském Albertově oficiálně povolenou studentskou pietní akcí k uctění 50. výročí uzavření vysokých škol nacisty. Shromáždění ovšem přerostlo v politický protest a účastníci se spontánně přesunuli do centra hlavního města. Pořádkové jednotky Sboru národní bezpečnosti dostaly rozkaz dav zablokovat a v prostoru Národní třídy uzavřely cca 10 000 občanů mezi dva kordony, které provedly rozehnaní demonstrace. Brutální zásah, při němž bylo zraněno 568 lidí, následně aktivizoval další občanské protesty a aktivity. O život sice naštěstí nepřišel nikdo, přesto se však

rozšířila fáma o zabitém studentovi, což přispělo k následné radikalizaci mimopražských studentů a zbytku společnosti. Dne 19. listopadu vzniklo Občanské fórum jako sdružující prvek masového protestu obyvatel a 27. listopadu se k podpoře požadavků OF při jednání s představiteli vlády uskutečnila generální stávka se zapojením obyvatelstva všech oblastí republiky, která přiměla KSČ přijmout revoluční požadavky. Přejít zpět k demokracii se udal nenásilnou cestou, čímž se události listopadu a prosince 1989 zapsaly do dějin pod přívlastkem sametová revoluce.

Toliko stručný popis notoricky známých událostí. Co však nebývá příliš zdůrazňováno, je pomalejší nástup revoluce v regionech a obzvláště v nejmenších sídlech. Příčinou zpoždění je především to, že režim držel kontrolu nad sdělovacími prostředky, jež o událostech 17. listopadu v Praze informovaly tendenčně jako o provokaci protisociálních živlů řízenou cizími zpravodajskými službami. Na většině území státu tak v následujících dnech život běžel v „zaběhnutých kolejkách“, tedy pod kontrolou místního státního a stranického aparátu. Situaci však změnilo nasazení vysokoškolských studentů a dalších dobrovolníků, kteří do regionů distribuovali letáky či ústně seznamovali se situací v Praze. K vytvoření představy o tom, jak započala a probíhala sametová revoluce na venkově, může posloužit příklad Přerova – okresního města, významného průmyslového střediska a rozsáhlého železničního uzlu s 50 tisíci obyvatel. Průvodcem přerovských revolučních událostí z listopadu 1989 nám budou denní situační zprávy Státní bezpečnosti, tedy té části bezpečnostního aparátu, jejímž úkolem byl hlavně boj proti tzv. vnějšímu a vnitřnímu nepříteli (tj. odpůrci režimu), ochrana ekonomiky a také monitoring nálad obyvatelstva. Svodky se soupisem

Prohlášení účastníků aktivu funkcionářů okresu

K událostem 17. listopadu

Vyslovujeme plnou podporu veškerým opatřením, která jsou přijímána s cílem zabezpečit v naší zemi klid a pořádek. Spatiřujeme v nich v této době nezbytnou podmínku realizace přestavby jako rozhodujícího prostředku pro naplnění generální linie KSČ — urychlení sociálně-ekonomického rozvoje.

Odsuzujeme veškeré pokusy zopozice zneužít tento proces, snažit se manipulovat jednáním i vědomím lidí, především mladé generace.

Aktivně se účastníme všech politických akcí, vedení snahou prosadit do života závěry ob- sazené v usneseních jednotlivých zasedání ÚV KSČ.

Dbáme, aby byly dodržovány zákony našeho socialistického státu. Všeми dostupnými a odpovídajícími prostředky budeme bránit všechny vymoženosti, které budování socialismu v naší zemi.

Účastníci aktivu funkcionářů z okresu Přerov

Informovanost občanů regionu o událostech v Praze od 17. 11. 1989 byla omezená a ještě 24. 11. byl na stránkách okresního týdeníku Nové Přerovsko uveřejněno prohlášení představitelů okresu na podporu vládnoucího režimu. Zdroj: archiv Petra Sehnálka.

zjištěných informací se pak soustřeďovaly, zpracovávaly na úrovni krajských složek StB a několikrát denně pak byly odesílány na Federální ministerstvo vnitra v Praze. Správě StB Krajské správy SNB v Ostravě bylo podřízeno i Oddělení StB při Okresní správě SNB v Přerově, čítající v roce 1989 18 příslušníků, jimž se za pomoci svých tajných spolupracovníků, tj. informátorů (celkem jich mělo být na území okresu evidováno 120), podařilo sestavit níže uvedené situační zprávy, tvořící vlastně i samy o sobě vcelku podrobnou kroniku počátku revoluce v Přerově:

„Dne 19. 11. 1989 v nočních hodinách bylo v Přerově zjištěno 7 ks závadových letáků vylepených ve výkladních skříních. Letáky reagovaly na studentské nepokoje ze dne 17. 11. 1989. Byly vyhotoveny počítačovou tiskárnou ve znění:

„Už dost, k mezinárodnímu dni studentstva proběhla v pátek 17. 11. 1989 v Praze vzpomínková manifestace. Studenti si na ní připomněli zavraždění posluchače Univerzity Karlovy Jana Opletala před 50-ti lety fašistickými samozvanci. Zároveň využili tohoto shromáždění k vyjádření svých oprávněných požadavků a občanských posto-

ju. Demonstrace se zúčastnilo na 50 000 lidí. Při pochodu do Opletalovy ulice byl pokojný průvod na Národní třídě obklopen obrněnými transportéry, vojsky MV [Ministerstva vnitra], výsadkáři vycvičenými v boji 'muž proti muži' a pohotovostními pluky SNB [Sboru národní bezpečnosti] se psy. Tyto jednotky napadly bezbranné obyvatelstvo a krvavě ho zmasakrovaly. Mezi 21. a 22.00 hod. byl na rohu Národní třídy a Mikulášské ulice ubit Martin Šmid, student matematicko-fyzikální fakulty UK. Režim si pro jeho zavraždění nemohl vybrat symboličtější datum. Studenti DAMU vyzývají v této souvislosti k týdenní protestní stávce.

Členové Realistického divadla vyzývají k týdennímu bojkotu všech představení a ke generální stávce na 27. 11. 1989 mezi 12. – 14.00 hod. Nechceme vraždy a násilnosti. Už dost lhostejnosti...‘

Závadové letáky byly odstraněny a je pátráno po pachatelích.“

„Dne 21. 11. 1989 kolem 17.00 hod. došlo v Přerově na nám. Přerovského povstání [ve zprávě uvedeno chybné místo, ve skutečnosti se jednalo o Horní náměstí] ke shromáždění asi 50-ti osob z řad mládeže, kteří zapálili svíčky a umístili je na obrubníku chodníku před sochou Jana Blahoslava. Iniciátory shromáždění byli studenti středních škol. Mládež se asi po hodině pokojně rozešla.“

„Dne 21. 11. 1989 od 18.00 hod. se zúčastnili demonstrace v Olomouci i členové CH-77 [Charty 77] ing. Hradílek, Hučín [z okresu Přerov] a další představitelé nezáv. iniciativ. O demonstraci podal Hučín podrobnou informaci Rádiu Svobodná Evropa, kde kladně hodnotil zejména projev ing. Hradílka a ohlasy asi 10 000 účastníků na jeho vystoupení. Hradílek mj. vyzval přítomné k minutě ticha za zemřelé členy CH-77 Wonku a Patočku. Hradílek, Hučín a další představitelé nezáv. iniciativ se mají [22. 11. 1989] zúčastnit... veřejného shromáždění občanů v Přerově v 17.00 hod.“

„Dne 22. 11. 1989 pokračovala aktivizace studentské mládeže na středních školách v Přerově, kde zást. studentů před-

stoupili před vedení školy s vypracovanou peticí na podporu stávkujících vysokoškoláků, a navíc požadovali propuštění polit. vězňů.“

„Dne 22. 11. 1989 na pedagogické škole v Přerově požadovaly 2 žákyně školy Krajčová Gabriela, [...], bytem Olomouc a Ryšlíková Jana, [...], bytem Olomouc, aby se nevyučovalo, ale diskutovalo V této souvislosti předčítaly před dalšími žákyněmi článek v Mladé frontě. Tyto studentky dne 22. 11. 1989 sepsaly petici s těmito body:

Žádají ministryni školství, aby dala přešetřit události ze dne 17. 11. 1989,

aby veřejnost byla seznámena s výsledky šetření,

aby ministryně školství zajistila podmínky, aby žáci se nemuseli bát říci, co si myslí

aby se pedagogové nemuseli bát říct, co si myslí.“

„Dne 22. 11. 1989 došlo k pokusu kontaktu žáků gymnázia v Přerově studenty VŠ s cílem podnícení stávky na středních školách. Nezávisle na sobě gymnázium navštívili studenti Puchalský Jakub, [...], student žurnalistiky, bytem Přerov, Michálek Libor, [...], student UIP [Univerzity Palackého] Olomouc, bytem Přerov, a blíže neustanovený Zůtek, údajně student UIP Olomouc. Vedení školy přes žádost jmenovaných nepřipustilo přerušeni vyučování a zajistilo dokumenty, které byly určeny studentům.“

„Dne 22. 11. 1989 byl na střední škole ekonomické v Přerově nalezen plakát s prohlášením studentů UIP Olomouc, který obsahuje 12 bodů.“

„Dne 22. 11. 1989 navštívili v 09.30 hod. vysokoškolští studenti VÚ [vojenský útvar] 5690 Přerov, kde se dožadovali rozhovoru s funkcionáři vojenského útvaru. Jednalo se o studenty ČVUT Praha fakulta jaderně fyzikální inženýrská – Frýbert Miroslav a Vojtko Jan. Studenti požadovali podporu ČSLA [Československé lidové armády] při generální stávce.“

Místem největších protirežimních demonstrací a tím pádem středobodem revolučních událostí se v Přerově po 22. 11. stalo tehdejší náměstí Klementa Gottwalda (dnes Přerovského povstání), ležící mezi sídlem okresního výboru KSČ, kinem Hvězda a obchodním domem Prior. Foto: Jan Čep.

Informačním střediskem Občanského fóra se stala stěna obchodního domu Prior, kde byly vylepovány letáky s hesly i tiskoviny popisující vývoj politických událostí v Praze a zbytku republiky. Foto: Jan Čep.

„Dne 22. 11. 1989 byl na středním odb. učilišti s. p. Přerovské strojírny v Přerově zjištěn výskyt letáku psaného ručně na formátu A5 s textem ‚Svazáci, podpořte gen. stávkou.‘

Po pisatelích a rozšiřovateli uvedených letáků a písemností je prováděno pátrání.“

„Dne 22. 11. 1989 byl na vrátnici nemocnici v Přerově zjištěn leták odsuzující zákrok VB [Veřejné bezpečnosti] dne 17. 11. 1989 v Praze, vyslovující nedůvěru současnému vedení státu a vyslovující podporu studentům a divadelním hercům a vyzývající k účasti na generální stávce na den 27. 11. 1989.“

„V provozu 02 Přerovské strojírny Přerov byl na chodbě u odd. konstrukce a projekce vylepen leták s výzvou k propuštění všech pol. vězňů a splnění 12 podmínek vyhlášených studenty. Dále obsahoval požadavky na stávkou dne 27. 11. 1989.“

„Na ČSD Přerov byl doručen dne 21. 11. 1989 dopis odeslaný z Brandýsa, ve kterém na průklepovém papíře byl popsán průběh demonstrace v Praze dne 17. 11. 1989. Podepsán heslem ‚Pravda nakonec zvítězí – skupina Slunce.‘“

„V čekárně na autobusové zastávce ČSAD na ul. Velká Dlážka v Přerově byl zjištěn výskyt dvou ručně psaných letáků, které byly napsány různobarevnými fixy na baličím papíru formátu A1 a obsahovaly tento text: ‚Svobodné volby, chceme vůdce, ne pány, pravdivé informace, více polit. stran.‘ Dále zde byl napsán hůlkovým písmem článek 19 Všeobecné deklarace lidských práv: ‚každý má právo na svobodu přesvědčení a projevu, toto právo nepřipouští, aby někdo trpěl újmou pro své přesvědčení, a zahrnuje právo vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky jakýmkoliv prostředky a bez ohledu na hranice.‘“

„Dne 22. 11. 1989 došlo v Přerově k vylepení 10ks letáků s tzv. prohlášením vysokoškolských studentů dělníků a rolníků.“

Aktivním účastníkem demonstrací se od 27. 11. stal i přerovský rodák, skladatel, zpěvák a hudebník Jaroslav Wykrent; v pozadí je viditelná socha prezidenta Klementa Gottwalda, která na stejnojmenném náměstí stála v letech 1982 až 1990.
Foto: Jan Čep.

„Dne 22. 11. 1989 byl na Domě politické výchovy v Přerově zjištěn výskyt hákového kříže, který byl nastříkán žlutým sprejem o velikosti 30cm. Po dokumentaci byl tento odstraněn.“

„V Přerovských strojírnách v Přerově vystoupil dne 22. 11. 1989 na dilenské konferenci ROH [Revolučního odborového hnutí] střediska 323 dělník Possinger Jiří, [...], bytem Horní Moštěnice. Snažil se přednést ‚Provolání vysokoškolských studentů. Jeho vystoupení bylo v začátcích odmítnuto přítomnými dělníky s tím, že odbory nic podobného neodhlasovaly a on jako ‚lemp!‘ nemá co hovořit za odbory.“

„V Přerově na Horním náměstí došlo od 17.00 do 18.00 hod. k manifestaci asi 250 osob, při manifestaci bylo čteno prohlášení studentů.“

„V Přerově před budovou OV KSČ [Okresního výboru Komunistické strany Československa] došlo od 17.00 hod. do 19.00 hod. k manifestaci asi 400 lidí, kteří v jejím průběhu přešli do kina Hvězda, kde se konalo veřejné zasedání OV KSČ. Okolo 20.00 hod. se účastníci manifestace v klidu rozešli.“

„Dne 23. 11. 1989 v 17.00 hod. má proběhnout na nám. Kl. Gottwalda v Přerově shromáždění studentů s následujícím průvodem městem a poté uskutečnění mítinku na zimním stadionu. K hlavním organizátorům akce patří signatář CH-77 Vladimír Hučín z Přerova, který dne 22. 11. 1989 vzlítl na MěNV [městském národním výboru] Přerov oficiální požadavek uskutečnění této akce. Ve svém požadavku mimo jiné uvedl, že na tomto shromáždění vystoupí mluvčí CH-77 Ing. Tomáš Hradílek.“

„Dne 22. 11. byl zadržen a umístěn do CPZ [celý předběžného zadržení] mluvčí CH-77 ing. Tomáš Hradílek z Lipníka n. B. Cílem opatření je zamezit jeho vystoupení dne 23. 11. 1989 v Olomouci a Přerově.“

„V noci z 22.–23. 11. 1989 byl vyvěšen na stánek Zelenina u ČSD Přerov plakát s výzvou ‚Jde o hodně – nezklamte. Studenti UP.‘“

„V 01.30 hod. na vstupních dveřích do haly žel. Stanice vylepil leták Mráček Josef, [...], bytem Přerov, technik Severomoravských drůbežářských závodů Přerov.“

„Dne 23. 11. 1989 v 08.00 hod. na prodejním stánku na třetím nástupišti žst. Přerov výskyt letáku s prohlášením vysokoškoláků. Leták i přes zákaz ředitele vylepila zaměstnankyně RaJ Přerov Vykročilová Dagmar, [...], bytem Přerov.“

„V obvodu žst. ČSD Přerov bylo do rána dne 23. 11. 1989 nalezeno 7 letáků s názvem ‚Výzva stávkujících studentů ke spoluobčanům‘, ‚Provolání vysokoškolských studentů k dělníkům a rolníkům‘, ‚Prohlášení studentů JAMU Brno‘

a ‚Prohlášení vysokoškolských studentů‘. Tyto letáky byly zhotoveny různou počítačovou technikou a rozmnoženy na cyklostylu.“

„Provolání VŠ studentů k odborům, dělníkům a rolníkům bylo dne 23. 11. 1989 vyvěšeno na zdi ocelárny Přerovských strojřen Přerov.“

„V Přerově byly ustanoveny osoby, které roznášely letáky vyzývající ke stávce: Floeš Robert, nar. [...], bytem Přerov, učeň, K. M., [...], dělník, bytem Přerov, trestán pro přečin podle paragr. 3/1 (krádež peněz), P. R., [...], bytem Přerov, vyšetřován pro tr. čin dle paragr. 221 a 247 tr. zákona a M. R., [...], dělník, bytem Přerov, trestán pro tr. čin dle paragr. 221 a 247 tr. zákona. Floeš byl údajně pověřen pražskými studenty roznášet letáky po Přerově.“

„Dne 23. 11. 1989 byl na ŽO [železniční oddělení] VB Přerov předveden student Antálek Petr; [...], student lékařské fakulty UP Olomouc, bytem Krnov, okr. Bruntál, který převážel 15 ks letáků, zhotovených pravděpodobně tiskárnou osobního počítače, obsahujících vyhlášení slovenských VŠ ke generální stávce. Tiskoviny byly jmenovanému odebrány.“

„Dne 23. 11. 1989 v 16.45 hodin proběhlo na náměstí Kl. Gottwalda v Přerově shromáždění asi 700 osob. Byly provolávány hesla ‚Chceme svobodu, Havel, Pusťte Hradilka, Demisi vlády a zítra ve čtyři‘. Asi po hodině se účastníci vydali na pochod Přerovem, který byl ukončen asi v 19.30 hodin. Na shromáždění vystoupili zástupci studentů z Prahy, Brna a Olomouce. Za podniky vystoupil Josef Plšek z Přerovských strojřen Přerov (nepřátelská osoba 3. kategorie), Stržínek Libor a Žamboch Jiří, zástupci gymnázia, pedagogické školy a Meopty Přerov. Všichni řečníci se připojili k výzvě VŠ studentů a kritizovali KSČ. Požadovali zvolení mluvčího ‚CH-77‘ Hradilka ing. do ‚Občanského fóra‘. Signatář ‚CH-77‘ Hučín Vladimír informoval o průběhu manifestace v Přerově Rádio Svobodná Evropa.“

„Dne 24. 11. 1989 byli na OO [obvodní oddělení] VB Přerov předvedeni Olejníková Hana, [...], studentka ČVUT Praha, bytem Praha, a Jenář Otakar; [...], student ČVUT Praha, bytem Ostrava, kteří u OD [obchodního domu] Prior vylepovali závadové tiskoviny. Ke své činnosti využívali osobní vozidlo SPZ KHB 85-44, ve kterém byly nalezeny další tiskoviny. Jednalo se o prohlášení VŠ studentů ke generální stávce a letáky vyzývající k demonstraci v Přerově.“

„Dne 24. 11. 1989 se v 07.00 hodin dostavil do vestibulu s. p. Přerovské strojířny Přerov Kopec Radomír; [...], student ČVUT Praha, bytem Přerov, který se zde setkal se svým otcem Kopec Jaroslav, [...], konstruktér, bytem Přerov. Kopec Radomír měl u sebe asi 80 ks letáků s výzvou ke stávce a fotografie z manifestace v Praze a zákroku PJ SNB [pohotovostní jednotky]. Velitel strážných se pokusil letáky odebrat, zadržet jej a přivolat příslušníky VB. Za přispění otce jmenovanému se podařilo uprchnout.“

„Za uplynulých 24 hodin v Přerově bylo zjištěno přes 300 různých letáků psaných všemi možnými metodami. Výskyt letáků se neustále zvyšuje a objevují se na všech místech okr. Přerov. Nově se vyskytly letáky s hesly: ‚Ke klacku sahá ten, komu došly ideje, Je nám bráněno veřejně promítat videozáznam z Prahy 17. 11., Rudé právo zveřejňuje neúplné a neobjektivní informace.‘ Rozšířila se i výzva příslušníkům VB, ČSLA a LM, aby nebyli zneužíváni. Při rozšiřování a vylepování těchto letáků byli zjištěni Krmenčák Petr; [...], zam. Tesly Rožnov, Floreš Robert, [...], učeň SOU strojířenské Praha 9, Pospíšil Robert, [...], zam. Okr. správa silnic Přerov, Kovařík Marek, [...], zam. Pivovar Přerov, E Jiří, [...], recidivista, Vožda Zdeněk, [...], oba zaměstnanci Ingstavu Kojetín, Čermáková Eva, ... , studentka lékařské fakulty UP Olomouc, Kupa Richard, [...], Kolář Ladislav, [...], Chmelová Šárka, [...], všichni UP Olomouc, Otevřel Roman, [...], student VUT Brno, Chrápek Evžen, [...], student UP Olomouc, Janáčková Vladimíra, [...], studentka VUT Brno, Heidrich Martin, [...], student UP Olomouc, Jašek Jindřich, [...], student UP Olomouc, Malý Jan, [...],

učeň SOU stavební Olomouc. Po okrese Přerov se rovněž pohybovala dvě vozidla, a to trabant SPZ ACY 03-16 a simca ADL 38-60, jejichž osádky vylepovaly na různých místech prohlášení Občanského fóra z Prahy.“

„Dne 24. 11. 1989 od 16.00 hod. probíhala na nám. Kl. Gottwalda v Přerově manifestace za účasti asi 1 000 osob. Vystoupili zde studenti z vysokých škol z Olomouce a Brna. Demonstrace měla klidný průběh.“

„V Meoptě Přerov je situace neklidná. Jsou organizovány různé podpisové akce. Při zpohotovení LM [Lidových milic] odmítlo z rodinných důvodů 10 příslušníků se zapojit do akce.“

„V Přerovských chemických závodech Přerov je situace klidná, dělníci o problémech diskutují, avšak generální stávku odmítají. Svazácká organizace vydala prohlášení, ve kterém se ztotožňuje a podporuje ‚prohlášení‘ sekretariátu ÚV SSM [Ústředního výboru Socialistického svazu mládeže], ale stávku také odmítá. Svazáci vyslovují znepokojení nad prohlášením vlády ČSSR, ČSR a SSR a kladně hodnotí první kroky k dialogu uskutečněné s. Adamcem.“

„Dne 25. 11. 1989 došlo na území Sm Kraje opět ke shromážděním občanů, studentů a mládeže, v jejichž průběhu nedošlo k narušení veřejného pořádku. Po závěru demonstrace v Praze se shromáždili demonstranti v jednotlivých místech takto: V Bruntále 100 osob, Ve Vrbně p. Prad. 120 osob, v Č. Těšíně a Havířově po 300 osob, v Opavě 200 osob, v Přerově asi 1 000 osob, v Kojetíně 500 osob, v Šumperku 1 500 osob, v Zábřehu 800 osob, v Jeseníku 200 osob, v Rožnově a Val. Meziříčí po 500 osob a ve Vsetíně asi 400 osob...“

„Dne 26. 11. 1989 v 16.30 hod. se sešlo v Přerově před OV KSČ celkem 800–1 000 lidí. Ve svých projevech vystoupili Hučín, Žamboch Jiří, Müllerová, [František] Adamík a Daniš. Shromáždění bylo ukončeno v 18.00 hodin a bylo

dohodnuto, že budou vytvořeny skupiny, které v ranních hodinách navštíví jednotlivé závody s výzvami ke stávce.“

„Dne 27. 11. 1989 se v době od 12.00 hod. zúčastnilo v okrese Přerov (stávky) celkem 11 500 osob (Přerov 5 tisíc, Hranice na Moravě 4 tisíce, Kojetín 1 500, Lipník n. B. 1 000), v podnicích Meopta Přerov 800 osob, v závodě Přerovské strojířny tisíc osob, v Přerovských chemických závodech 250 osob. V přerovském pivovaru se zúčastnilo stávky 90 procent zaměstnanců podniku. Na shromáždění promluvil Jiří Žamboch, který seznámil přítomné s prohlášením Občanského fóra ze dne 26. 11. 1989. Soudruh Mlčák a s. Polách vystoupili za OV KSČ. Jejich projev byl rušen pískotem a skandováním hesel. Dále vystoupil student 4. ročníku ČVUT Praha Svoboda, který oznámil přítomným, že dne 26. 11. 1989 došlo k setkání zástupců občanského fóra s představiteli ČSS [Československé strany socialistické] ve vinohradském divadle, kde se usnesli na požadavku dosažení Waltera Komárka za předsedu vlády. Poté vystoupili přerovští zpěváci, Wykrent, Pavel Novák a další. Stávka byla ukončena ve 13.00 hod. bez negativních jevů a shromáždění bylo vyzváno k účasti na demonstraci, která se má uskutečnit v 17.00 hod.“

„Dne 27. 11. 1989 byla situace v teritoriu okresu Přerov ve znamení gen. stávky, která v jednotlivých závodech proběhla různou formou. Nadále se vyskytují letáky s výzvami k podpoře studentů a Obč. fóra, avšak i leták vyjadřující názor, že do Obč. fóra namísto studentů se v současné době prosadily kriminální zpolitizované živly, které se studenty nemají nic společného. V době od 12 do 14. hod. se na náměstí Kl. Gottwalda shromáždilo asi 4 000 občanů k podpoře gen. stávky. V úvodu vystoupil mluvčí Občanského fóra Jiří Žamboch, který přítomné seznámil s programovým prohlášením ze dne 26. 11. 1989. Poté vystoupili i pracovníci OV KSČ včetně vedoucího tajemníka [Milana Polácha], jejichž vystoupení bylo často přerušováno pískotem a skandováním

Revoluční hesla u vchodu do obchodního domu Prior. Foto: Jan Čep.

různých hesel. V Přerově rovněž vystoupil student 4. ročníku ČVUT Praha Svoboda, který přítomné seznámil s návrhem na nového předsedu vlády ČSSR dr. Waltera Komárka z Prognostického ústavu. Jde o společný návrh představitelů ČSS, studentů a občanů, na kterém se dohodli dne 26. 11. 1989 v Divadle na Vinohradech. V Přerovských strojířnách se v době od 12–13.00 hod. uskutečnila gen. stávka, které se zúčastnilo asi 1 000 osob. Většina se jich zúčastnila ze zvědavosti a asi pouze 300 osob se připojilo k podpoře stávkového výboru, který při vystoupení požadoval svobodné volby, zrušení LM, zrušení čl. Ústavy a demisi ZVROH [závodní výbor revolučního odborového hnutí] a CV [celozávodní výbor] KSČ. Shromáždění zaměstnanců Přerovských chemických závodů a Meopty Přerov proběhlo v areálech závodů.“

„Dne 27. 11. 1989 v 16.30 hod. započala v Přerově manifestace na nám. Kl. Gottwalda na podporu KSČ. Současně s ní se začali shromažďovat i občané podporující Obč. fórum. Zpočátku probíhaly obě manifestace odděleně a asi v 17.00 hod. vyzval vedoucí tajemník OV KSČ představitele Obč. fóra k přijetí mikrofonu na jejich stranu za účelem vedení dialogu. Jelikož Občanské fórum tento návrh zamítlo, bylo vedení

OV KSC rozhodnuto, že přejdou za představiteli fóra, kde bylo po dohodě obou stran pokračováno v dialogu. Na setkání vystoupilo mnoho řečníků a na podporu politiky KSC vystoupili např. vojáci zákl. služby, důstojník ČSLA, studenti středních škol, představitel OV SSM, poslankyně FS [Federálního shromáždění] Benešová a další. Na shromáždění mj. vystoupil i mluvčí CH-77 Hradilek Tomáš, který kritizoval dosavadní činnost KSC a přítomnost jednotek SA [Sovětské armády] na území ČSSR. Dále požadoval přehodnocení krizového období roku 1968–1969, zrušení LM a čl. 4 Ústavy ČSSR. Požadoval změnu prezidenta ČSSR, kde navrhoval do této funkce Dubčeka. Mezi nejradikálnější vystoupení proti KSC patřilo vystoupení studenta 4. ročníku ČVUIT Praha Svobody, který stranu hrubě napadl, že se jedná o darmožrouty a parazity a dobu posledních 40-ti let nazval jako dobu temna.“

„O situaci informoval ve 23.00 hod. Vladimír Hučín Rádio Svobodná Evropa, které dále informoval o uskutečněném jednání OF [Občanského fóra] v Klubu mladých v Přerově a požadavcích OF po zástupcích města a složek NF [Národní fronty], které jim osobně předal. Jde především o uvolnění jedné strany novin Nové Přerovsko, zajištění místnosti s telefonem včetně rozmnožovacího zařízení pro potřeby OF v Přerově. V neposlední řadě zdůraznil nutnost přítomnosti Hradilka v čele OF při jednáních se zástupci města.“

„V rámci Sm [Severomoravského] kraje se dne 28. 11. 1989 v odpoledních a podvečerních hodinách konaly manifestace v těchto městech:

Vrbno pod pradědem – 200 osob, F-Místek – 500 osob, Karviná – 250 osob, Olomouc – 2 000, Opava – 200, Přerov – 400, Kojetín – 150, Hranice – 300, Lipník nad Bečvou – 200, Šumperk – 400, Vsetín – 200, Rožnov – 100.

K narušení veřejného pořádku nedošlo.“

„V s. p. [státním podniku] Přerovské strojírný Přerov byl do čela stáv. výboru zvolen Mádr Oldřich. Vedení podniku byly předloženy požadavky stáv. výboru. Mezi stáv. výborem a vedením podniku došlo k názorovým rozporům. Zam. Pokračují v normálním pracovním procesu.“

„Stávkový výbor s. p. Přerovské strojírný Přerov vydal dne 29. 11. 1989 prohlášení, že končí svou aktivní činnost. Po vedení podniku požaduje, aby nikdy nebyl persekuován za organizování nebo účast ve stávce. K Občanskému fóru se nepřihlásili. Vytyčili pouze dva požadavky – sociální a politická rovnost, vytvoření skutečné demokratické společnosti.“

Epilog

Tento výťah z denních svodek StB končí listopadem 1989, ačkoliv zprávy z okresu, resp. kraje byly odesílány na ministerstvo ještě téměř do půlky prosince a informovaly ještě o dalších demonstracích v Přerově, jež proběhly 1. a 4. prosince. Poslední hlášení však již byla jen labutí písní represivního aparátu končícího režimu. Pod vlivem masového zapojení občanstva do revolučních událostí předsednictvo ÚV KSC splnilo požadavky Občanského fóra a následné demokratizační změny přinesly propuštění politických vězňů, ukončení mocenského monopolu KSC, zrušení Státní bezpečnosti, možnost svobodně cestovat do zahraničí a obnovení základních demokratických občanských práv a svobod.

Prameny:

- Denní situační zprávy StB z listopadu a prosince 1989. Securitas imperii 6/III. Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu. Praha 2000
- Drechsler, A. – Fišmistrová, V. – Lapáček, J.: Dějiny města Přerova v datech. Přerov 2006
- Nové Přerovsko 1989
- Přerov. Povídání o městě 2. Přerov 2002
- Sehnálek, P.: 100letá republika. Příběh jednoho města 1918 – 1992. Přerov 2018

Petr Sehnálek (*1982) pracuje od roku 2008, jakožto správce sbírek a historik regionálních dějin 19. a 20. století, v Muzeu Komenského v Přerově.

sehnalek@prerovmuzeum.cz

Nechceme vzdělávat, ale přilákat děti k tématu sametové revoluce, říká autor *Trikolory* Šinkovský

Olomoucký spisovatel a scenárista Martin Šinkovský se už delší dobu profiluje jako autor knih pro děti a mnoha zdařilých komiksů. Ten poslední s názvem *Trikolora*, který vytvořil spolu s výtvarníkem TICH0762, pojednává o událostech sametové revoluce očima party desetiletých dětí z malého města. A jelikož je to komiks, nemohou chybět ani zombie a krutí záporáci.

Jak k tomu vlastně došlo, že jste se společně s Tichem pustili do zpracovávání tématu sametové revoluce?

Začalo to tak, že nás oslovili z nakladatelství Cooboo, u kterého jsme loni vydávali jiný komiks, s tím, že by chtěli dětem komiksovou formou zprostředkovat problematiku sametové revoluce. Věděli, že by chtěli komiks, ale nevěděli, jak přesně by to mělo vypadat. My jsme jim řekli, že taky nevíme, protože to je dost těžké téma, ale že se nad tím zamyslíme. Tehdy jsme pro Univerzitu Palackého zrovna dělali komiksy 1918 a 1968, které jsme dělali formou fiktivních lidských příběhů. Ty byly sice vymyšlené, ale stály na reálných základech. Byly za tím spousty rešerší, navíc jsme to prokládali výstřížky z novin a dalších mediálních výstupů, takže to bylo hodně zajímavé a celkem funkční. V nakladatelství se to líbilo, takže asi se nám to povedlo, ale my jsme nechtěli dělat další vzdělávací komiks, protože máme pocit, že to ty děti nudí.

Takže jste chtěli zkusit nějaký alternativní přístup?

Nevím, jestli alternativní. Nám zkrátka nejde o to namalovat nějakou postavu, která pronáší nekonečné monology, tudy jsme prostě jít nechtěli. Pro nás je komiks nástroj, kterým se dá dobře přitáhnout pozornost k tématu. To je jeho hlavní úloha. Každá historická událost je velmi dobře popsána v různých knížkách, jsou často i velmi zajímavé, ale ti mladí lidé se k nim zkrátka z různých důvo-

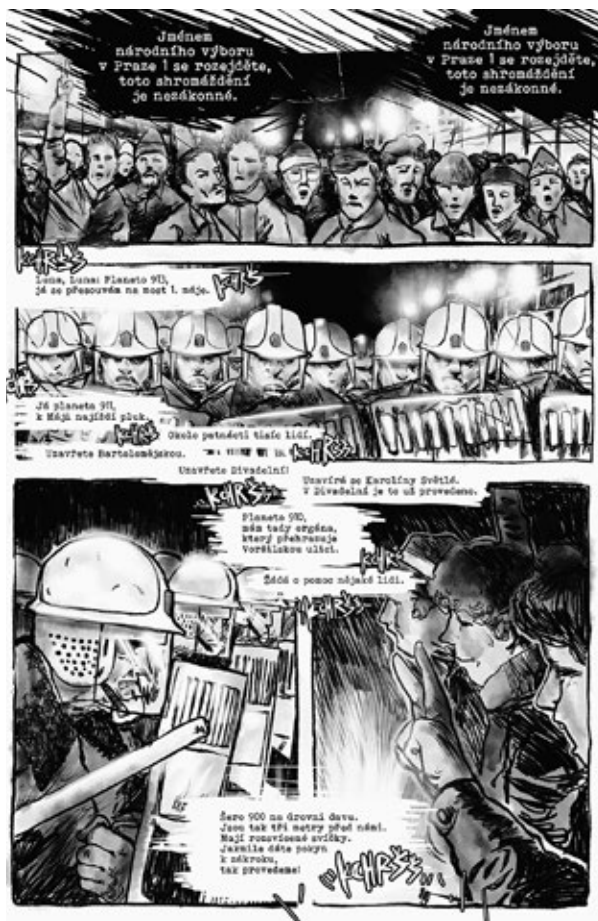
dů nedostanou. Mezistupněm může být právě komiks. My neděláme učebnicové komiksy, my děláme komiksy na přitáhnutí pozornosti čtenářů k tématu.

Takže *Trikolora* tedy vypadá jak?

V *Trikoloře* jsou čtyři malé děti ve věku 10 let. Jsou to fiktivní postavy a je to parta kamarádů na malém sídlišti na malém městě na Moravě. Nebudu to zastírat a rovnou řeknu, že je to můj rodný Šumperk, i když tady se jmenuje Hezberg na Moravě, což místní stejně poznají. My jsme nechtěli vyprávět příběh z Prahy. Nechtěli jsme ukazovat takové ty notoricky známé věci, jako vznik Občanského fóra, Laternu magiku, Václavák a Letnou. To už je všechno strašně mockrát popsané a převyprávěné, k tomu jsme jako tvůrci komiksu neměli co dodat. My jsme si vymysleli Šumperk, protože jsem žil na kraji města, kousek od nás byli Rusáci, byl tam les a pole. Mně bylo deset let a já jsem si uvědomil, že z těch mých vzpomínek můžu vycházet. A nejen z mých. Dal jsem výzvu na Facebook a Twitter, aby mi tehdejší děti, dnes dospělí lidé, psali své vzpomínky na tu dobu. Sešly se mi desítky historek a vzpomínek, protože skoro každý si něco z té doby pamatuje.

Jaké třeba?

Třeba že si kluci hráli před barákem na pohotovostní pluk. Jeden den sháněli trikoloru a druhý den se mlátili klackama jako esenbáci. Z těch vzpomínek nám ale vyšly takové tři základní motivy. První bylo právě to shánění trikolory, všichni tehdy sháněli trikolory a každý ji musel mít. Druhá věc bylo takové to oznámení učitelky ve škole: Už mi neříkejte soudružko, ale paní učitelko. To proběhlo asi všude a pamatuje si to strašně moc lidí. A poslední věc byla otázka: Kdo je ten Havel? Protože jsme ho samozřejmě nikdo neznali a najednou nám ti dospělí říkali, že Havel bude

prezidentem. Tak nás zajímalo, kdo to vlastně je, odkud se vzal? Tak jsme vzali tyto věci, vystavěli jsme kolem toho nějaký dějový oblouk a navazovali jsme pak na to další věci.

Nelze si nevsimnout, že *Trikolora* je plná různých komiksových postav, tím jste se to snažili odlehčit?

Naše základní komiksově pravidlo říká: dej tam zombiky a hned to bude o třídu lepší. Prostě zombici musí být, to se nedá nic dělat. Je to určené dětem, takže je tam dobré dát i nějaký superhrdinský motiv. Máme tam komikso-

vého záporáka, což byl zlý soused s přezdívkou Chrocht, toho jsme znázornili jako takové prase. Pokud třeba někomu připomíná jistého předsedu jistého svazu, tak podobnost není náhodná. My jsme chtěli věci pojmut prostě komiksově. Třeba je tam projev Štěpána v ČKD, který byl samozřejmě zásadní, ale nelze ho tam jenom tak nakreslit. Takže jsme použili nadsázku, udělali jsme z něj Pennywise, a vytvořili jsme karikaturu. My karikujeme jenom ty záporné postavy. Karikujeme Štěpána, souseda Chrochta, zombiky – Husáka, Jakeše...

Kromě těchto komiksových prvků je tam ale i nějaké reálné jádro?

Samozřejmě. Máme tam například reálné promluvy estébáků, jak si volali rádiem a oslovovali se krycími názvy jako Planeta a podobně. Na to jsme dělali rešerše, takže nejsou tam jen vymyšlené věci, je tam dost věcí reálných. Velké dějinné věci a realie jsme se tam snažili dávat přes různé odkazy. Zavřeli jsme se do Vědecké knihovny v Olomouci a hledali jsme ty dobové věci. Nacházeli jsme třeba dobové články, které jsme tam dávali jako výstřížky z novin. Strávili jsme tím hodiny. Tímto bych chtěl poděkovat i vědecké knihovně, skutečně nám pomohlo, že jsme mohli bádát ve studovně archivu. Ještě bych měl dodat, že tam máme

nejen ten samotný komiks, ale i přílohy, jako je časová osa, slovníček pojmů a jmen a seznam literatury. Takže si myslím, že *Trikolora* má i nějakou přidanou hodnotu. Ale všechno tohle máme bokem, protože podstatný je pro děti ten samotný komiks.

Takže jako cílovou skupinu máte hlavně děti?

Máme tři cílovky. Jedna jsou samozřejmě ty děti ve věku, co umí číst, takže kolem těch 10 let. Pak naše generace, co v té době byla ve věku těch hlavních hrdinů. A třetí jsou Šumperáci, protože tam ten Šumperk zaručeně poznají.

Spolupracovali jste nějak s lidmi, kteří se sametové revoluce aktivně účastnili?

Tady bych určitě zmínil, že předmluvu nám napsala Marta Kubišová. Mně se ta předmluva moc líbí a říká v ní věci, které prý ještě nikdy nikde neřekla. *Trikoloru* jsme křtili ve Skautském institutu, kmotrem byl Šimon Pánek, což je další významná osobnost té doby.

Co vy osobně plánujete ve své tvorbě dál, opět nějaké historickou událost?

Od vážných historických věcí si chci dát chvíli pokoj. Teď pracuju na komiksu o slovanských bozích, ale to je spíš taková akční fantasy a stará dobrá řezničina. Tam žádný edukativní přesah není.

Pracujete s výtvarníkem TICH0762 už na několikátém projektu, je to váš dvorní kreslíř?

Já dělám skoro jenom s Tichem. Nás dala dohromady Správa kolejí a menz tady v Olomouci, protože jsme na studiích byli spolu na pokoji. Takže taková osudová náhoda, ze které je dlouhodobá spolupráce.

Jak je na tom vlastně komiks v České republice?

To je složitá otázka. Komiks v České republice je na tom dle mého názoru lépe, než na tom byl v minulosti, ale stále mu chybí systematická podpora ze strany nakladatelů.

Raději se kupují licence a překládají komiksy z ciziny, než aby se podporovala domácí tvorba. Sází se prostě na jistotu. Samozřejmě superhrdinské komiksy frčí, protože je to barevné, líbí se to, ale je to často povrchní a myšlenkově

ne moc bohaté. Nemám nic proti superhrdinským komiksům, spíše jde o tu formu, kterou se to podává. Ale to bylo asi na samostatný rozhovor.

Tomáš Chalupa

Ve Šternberku s tečkou za jménem

Vlasta Hlůzová

Školní rok 1989/90 byl svým způsobem rokem přelomovým i pro řadu školských zaměstnanců, kteří se dočkali morální satisfakce.

Koncem května 1990 se sešlo v Olomouci na rehabilitačním zasedání učitelů tehdejšího olomouckého okresu na dvě stě (z pozvaných tří set) pedagogů. Obdrželi rehabilitační list a nový vedoucí školského odboru se všem omluvil za jednání svých předchůdců i za dlouholetou finanční a psychickou újmu. Nakonec přidal perličku. Na úřadě byl nalezen seznam učitelů z doby normalizace, opatřený různými značkami (pro inspektory a pracovníky osobního oddělení). Nejhůře na tom byli ti učitelé, za jejichž jménem byla v seznamu velká černá tečka. Ta pak předznamenala jejich životní osudy až na dalších dvacet let.

Černou tečku za svým jménem měla i naše někdejší šternberská kolegyně, paní učitelka Drahoslava Svobodová. Proč? V roce 1968, v době tzv. pražského jara, vstoupila totiž do Komunistické strany Československa, neboť názorově dospěla k domněnce, že by bylo možno v té době něco změnit právě skrze tuto stranu – zdola. Ostatně tato strana byla od roku 1948 u nás jedinou vládnoucí politickou stranou... Snaha o demokratizaci režimu, o „budování socialismu s lidskou tvář“, vycházela z řad některých členů KSČ, tzv. reformních komunistů.

Uvolňující se společenská atmosféra v 60. letech budila značné naděje na změnu všeho, co u nás už po změně doslova volalo. V oblasti kultury a školství se tehdy např. dokončovala příprava školské reformy, začala se zlepšovat také situace v literatuře – vycházely pěkné knížky, na něž se stávaly v knihkupectvích vždy ve čtvrtek dlouhé fronty, a dokonce se začala rozvíjet i politická satira – kritika komunismu za komunismu. Svůj soubor s časem dodnes ustály např. dobové povídky Miloslava Šimka a Jiřího Grossmanna, písně Semaforu, filmy pro děti, mládež i do-

Drahoslava Svobodová.
Zdroj: archiv autorky.

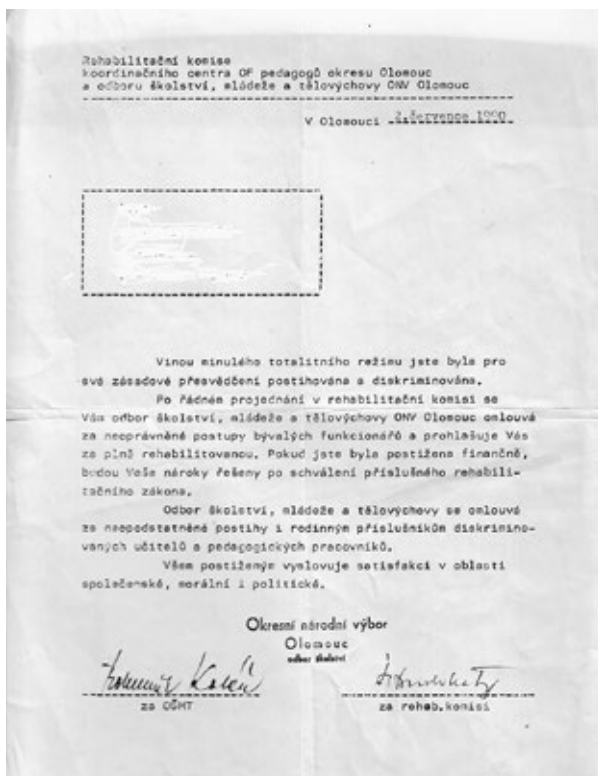
spělé, ale také práce řady umělců, vědců, lékařů a mnoha dalších lidí. Dokonce se začala měnit i dosud šedivá móda. Zlatá šedesátá, říká se někdy dnes... A tak není divu, že byly snahy o demokratizaci režimu v naší společnosti s nadšením vítány také většinou učitelstva. Avšak 21. srpna 1968 obsazují republiku vojska Varšavské smlouvy v čele s armádou Sovětského svazu a demokratizační snahy jsou u nás potlačeny jak zvenčí, tak zvnitřku tzv. normalizací.

Po sovětské okupaci následovaly v roce 1969/70 na všech školách politické prověrky straníků i nestraníků, přičemž byli všichni pedagogové nuceni vyslovit svůj názor na vstup cizích vojsk. Mnozí straníci pak byli z KSČ vyškrtnuti nebo vyloučeni, nestraníci byli různě potrestáni po úřední linii.

Drahoslavě Svobodové bylo původně pozastaveno členství v KSČ, ale výsledek její prověrky byl změněn na vyloučení. Pro své politické postoje byla prohlášena za nepřítele strany a Sovětů se zákazem působení na olomouckých školách, v bytě byla provedena domovní prohlídka. Její odvolání proti rozhodnutí prověřkové komise bylo označeno za bezpředmětné. (Neúspěšné byly též její pozdější stížnosti proti závěrům prověřkové komise podané na OV KSČ i ÚV KSČ.)

Od 1. září 1970 byla za trest přeložena na tehdejší zvláštní školu do Šternberka. Vyučovala zde až do roku 1985 a ze svého bydliště v Olomouci sem dojížděla...

Drahoslava Svobodová (provdaná Nováková) se narodila 17. 9. 1928 v Dolanech u Olomouce. Když její otec nemohl

Rehabilitační list Drahoslavy Svobodové. Zdroj: archiv autorky.

najít v době krize stále zaměstnání, vzala si ji jako čtyřletou jeho pražská sestra na delší návštěvu, avšak po nenadálém otcově úmrtí zůstala již v trvalé péči své tety v Praze. Strýc byl osobním šoférem nakladatele J. R. Vilímka a také rozvážel knihy z Vilímkova nakladatelství pražským knihkupectvím. Během let své školní docházky pobývala Drahoslava se svou tetou a strýcem střídavě v Praze a na jižní Moravě. Jako čtrnáctiletá odešla (po rozhodnutí strýce) na školu pro ženskou povolání, která se nacházela pod jedním ředitelstvím spolu s obchodní školou a obchodní akademií v pražské Reslově ulici. Na Moravu se všichni tři vrátili až po roce 1945.

Bydleli nějaký čas ve Znojmě a pak již natrvalo ve strýcových rodných Bojanovicích. V létě 1945 absolvovala

Drahoslava přípravný kurz a po zkouškách byla přijata do třetího ročníku učitelského ústavu ve Znojmě. Od školního roku 1947/48 nastoupila jako učitelka národních škol do Olšan u Prostějova, dalším rokem působila v jihomoravském Hevlíně, pak v Jaroslavicích a Strachotících. Po šestnácti letech služby, ve svých pětaticetiletých letech, se jako rozvedená, sama s dcerou, vrátila do rodného kraje. V Olomouci bydlela zprvu u své matky, učitelské místo získala na okraji olomouckého okresu, denně tam 30 km dojížděla. Po dvou letech jí byl přidělen v Olomouci jednopokojový byt. Zatím dokončila dálkově vysokoškolské studium na Pedagogické fakultě UP v Olomouci (kombinace ČJ–D pro 2. stupeň základních škol) a začala tam vyučovat. Její dcera nebyla (dle předpokladu – kvůli špatnému kádrovému posudku své matky) přijata na vysokou školu; odešla pracovat jako administrativní pracovnice do olomouckých železáren, později do Sigmy. Po roce se vdala a do roku 1974, než byl jejímu manželovi přidělen stabilizační byt v Praze, bydleli všichni tři v malém jednopokojovém bytě, posléze i s malou dcerkou.

Když byla D. Svobodová v roce 1970 přeložena na zvláštní školu do Šternberka, rozšířila si aprobaci ještě o učitelství pro speciální školy (státnice 1974). Mimoškolně se věnovala logopedii a defektologii. Důchodového věku dosáhla v roce 1984. Ve šternberské zvláštní škole jí byl povolen ještě další školní rok, poté byla přeřazena do školní družiny v Litovli. Jako důchodkyně pracovala brigádnicky v různých olomouckých podnicích. Přívýdělek jí umožňoval jednou za měsíc návštěvu rodiny v Praze a lázeňskou léčbu. Právě na návštěvě u dcery a vnuček v Praze koncem října 1989 zažila „předsametovou atmosféru“.

Roky v penzi od počátku 90. let byly pro ni léty osamění a bolesti. Tehdy začala psát na základě svých deníkových záznamů autobiografické, velice sugestivní knihy, které svědčí o tom, jak hluboce a citlivě prožívala na pozadí politického dění u nás ve 2. polovině 20. století nejrůznější absurdity ve školní praxi a také v občanském životě.

Když se její život dne 16. května 2008 v Olomouci uzavřel, byly vydány již tři její autobiografické prózy, jimiž se za-

řadila mezi nejúspěšnější autorky kraje, třebaže sama z velké skromnosti odmítala být označována jako spisovatelka. Svě životní osudy knižně rekapitulovala v letech 2000 až 2006.

Do literatury vstoupila v roce 2000 prvotinou *Tečka za mým jménem* (s podtitulem *Příběh jednoho života a věnováním pražským vnučkám Haně a Evě*). V devatenácti kapitolách prochází ve vzpomínkách svým soukromým životem (jako učitelka Helena) a končí životním obdobím od „zjištění nádoru na plicích“ do „dočasného uzdravení“. Poslední příběh knížky proto nese název *Po laně přes potok*. Publikaci vydala Votobia Olomouc.

V roce 2002 vyšel triptych *V Africe bylo hodně čápů*. Knihu opět vydala olomoucká Votobia. Titul publikace je shodný s názvem první povídky, v níž autorka vypráví o svých zkušenostech z logopedické praxe na šternberské zvláštní škole. Další dvě povídky mají výmluvné názvy *Osobní dotazník* a *Už je to tady*. Časově navazují dějem na první knihu.

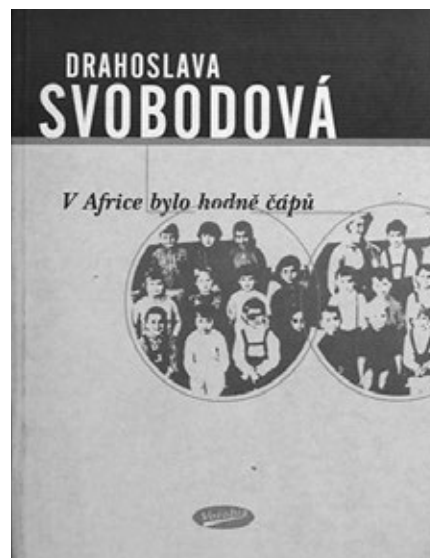
V roce 2006 jí vydalo Nakladatelství Olomouc *Důvěrné rozhovory s Amadeem ve školním roce 1948/49*. Titul knihy se opět shoduje s názvem první povídky. Tentokrát vypravuje autorka v *ich formě* o zkušenostech dvacetileté učitelky Karin Svozilové z venkovské školy v jihomoravském Hevlině. Dívka bydlí v nájemním bytě, kde zůstal zřejmě po původních německých obyvatelích na stěně obrázek W. A. Mozarta, s nímž hlavní postava příběhu vede dlouhé myšlenkové monology. Přes určitou autorskou licenci je nutno potvrdit, že obraz doby je naprosto autentický. Její Karin se rozhodne po dosavadních trpkých zkušenostech ze školství raději odejít a najít si zaměstnání ve městě. Práce vesnického učitele byla tehdy zvlášť náročná, požadovaly se po něm i zemědělské a jiné brigády, organizování kulturního a společenského života v obci atd. Navíc byl v té době pracovní úvazek 27 hodin týdně (přímé zaměstnání s žáky), k tomu hodiny a hodiny opravování sešitů. Ve třídách bývalo až 50 žáků, o nepravdělném stravování a špatném bydlení učitelů nemluvě. Rozhodnutí však Karin (autorka) na poslední chvíli mění, když pozná svého budoucího manžela, rovněž učitele. Spolu pak ještě vydrží „harcovat“ po venkovských málotřídkách dalších třináct let...

Druhá povídka s názvem *Ještě chvíliku...* je psána opět v *ich formě*. Strídavým vyprávěním Karin Svozilové a jejího přítele, také učitelského penzisty Filipa, přibližuje autorka čtenáři každodenní starosti, strasti i drobné radosti seniorů. Stačila ještě citlivě rozpoznat také počínající změny morálních hodnot v naší svobodné a široce demokratické polistopadové společnosti, včetně dalších negativ, která právě v životě seniorů převládají. Přesto ani tento příběh nekončí pesimisticky.

Talented prozaičce D. Svobodové věnoval pozornost i významný olomoucký kulturní publicista, editor a v letech 2006–2012 předseda Literárního klubu Olomouc Mgr. Bohumír Kolář v knize *Z paměti literární Olomouce 2* (Olomouc 2006) a také v antologii *Olomouc v české literatuře* (Olomouc 2007).

Vlasta Hlůzová (*1935) žije ve Šternberku, kde také působila jako učitelka na základní škole (aprobace český jazyk, dějepis, výtvarná výchova). Zabývá se kulturní historií šternberského regionu.

Bronislav-hluz@volny.cz

Přebal knihy
*V Africe bylo
hodně čápů*.
Zdroj: archiv
autorky.

Miloš Košíček: Životní příběh jednoho disidenta

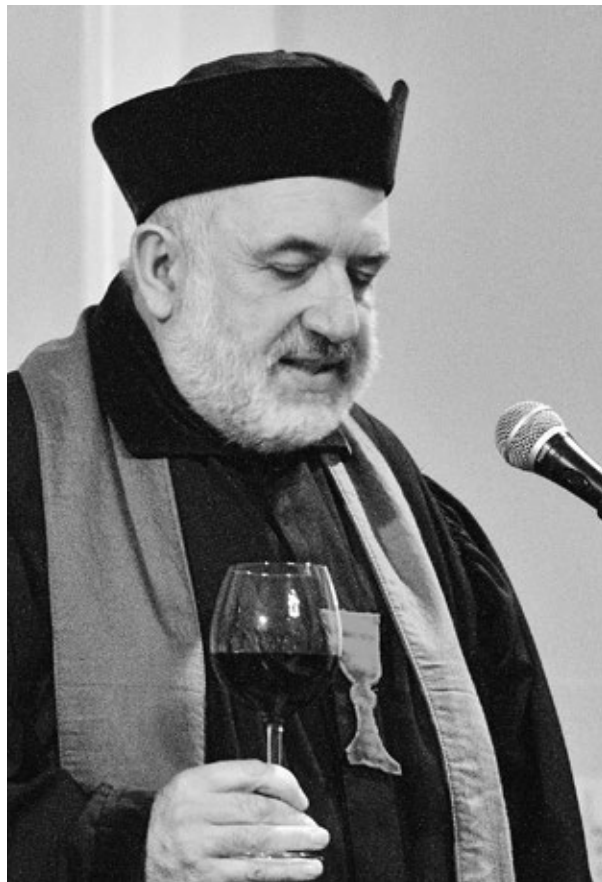
Pavel Marek

„Sametová revoluce“ roku 1989 nám bezpochyby všem změnila život od základů. A vůbec nezáleží na tom, zda jsme nebo nejsme ochotni si to připustit.

Snad mi čtenář odpustí, že svou výpověď o jednom z protagonistů tohoto dějinného zvratu na sklonku 20. století v Prostějově Miloši Košíčkovi začnu trochu osobně. Když jsem se s ním poprvé viděl někdy na jaře roku 1990 na půdě Občanského fóra (OF) v prostorách někdejšího pověstného „osmašedesátnického“ Intimitklubu v zapadlé Knihařské ulici poblíž prostějovského Žižkova náměstí, kde se připravovala volební kampaň před prvními svobodnými volbami do obou komor tehdejšího Federálního shromáždění a do České národní rady, neměl jsem nejmenšího tušení, že přicházím do styku se svým vrstevníkem (narodil se v Brně 13. srpna 1950), který měl za čtyřicet let svého dosavadního života za sebou pořádný kus dramatického životního osudu. Takového, jaký totalitní režim připravoval lidem s nekonformními názory a vlastními představami o hodnotách. A pochopitelně jsem nemohl ani předjímat budoucnost, v níž se politická angažovanost na prahu 90. let stala pouhou epizodou, nutnou a přirozenou zastávkou, od níž pak vedla cesta směřující k dovršení vlastního životního snu o službě Bohu a lidem jako cíli pozemského bytí.

Miloš Košíček pocházel ze sociálně slabé a početné rodiny postižené komunistickými represemi 50. let. Dětství a mládí prožil v Žabčicích a Židlochovicích v okrese Brno-venkov. Vyrůstal v katolickém prostředí a stal se hluboce věřícím člověkem. V dětství ministroval v Přísnoticích, později v Brně u Minoritů, ve škole chodil do náboženství, s matkou jezdil na poutě, sháněl si duchovní litera-

tu a stýkal se s duchovními v širokém okolí. V letech normalizace se jako člen společenství věřících kolem kostela sv. Tomáše v Brně dostal do kontaktu s tajnou církví a katolickým disidentem. Byl členem pěveckého sboru vedeného tajně vysvěceným biskupem Bedřichem Provazníkem a do styku přišel také s jiným tajným biskupem Felixem Davidkem. Společně s manželkou Světlou Košíčkovou v 80. letech patřil mezi účastníky východoevropských ekumenických setkání vedených priorem komunity ve francouzském Taizé Rogerem Schützem-Marsauchem, organizujícím setkání v duchu Taizé na Moravě. Do toho-

Farář Církve československé husitské Miloš Košíček.
Foto: Bob Pacholík.

to kontextu patří jejich spolupráce s olomouckým teologem doc. Rudolfem Smahalem. Košíček se dostal do kontaktu s Matkou Terezou v Kalkaté a jako „baličkář“ posílal podporu sociálně slabým a strádajícím do misijních stanic v tzv. třetím světě. S ženou spolupracovali s polským křesťanským hnutím Maitri a prostřednictvím přednášek na tajných bytových seminářích v rodinách a na setkáních modlitebních společenstev seznamovali věřící se spiritualitou Misionárek lásky, prací Matky Terezy a společenstvím v Taizé, kam později organizovali i poutě a zájezdy mládeže. Pod patronátem ThDr. Otty Mádra se zapojili do tisku a šíření samizdatové literatury v edičních řadách *Orientace* a *Duch a život*. Byl členem redakční rady olomouckého samizdatového časopisu *Velehrad*. Košíčkovy aktivity přirozeně neunikly pozornosti Státní bezpečnosti a byl jí několikrát vyšetřován.

Když jsme pak společně s ostatními kandidáty poslaneckví jezdili autem po prostějovském venkově na předvolební schůzi, dovídal jsem se, jak se vedle těchto „volnočasových“ aktivit odvíjel jeho všední život. V roce 1968 se Miloš Košíček v brněnské Zbrojovce, v níž pracoval do roku 1980 jako seřizovač, vyučil frézářem, seřizovačem a ostříčem nástrojů. Po druhém sňatku žil v Prostějově a do roku 1985 byl zaměstnancem České státní pojišťovny v Olomouci. V letech 1986–1990 pracoval v místě bydliště jako topič-údržbář na Farním úřadu Církve československé husitské. Od mládí však toužil po něčem zcela jiném: živil v sobě tajné přání stát se duchovním. Poprvé se pokusil svůj sen naplnit v roce 1978 poté, kdy po studiu při zaměstnání na gymnáziu v Brně v Lerchově ulici složil maturitu a přihlásil se na katolickou teologickou fakultu v Litoměřicích. Tvrdě však narazil. Jako podmínku přijetí mu stanovili podepsání závazku spolupráce se StB. To rozhodně odmítl. A tak mu nezbylo nic jiného, než aby ještě počkal. Jak už víme, neseděl jen s rukama v klíně. Příchod „sametové revoluce“ se pro něj stal nejen výzvou, ale i krokem k odstranění překážky stojící v cestě za vlastním ideálem.

S odstupem času Miloš Košíček na první dny politického zvratu vzpomínal těmito slovy: „*Pracoval jsem v křes-*

Kronika prostějovské sametové revoluce. Repro autor.

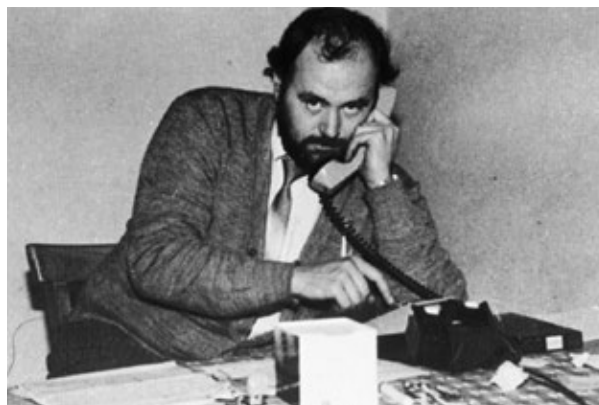
tanském disentu. Fungovali jsme jako skupina, která se scházela na různých místech k redakční radě. Proto jsem byl první týden v OF aktivnější v Olomouci, kde jsem se účastnil zejména manifestací. Do užšího kruhu jsem se dostal až později, po generální stávce. Do té doby jsem byl spíše pozorovatelem a zkoumal jsem, o jaký kolektiv lidí se jedná. V Prostějově jsem se zapojil do OF zhruba 25. listopadu 1989. Nejprve jsme se scházeli na pracovišti Arnošta Kohuta ve firmě Slušovice nedaleko kostela sv. Anny a potom na ‚Íčku‘ [Informační centrum]. První skupina vznikla prohlášením, které bylo rozšiřováno mezi obyvatele Prostějova. S jakou představou jsem tam vstupoval? Názory účastníků na další politický vývoj jsem vnímal tak, že převážně chtějí konec komunismu, rozhodně neopakovat ‚socialismus s lidskou tvář‘ z roku 1968. Později však jsem zaregistroval, že někteří jsou velmi tolerantní k bývalým komunistům a vnu-

Miloš Košíček (první zleva) představuje kandidáty na poslance 30. května 1990 v ZK OP v Prostějově. Foto: Jan Pospíšil.

covali hesla: „Nejsme jako oni‘ nebo ‚Potřebujeme odborníky.‘ Byli to Jiří Zaoral, František Sobota a členové odkudsi se objevivší Obrody. Domnívám se, že to byla příprava StB k převzetí moci a jsem přesvědčen, že tito obrozenci chtěli zachovat socialismus, možná v jiné podobě, ale přesto socialismus. Zároveň se snažili zaujmout vedoucí místa v okrese (např. Ing. Václav Štos). V prvních dnech byl zcela jistě největším vůdcem Arnošt Kohut. Měl nápady, dodal výpočetní techniku, jednal na radnici. Velkou morální autoritou byl PhDr. Jan Roubal a také Bob Pacholík, fotograf. A také právník JUDr. František Látal a Mirka Franková. Na propagaci, reklamu, plakáty a mítinky byl nápáditý a aktivní PhDr. Jaroslav Nečas. Na Íčku velmi pomáhal také Jiří Krejčí. V první době se objevovalo více ‚vůdců‘ i nevhodných. Později, zvláště před volbami, kdy jsme byli již hodně unaveni, jsme se neměli téměř na koho obrátit. Dnes se znovu objevují ‚noví vůdčové‘ sametové revoluce, na které si z té doby skutečně nevzpomínám.“

Miloš Košíček se do dějin „prostějovské sametové revoluce“ zapsal především jako velmi úspěšný volební manažer OF, které se stalo vítězem prvních svobodných voleb. Od jara 1990 v této funkci reprezentoval ústřední postavou Koordinačního centra OF a prezentoval se jako uvážlivý, organizačně zdatný a obětavý člověk. Své teh-

Vůdčí osobnost OF v Prostějově Arnošt Kohut. Foto: Bob Pacholík.

dejší úkoly komentoval těmito slovy: „Já jsem byl volebním manažerem OF, organizátorem příprav manifestací, mítinků, předvolebních kampaní, stále jsem poskytoval informace pro místní venkovské skupiny OF z celého okresu Prostějov. Byl jsem stále na Íčku a jezdil jsem na jednání koordinačních center do Brna, Mariánských Lázní a do Prahy. Byl jsem tím pádem vybrán jako vůdčí osoba OF na celém okrese Prostějov. Zval jsem osobnosti na mítinky, například doc. Ing. Rudolfa Zukala. Také jsem přivezl do Prostějova předsedu české vlády pana JUDr. Petra Pitharta a o dva dny později prezidenta Václava Havla, který promluvil z balkónu radnice a také ke shromáždění před Oděvním průmyslem Prostějov. Na prostějovském hřbitově se poklonil u hrobu gen. Viléma Sachra, signatáře Charty 77, kterého prezident Gustav Husák degradoval na vojína. Pozvat pana prezidenta nebylo v té době vůbec jednoduché, protože proti němu byla již rozběhnutá negativní kampaň od nepřátel revoluce. Pomohlo mi, že město Prostějov slavilo zrovna 600 let od svého založení a pan prezident byl ten den na cestě do Olomouce. Musel jsem jednat velice rychle. Celou tuto návštěvu jsem měl tedy na vlastní zodpovědnost. Po volbách jsem v OF ukončil činnost tak, jak jsem předem avizoval, protože jsem si chtěl konečně vystudovat oficiálně teologii.“

Poslední věta Košíčkových vzpomínek není zcela přesná. Ve skutečnosti po červnových volbách uzavřel jen působení ve funkci volebního manažera, ale v OF dále pracoval, byl členem KC OF a pracoval v kulturní komisi OF. V letech 1991 a 1992 pak ještě působil jako člen tzv. lustrační komise při Ministerstvu vnitra ČSFR. Jeho vyjádření o konci v OF působí tak, jako by se chtěl úmyslnou zkratkou vyhnout zmínce o nepříjemné aféře, kterou prožil v létě 1990 a do níž byl vtažen jako kandidát OF na funkci přednosta Okresního úřadu v Prostějově. Kvůli zákulisním zásahům a manipulacím sahajícím až do Prahy bylo místo nakonec obsazeno člověkem pohybujícím se na předlistopadové politické scéně. Košíček si však udržel nad věcí nadhled. Možná si řekl, že každé zlo je k něčemu dobré.

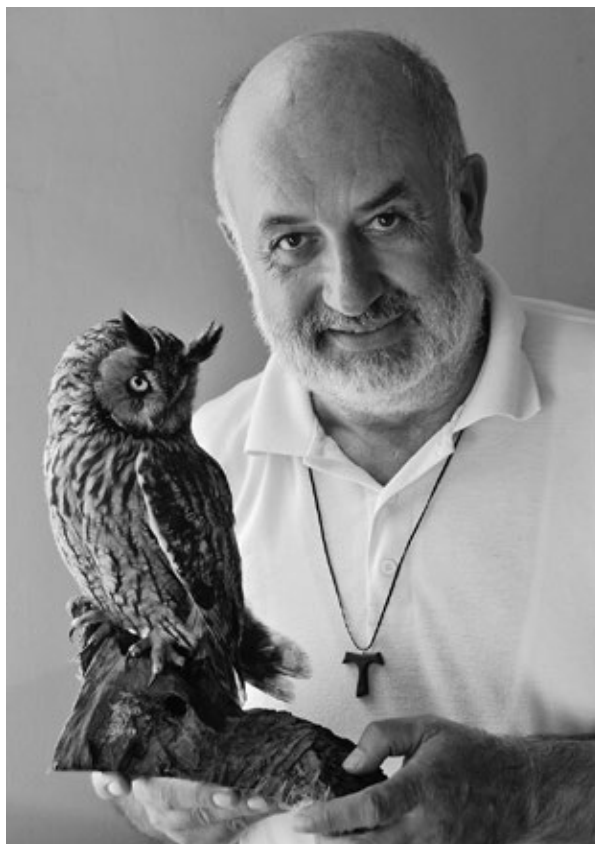
V září 1990 Miloš Košíček převzal místo ředitele jednoho z prostějovských domovů důchodců a současně se pustil do studia teologie. V letech 1990–1998 dále absolvoval obory teologie a v rozšiřujícím a doplňkovém studiu psychosociální vědy a pedagogika na Husitské teologické fakultě UK v Praze s výborným prospěchem. Kněžské svěcení v Církvi československé husitské přijal 27. září 1998. Své občanské zaměstnání opustil a od té doby se plně věnoval pastorační práci jako farář v Moravské Třebové, Prostějově a Pěncíně. Určitou dobu působil také jako tajemník Diecézní rady v Brně. Na půdě ČČSH rozvíjel široké aktivity v ekumenickém duchu, které měly přesahy do veřejného života. Řadu let byl předsedou místní skupiny České křesťanské akademie, se ženou organizoval přednášky, koncerty, zájezdy a různá setkávání. Spolupracoval s Českým rozhlasem, psal kázání do Českého zápasu. Bez politických ambicí téměř pravidelně v Prostějově kandidoval v obecních volbách do městského zastupitelstva. Měl pověst zásadového a velmi tolerantního člověka se smyslem pro humor a s velkým nadhledem nad věcí. S manželkou vychoval tři dcery. Více než deset let statečně bojoval s těžkou nemocí, které podlehl právě před pěti lety – 22. července 2014 na své faře v Prostějově ve věku 64 let.

Mgr. Miloš Košíček v mých vzpomínkách zůstává nejen jako jeden z výrazných vůdců sametové revoluce na Pros-

tějovsku, ale také jako příklad člověka, který přes všechny těžkosti, zvraty, okamžiky hledání a tápání, chyby a omyly, zůstal po celý život věrný tomu, v co uvěřil.

Pavel Marek (*1949) je emeritním profesorem historie FF UP v Olomouci a zabývá se moderními českými politickými a kulturními dějinami 19. a 20. století. Je autorem publikace *Prostějovská „sametová revoluce“*.

Pavel.Marek@upol.cz

Miloš Košíček „mimo službu“, 2010, v den 60. narozenin.
Foto: Bob Pacholík.

Sametová revoluce objektivem fotografa Petra Zatloukala

Obraz někdy vydá za tisíc slov a tak se můžete podívat na období sametové revoluce v Olomouci, jak jej zachytil svým objektivem fotograf Petr Zatloukal. Snímky byly také uveřejněny v Zatloukalově publikaci *Gaudeamus*.

„Na první spontánní listopadové shromáždění na olomouckém náměstí jsem si přinášel fotoaparát pod kabátem. Náměstí bylo tehdy obstoupeno policajty a nebylo jasné, jak se situace vyvine. To byl pro mě dost vážný

moment. Následující dny a týdny přinesly řadu zvrátů, v nichž se v sinusoidách střídaly počáteční obavy s uvolněním. Nad tím převládalo vědomí, že se něco děje, že jsme svědci dějinného zlomu. Tehdy jsem snad poprvé a naposled v životě zažil naprosté splynutí s fotoaparátem, měl jsem pocit, že fotím přirozeně a samozřejmě, tak jako dýchám,“ tak popsal své tehdejší pocity v knize sám Zatloukal.

Podvečerní demonstrace na náměstí Míru.

Koncert Karla Kryla
ve sportovní hale UP.

Studenti UP v Praze – podpora
kandidatury Václava Havla
na prezidenta republiky.

Podpisy jako vyjádření podpory kandidatury Václava Havla na prezidenta republiky.

Stávkující studenti – místnosti
v předním traktu FF.

Plakátová tvorba – přední trakt FF.

Prkenná ohrada vedle dnešního MUO.

Studentská demonstrace před orlojem.

Plakátová tvorba – přední trakt FF.

Náměstí VŘSR – sousoší Lenina a Stalina – happening „Odletěte do teplých krajín“.

Generální stávká 27. 11. 1989 na tehdejší náměstí Míru.
Zdroj: Archiv UP v Olomouci,
foto Petr Zatloukal.

VARIA

Významné osobnosti spojené s městy, městysy a obcemi okresu Prostějov (X.) Právník František Doležel (1900–1972)

Lubomír Novotný

Náš seriál mapující významné, zajímavé či inspirativní osobnosti narozené v sídlech rozkládajících se na území dnešního okresu Prostějov zakončíme po odbojářích, vojácích, politikách či kněžích u osobnosti soudce, státního zástupce a podnikového právníka Františka Doležela. Život tohoto člověka by se až do listopadu 1947 podobal životu stovek dalších Doleželových kolegů a byl by vymezen studiem na univerzitě, zaměstnáním na soudech, státních zastupitelstvech, ve vyšších správních úřadech a samozřejmě na notářstvech či v advokacii ap. Životaběh Františka Doležela se ale od jistého osudového okamžiku začal ubírat úplně jiným a nečekaným směrem.

Doleželův rod z otcovy strany pocházel z jazykového česko-německého pomezí. František Doležel byl vnukem Jana Doležela, půllánika z Přáslavic. Janův syn Antonín (*1853), otec Františka, se sociálně zařadil již výše a stal se profesorem na české reálce v Prostějově. Linie z matčiny strany náležela ke starobylým prostějovským měšťanským rodinám. Františkova matka Marianna (Marie) se narodila v roce 1868 do rodiny hostinského a podporovatele ochotnického divadla v Prostějově Františka Černého. Rodina Černých vlastnila dům na Žerotínově náměstí č. 7 (dnešní Žižkovo náměstí). Antonín a Marie spolu uzavřeli sňatek 1. září 1896. V rodině Doleželových se narodily celkem 4 děti – prvorozená dcera Marie v roce 1898, první syn František v roce 1900, Vladimír 1902 a posledním dítětem byla Ema, která se narodila v roce 1904. Rodina náležela ke střední třídě prostějovského měšťanstva. Mariino věno a Antonínova společenská pozice zajišťovaly Doleželovým hmotně i kulturně slušný společenský status. Nebylo proto divu, že František nastoupil

na prostějovské c. k. české státní gymnázium, které (i přes smrt otce v roce 1915) absolvoval v březnu 1919. Není bez zajímavosti, že k jeho spolužákům patřili Jiří Wolker, budoucí význačný advokát Ivan Sekanina, jenž zahynul v roce 1940 v Sachsenhausenu, či Karel Wichterle, syn spolumajitele po první světové válce vzniklé továrny Wíkov a bratr světově známého vědce Otty Wichterleho. Nemělo by zapadnout ani to, že v roce 1917 si Františkova nejstarší dcera Marie vzala devětadvacetiletého středoškolského profesora Jana Sedláčka. Ten začal záhy učit na prostějovské reálce tělocviku a němčinu. Sedláček vstoupil do Kramářovy Národní demokracie a později byl po vzniku Národního sjednocení zvolen poslancem Národního shromáždění. Taktéž ve třicátých letech po dvakráte v Prostějově starostoval. Rodinné a společenské konexe Františka Doležela tak posilovaly jeho profesní i životní perspektivy.

František po maturitě nastoupil na Právnickou fakultu nově vzniklé Masarykovy univerzity v Brně. Nejspíše nepatřil k nejlepším studentům, o čemž svědčí, že ač fakultu vystudoval a mohl vykonávat jakýkoliv právní obor, tak nezvládl rigorózní zkoušky, přičemž i se státními zkouškami zakusil svoje, když státovědeckou složil až v roce 1925, dva roky po absolvování studia v roce 1923. Doktorský titul po absolvování právnické fakulty získala tehdy drtivá většina studentů, neuspělo jich minimum. Titul JUDr. sice neobdržel, nicméně nic mu nebránilo, aby se vrhl do výkonu právní praxe. To, že pro ni byl, i přes nijak oslnivé studijní výsledky, predisponován, svědčí i jeho zvýšená sensitivita na dobré jméno a osobní hrdost, když v polovině dvacátých let vedl několik soudních sporů vztahujících se ke skutkovým podstatám týkajícím se osobní cti. Jednou z kauz, jež

rozčeřila prostějovské veřejné mínění, byla i pře s jeho profesorem z gymnázia Janem Kamenářem. Ten se politicky angažoval v komunistických vodách, což bylo pro Doležela od jeho mládí provokujícím konáním, obzvláště u vrstev, u nichž očekával přirozenou životní konzervativnost. V osobním životě zaznamenal zásadní zlom, když ještě před poslední státnicí uzavřel sňatek u sv. Víta v Praze s prostějovskou rodačkou Boženou Procházkovou a v červnu 1926 se mu narodilo jediné dítě dcera Dana. Rodina Doleželova bydlela v domě na dnešním Žižkově náměstí č. 7 (včetně Františkovy matky Marie, která ale záhy, v roce 1927 zemřela), v němž bylo provozováno i kino Atlas (Prostějovanům známé z období „socialismu“ pod názvem Jas).

V profesním životě působil mimo jiné jako auskultant (soudní úředník, čekatel) a soudce u okresních soudů v Prostějově, Olomouci, Hranicích, Frýdku a krajského soudu v Olomouci, přičemž od roku 1930 začal konat službu u státního zastupitelství v Olomouci. V tomto městě setrval až do okupační doby, kdy v roce 1943 zahájil službu u Vrchního státního zastupitelství v Brně. V létě 1945 se vrátil na státní zastupitelství do Olomouce. Poválečný politický systém limitovaný, tzv. lidové demokracie, Františku Dole-

Prof. Kamenář podal žalobu na auskultanta JUC.

Doležela pro urážku na cti, které se měl tento dopustiti slovy : „Pauze Kaštilo, tekněte p. prof. Kamenářovi, že sice byl mým profesorem, ale, že se za něho stydím.“ Bylo vyslechnuto několik svědků, také r. v. z. s. pan Rozkošný, ale žádný z nich výrok neslyšel. Pouze pan Košťál trvá na tom, že výrok byl pronesen. Žalovaný JUC. D. nastoupil důkaz pravdy a svědci dosvědčili, že prof. K. jest člověk nesnášenlivý, jenž vede proti teorii gymn. Kubelkovi akci, aby tento byl ze svého místa odstraněn, — soudil se s profesorským sborem, svědek Böhm udal, že dům, ve kterém prof. K. bydlil prodal, aby měl od p. prof. pokoj, — dále veden důkaz, že prof. K. byl pro nesouhlasné jednání vůči dělníkům ze strany vyloučen atd. Soudce vynesl rozsudek osvobodivší s odůvodněním, že obžalovanému se důkaz pravdy podařil. Prof. Kamenář ohlásil odvolání. Pana JUC. Doležela hájil koncip. dra Svozila z Prostějova pan JUDr. Tomiga.

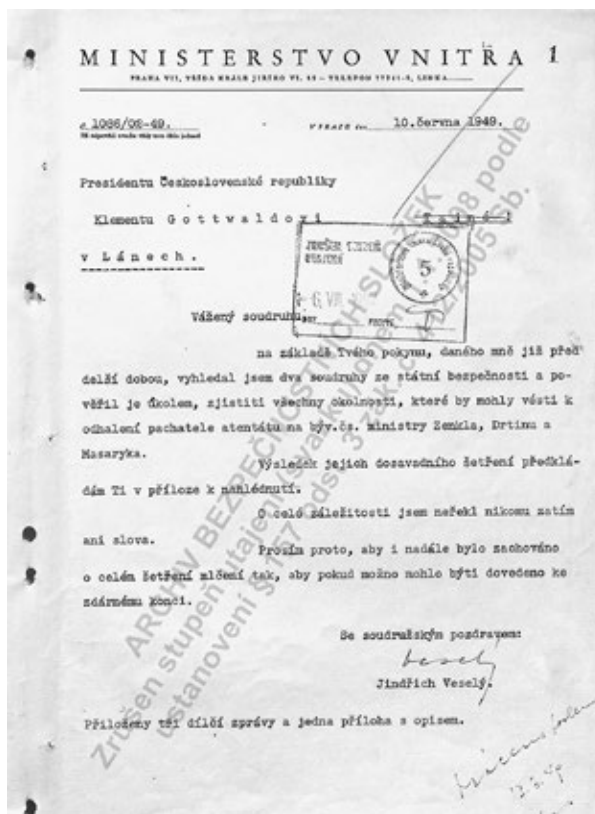
Hlasy z Hané, 1. srpna 1925. Zdroj: VKOL.

želovi nekonvenoval. Patřil k oněm pravicovým, konzervativně orientovaným vrstvám, jež neměly ve třetí republice ve veřejné sféře zastoupení. Komunistická ideologie pro něj byla absolutně nepřijatelná, ale ani ideje demokratického socialismu sdílené širokými vrstvami české společnosti nebral pozitivně. V poválečném období se soustředil na výkon právní činnosti a nekompromisně stíhal všechny trestněprávní skutky, jež spadaly do jeho kompetence. Přitom narazil samozřejmě na případy (jedním z nich byla masová vražda karpatských Němců na Švédských šancích, kde se střetl s Noskovým ministerstvem vnitra), v nichž figurovaly zájmy komunistické strany, přičemž s touto stranou nebyl Doležel nikdy ochoten najít kompromis. Dostával se i opakovaně do sporů s velitelem Oblastní úřadovny StB v Olomouci dr. Stanislavem Severinem. Zásadní bylo to, že nebyl vydíratelný, ani zkorumpovatelný, ač se snahy o jeho dehonestaci kvůli chování za okupace objevily. Nicméně podezření se neprokázalo. V době pokvětnové republiky, v době veřejných očistí, ať již dle velkého či malého prezidentského dekretu či jiných disciplinárních předpisů, patřila tato očerňení k oblíbeným nástrojům, jak odstraňovat lidi nepohodlné, antikomunistické, ale i „nesocializující“ z veřejného života. Třetí republika nesla ve všech oblastech znaky hybridního režimu a boj o to, aby nabyla plně znaků právního státu, se vedl stále ostřeji až do února 1948.

Osobní strohost, náročnost, komplikovaná povaha, tvrdé antikomunistické názory a odvaha, mix kvalit, jimiž ve třetí republice mnoho veřejně činných lidí neoplyvalo, dostaly Doležela do hledáčku národních socialistů. Když byl v září 1947 odhalen nezdařený pokus o atentát na tři nekomunistické ministry Gottwaldovy vlády a ukázalo se, že příprava zločinu se nemusela odehrát v Praze, ale na Hané, pověřil jej ministr spravedlnosti Prokop Drtina vyšetřováním těchto moravských stop. V listopadu 1947 se tak původně pražská kauza nezdařeného atentátu proměnila v tzv. krčmaňskou aféru a indicie naznačovaly, že do kauzy jsou namočeny krajské kádry komunistické strany. Do té doby neznámý státní zástupce z Olomouce František Doležel začal hrát zápas o vlastní život, což si ještě neuvědomoval. Aféru

vyšetřoval jen krátce, jelikož únor 1948 byl již za dveřmi, nicméně s následky „Křčmaně“ se potýkal až do smrti. Dne 1. března 1948 byl zatčen, obviněn ze zneužití své úřední povinnosti, nezákonně držen ve vazbě, podroben fyzickému mučení, psychologickému nátlaku a dalším dobovým nezákonnostem. Za vinu se mu kladlo, že stíhal lidi jen kvůli jejich příslušnosti ke KSČ. Již v září 1948 se ve zdravotním posudku psalo, že Doležel trpí „poruchou nervové soustavy, žaludečním vředem, krvácením do střev a anginou pectoris“. V roce 1951 již nebyl schopen výslechů. V listopadu tohoto roku byl umístěn do vězeňské nemocnice v Ruzyni s diagnózou duševní poruchy a anginy pectoris. Doležel, i přes svůj špatný zdravotní stav, dokázal, že byl bojovníkem. Opakovaně se dožadovatel dodržování právního řádu, držel hladovky, například dvakrát v roce 1952. Ve svém zoufalém zápase se snažil vyhledat i pomoc dr. Oldřicha Johna, advokáta, bývalého prostějovského sociálnědemokratického starosty, vězně koncentračního tábora, na počátku 50. let ovšem člena ÚV KSČ a předsedy Národního shromáždění. Tomu poslal v roce 1952 dva dopisy. Jeden adresovaný přímo Johnovi, druhý Klementu Gottwaldovi. Doležel si přál, aby jej John prezidentovi republiky předal a zároveň předsedovi Národního shromáždění, s nímž se z Prostějova a z právní branže velmi dobře znal, psal: „[...] prosím Vás snažně – já již 4 a půl roku nevině vězněn bez soudu – aby jste tento (příložený) dopis – určený Panu Presidentu laskavě přečetl bedlivě a z něho zjistíte vše potřebné... Znáte mě osobně a víte jistě, že jsem se nikdy nedopustil tr. činu mne za vinu kladeného a víte, jak jsem byl ve svém úřadě i soukromém životě úzkostlivě přesný. Dnes zde ležím vyčerpán – tělesně i nervově (nevážím ani 50 kg), všemi svými přáteli a známými opuštěn po 16měsíčním věznění na Kv. St.B... Co to znamená – snad víte... Přispěte mi prosím na pomoc a neotálejte, aby vzhledem k mému tělesnému stavu nepřišla pozdě. Vždyť již 42. den jsem uměle vyživován...“ Dopisy byly samozřejmě zadrženy a adresátům nikdy nedoručeny.

V létě roku 1953 po smrti Gottwalda a Stalina přece jen začínala nová etapa pouťorového Československa. Nový kurz měl svůj zprostředkovaný dopad i v justiční a bezpeč-

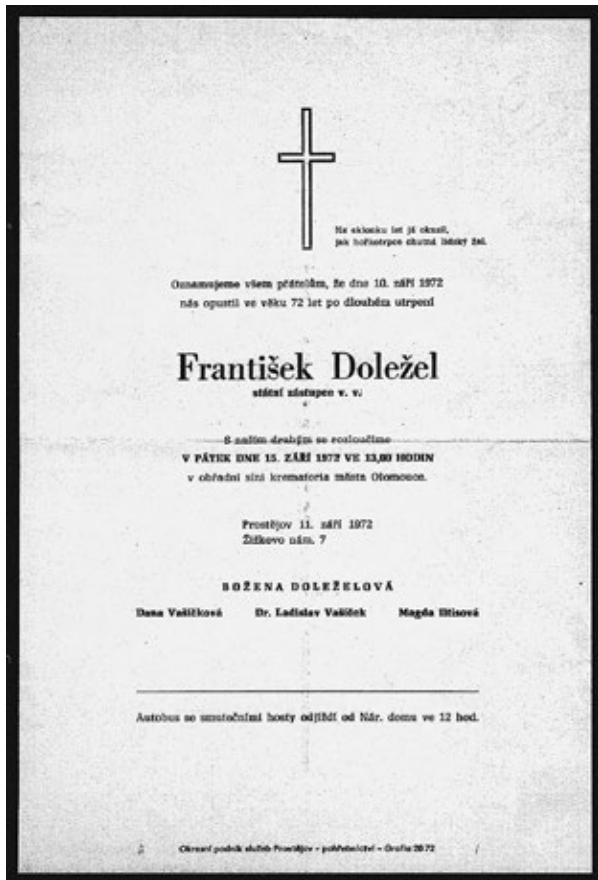

Dopis velitele StB Jindřicha Veselého prezidentu Gottwaldovi z roku 1949 týkající se vyšetřování tzv. krčmaňské aféry. Zdroj: ABS.

nostní sféře. Navíc se tzv. krčmaňská aféra vyšetřovala téměř šest let (sami komunisté přes pět roků). Státní bezpečnost raději navrhla spis uzavřít, podat obžalobu a nechat proběhnout soudní jednání. Hlavní líčení se uskutečnilo 25. listopadu 1953 před Krajským soudem v Praze. František Doležel byl odsouzen dle §2 zák. č. 50/1923 Sb. z. a n. na ochranu republiky na sedm roků odnětí svobody, což potvrdil i Nejvyšší soud po podání opravného prostředku v prosinci 1953. Souběžně výrok soudu znamenal propadnutí půlky majetku a zbavení občanských a čestných práv na pět let. František Doležel na tom byl po vynesení rozsudku velmi špatně. Dle

zdravotní zprávy z Pankráce ze 14. března 1954 byl: „[...] *Pacient... netečný, na otázky neodpovídá..., váží 40 kg, je na kost vyhublý... Pacient je vyživován glukosou a vitamíny pouze cestou žilní a konečníkem... Za tohoto stavu sešlost pokračuje... a hrozí během jednoho až dvou týdnů smrtí...*“ Balancování na hraně života a smrti nakonec zvládl. Po odpykání celého trestu byl 24. února 1955 propuštěn na svobodu.

Sedm let po únoru 1948 se vrátil do Prostějova. Měl podlomené zdraví, o návratu ke své profesi nemohl uvažovat,

Parte Františka Doležela. Zdroj: osobní archiv Medardy Pustajové.

majetek nashromážděný v minulých desetiletích se rozplynul. Komunistický režim mu rozhodně nemínil jeho existenci usnadnit. Nemohl najít stálou práci. Až v roce 1960 získal podřadnou manuální práci a později místo figuranta u geodézie v Olomouci. Pracoval dokonce i jako deratizátor u komunálních služeb Olomouc. Konečně na sklonku šedesátých let, kdy se z Československa stával opět relativně normální stát, se mu podařilo získat pozici právníka Restaurací a jídelen v Bruntále. V onom magickém roce 1968 se pokusil o rehabilitaci. V roce 1969 byl rozsudek Krajského trestního soudu v Praze z roku 1953 zrušen a Doležel byl rehabilitován. Nastupující normalizace, ale znemožnila i tuto pozdní satisfakci. Rehabilitace byla v roce 1972 zrušena. Krátce poté František Doležel 10. září 1972 zemřel.

Mimořádným osudem právníka Františka Doležela uzavíráme přehlídku deseti osobností, rodáků z Prostějovska. Tento seriál se snažil představit postavy, jež nepatří do pantheonu notoricky připomínaných rodáků (např. Wolker, Wichterle, Husserl), ač by řada z nich měla. Vždyť na osobní hrdinství či intelektuální a politický význam lidí jakými byli Vojtěch Outrata, Vincenc Pořízka, generálové Mězl, Husárek, Kravák, či právě František Doležel by mělo být dobře pamatováno.

Autor při psaní článku čerpal mimo jiné z archivních fondů zemských archivů v Brně a Opavě, pobočce Olomouc, okresních archivů v Prostějově a Olomouci, Archivu bezpečnostních složek v Praze, ze studie Prokopa Tomka „Případ Dr. Doležel a spol. – vazební podmínky osob ‚Případu Krčmaň“ a knihy Zory Dvořákové „Smrt pro tři ministry“. Zvláštní poděkování náleží panu Svatopluku Smičkovi a paní Medardě Pustajové.

Lubomír Novotný (*1978) vystudoval historii na Filozofické fakultě Univerzity Palackého a právo na Právnické fakultě tamtéž, odborně se specializuje na moderní české, československé a středoevropské dějiny. Člen Klubu státovédného a historického v Prostějově.

novotny@vkol.cz

Vzpomínka na Stanislava Vymětala

31. 1. 1929, Olomouc – 22. 7. 1992, Olomouc

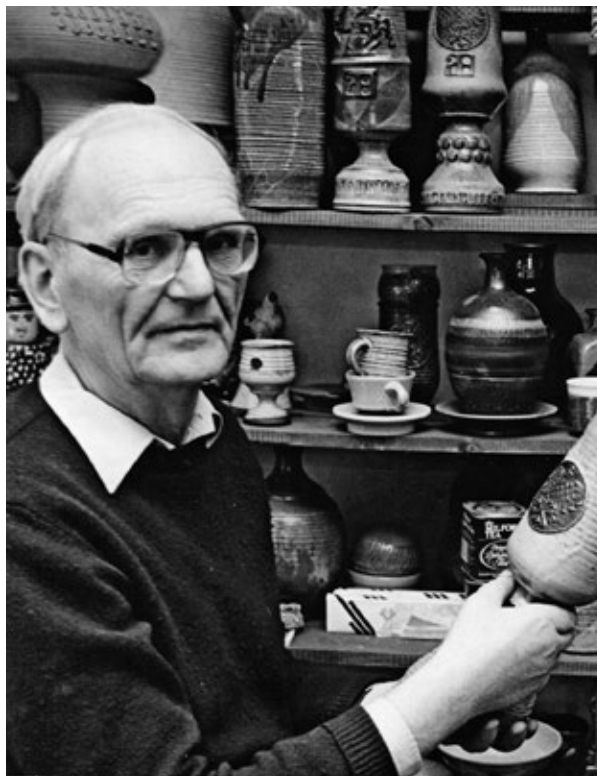
„... lidí, jako byl on, potkáte v životě jen několik, máte-li ovšem štěstí.“ (Z. Příkryl)

Silvie Novotná

V letošním roce by oslavil své 90. narozeniny olomoucký keramik, grafik a vysokoškolský výtvarný pedagog Stanislav Vymétal. Neznala jsem ho, ale ti, kteří tu čest měli, o něm hovoří rádi, s úsměvem na tváři a lehkou dávkou příjemné nostalgie, kterou mohou v člověku vyvolat jen pozitivní zážitky z minulosti. Přátelé a kolegové na S. Vymětala vzpomínají jako na člověka laskavého, srdečného, rozvážného a pracovitého, jako na „noblesního umělce“ (Zdeněk Příkryl) i skromného autora, který „neprosazuje svou výtvarnou tvorbu příliš nahlas“ (Alena Nádvorníková, 1977), jako na vzácného člověka, „který snad neměl, nemohl mít nepřátel v celém širém světě“ (Zdeněk Příkryl), popisují ho jako osobnost, v níž se snoubí „schopnost výtvarné interpretace s výtvarným nadáním, dispozice k práci pedagogické se svobodným zájmem uplatnit se řečí umělecké formy“ (František Dvořák, 1973), jako výtvarníka, jehož osobnost spojuje „uvážlivou a ukázněnou fantazii keramika-hrnčáře s citlivostí a pečlivostí grafika, kreslíře a kaligrafa“ (Ladislav Rusek, 1983).

Celoživotní profesní dráha Stanislava Vymětala byla spojena s Univerzitou Palackého v Olomouci. Zde v letech 1948–1952 studoval obor výtvarná výchova – anglický jazyk. Poté se sice krátce věnoval učitelskému povolání v Rudě na Moravě a Loučné nad Desnou, nicméně roku 1954 se vrátil do Olomouce a začal zde působit na Palackého univerzitě nejdříve jako asistent, od roku 1958 jako odborný asistent a počínaje rokem 1979 jako docent pro obory výtvarná výroba a architektonika, dekorativní kompozice a písmo. Doménou Vymětalova tvůrčího zaujetí byla keramika. Jeho točené kameninové vázy, poháry, misky, šálky, hrnečky i dekorativní

práce zaujmou neobyčejným bohatstvím v obměnách tvarů, solidností provedení, střídáním dekorem i zemitou barevností s množstvím odstínů okru, šedé a hnědé. Autorovy monumentální keramické realizace v architektuře bylo možné nalézt nejen v Olomouci, ale

Stanislav Vymétal ve svém ateliéru. Foto: soukromý archiv.

Stanislav Vymětal: Džbán se šesti hrnečky. Foto: soukromý archiv.

i jinde na Moravě (např. Šternberk, Přerov, Nový Jičín, Hranice na Moravě). Pro volnou i užitou grafiku Stanislava Vymětala, zahrnující ilustrace, novoročenky, oznámení, exlibris a další, je příznačná převážně figurální tematika a provedení v linorytu nebo dřevořezu.

Generační vzdálenost mi nedovolila osobní setkání se Stanislavem Vymětalem. Dovolím si tedy vzpomínku na něj uzavřít slovy Zdeňka Přikryla: „*A ještě něco uměl jako jen málokdo z nás: při své legendární bezelstnosti, štedrosti a velkorysosti byl vždycky v podstatných věcech až tvr-*

dohlavě zásadový, metodicky důsledný a stálý ve smýšlení. Uměl báječně vypravovat... Jeho veselí bylo nakažlivé, jeho smysl pro laskavý humor byl neodolatelny.“

Silvie Novotná

Silvie Novotná (*1980), historička umění a pedagožka. Od roku 2017 spravuje ve Vlastivědném muzeu v Olomouci odbornou a sbírkovou knihovnu, v rámci svého odborného zaměření se věnuje vývoji výuky keramiky na UP v Olomouci.

novotna@vmo.cz

Václav Burian – ctitel Czesława Miłosze

František Všeticka

Publicista a překladatel Václav Burian se v jednom svém článku přiznal, že na poezii Czesława Miłosze se učil polsky. Učil se na něm ovšem nejen polštině, ale také básnickému jazyku (nezapomeňme, že Burian je také autorem jedné básnické sbírky, jmenuje se *Blankyt půlnoci*). Miłosze překládal už v osmdesátých letech a jeho tvorba, zdaleka nejen básnická, jej ovlivnila na celý život. V počáteční fázi jako chemický dělník a domovník překládal pouze pro samizdat, nejprve amatérsky, později už s nemalou dávkou profesionality. Pro strojopisný samizdat přetlumočil Miłoszovo *Město beze jména* ze stejnojmenné sbírky (tímto městem je Vilno, litevsky Vilnius, kde Czesław Miłosz studoval). Patrně po jistém přepracování přešel tento překlad do výboru *Mapa času* z roku 1990, což byl první Miłoszův knižní titul u nás po revoluci. Václav Burian se na něm podílel spolu s Vlastou Dvořáčkovou a olomouckou Ivetou Mikešovou.

To byl začátek, po něm následovaly další čtyři knižní miłoszovské tituly, jež jsou spjaty s Burianem a na nichž se už překladatel podílel sám. Z roku 1992 pochází *Svědectví poezie*, jež zahrnuje šest Miłoszových přednášek, jež přednesl anglicky na harvardské univerzitě; Václav Burian je doprovodil doslovem. Z roku 1996 jsou *Traktáty a přednášky ve verších*, obsahující Burianovu nejucelenější studii o autorovi; vydala je olomoucká Votobia. Roku 2000 vyšel *Pejsek u cesty* a roku roku 2005 *Miłoszova abeceda*.

Václav Burian měl s Czesławem Miłoszem poměrně čilé kontakty, které se navenek projeví tím, že ho jako překladatel pozval do Olomouce a uváděl jeho besedu se čtenáři. Něco podobného se dalo i na jiných místech. Burian bedlivě sledoval nobelistovu publikační činnost, což vedlo k některým překvapením. V jednom svém příspěvku Václav Burian uvádí, že určité básně z Miłoszovy sbírky *Na břehu řeky* vyšly

v jeho překladu dříve než samotná kniha v Polsku. Jde konkrétně o ukázky z olomouckého Scripta (1994, č. 11–12), v nichž dominuje báseň *Realismus*. Czesław Miłosz v ní obdivuje holandské malířství, s jehož zobrazenými předměty se v závěru skladby s radostí ztotožňuje. Jde o vyslovený hold realismu:

*Okázalost (i docela nepochopitelná)
pokrývá popraskanou zeď, smetiště,
podlahu krčmy, kazajky ubožáků,
smeták a zkrvavené ryby na prkně.
Raduj se, děkuj. Vydobyl jsem tedy hlas
a spojil jsem se s nimi ve sborovém zpěvu
uprostřed krejzlů, koletů, atlasových sukni,
už jeden z nich, kteří dávno pominuli.
A vznášela se píseň jak dým z kadidelnice.*

Jinou otázkou je, jakým způsobem Burian Miłosze překládal. Vydání *Traktátů a přednášek ve verších* je dvojjazyčné, polský originál a překlad. Vstupní *Morální traktát* začíná v originále tímto odstavcem:

*Gdzież jest, poeto, ocalenie?
Czy coś ocalić może ziemię?
Cóż dal tak zwany świt pokoju?
Ruinom trochę dal powojów,
Nadziejom gorycz, sercom skrytość,
A wątpię, czy obudził litość.*

Burianovo přebásnění zní:

*Kdepak je záchrana, básníku?
Co zemi uchrání zániku?
Co dal tak zvaný úsvit míru?
V ruinách svlačec zakryl díru,
hořkost dal nadějím, srdcím skryt
a nevím, stačil-li na soucit.*

Z porovnání je zjevné, že překladatel zachovává básníkův slabičný rozsah verše, k jistému rozdílu dochází v obsahové složce. Např. Miłoszův čtvrtý verš, který by doslovně zněl „Ruinám trochu dal svačců“, překládá „V ruinách svačec zakryl díru“. Václav Burian tak činí záměrně, neboť Czesław Miłosz, jenž se většinou uchyluje k volnému verši, se v daném případě přiklonil k verši vázanému, a navíc s důsledným rýmovým řádem. Za Miłoszovu šestici rýmů *ocalenie–ziemię, pokoju–powojów, skrytość–litość* zvolil Burian rytmizující a konsekventní řadu *básniku–zániku, míru–díru, skryt–soucít*. Burianovo řešení je optimální.

Vedle výše uvedených doslovů Václav Burian o Miłoszovi několikrát psal. Krátce po tom, co Czesław Miłosz obdržel za *Pejska u cesty* prestižní cenu Niké, o něm napsal článek do *Literárních novin* (1998, č. 48), v němž se mimo jiné zamýšlí nad žánrem tohoto dílka. Miłosz přišel totiž do polské literatury s čímsi žánrově novým a předložil

v této knize čtenářům snůšku různotvarů – od mikropovidek a mikroesejů až k básním, vzpomínkovým skicám, výpiskům z četby a aforismům. Předložil a překvapil, což Buriana přimělo k překladu.

Václav Burian je rovněž autorem Miłoszova nekrologu (*Literární noviny*, 2004, č. 35). Podle něj má Czesław Miłosz stejné postavení v polské literatuře dvacátého století jako měl Adam Mickiewicz ve století devatenáctém. Oba básníky přitom srovnává: „*Podle své povahy i povahy doby budou příští polští a snad nejen polští tvůrci u Mickiewicze i Miłosze zkoumat jejich obraznost, jejich verš, chápání dějin, víru, lásku, zoufalství i radosti, a nejen ty velké, dějinné, ale i třeba z jahodového džemu, slanečků v olivovém oleji, setkání s přáteli, východu slunce nebo sbírání hub. Oba patřili mezi hlavní tvůrce polského autoportrétu, polského sebeuvědomění své epochy.*“

Czesław Miłosz zemřel 14. srpna 2004, Václav Burian deset let po něm 9. října 2014; nutno však dodat, že byl o téměř půlstoletí mladší než nositel Nobelovy ceny (narodil se totiž 28. srpna 1959). Czesław Miłosz je pochován v krakovském kostele na Skalce, Václav Burian na vesnickém hřbitůvku v Dolanech u Olomouce.

František Všeticka (*1932) je literární teoretik, beletrista a překladatel. Zabývá se českou, slovenskou, polskou a ruskou literaturou, ponejvíce jejich poetikou. Odbornou práci vyvažuje prací beletristickou a překladatelskou (biografické romány, knihy fejetonů, básnické sbírky a překlady poezie z polštiny).

fvseticka@seznam.cz

V. Burian u mikrofonu v polském Brzegu, vlevo J. Wójcik, vpravo Fr. Všeticka. Foto: R. Więczaszek.

Richard Fischer, loštický rodák, který vytvořil Velkou Olomouc

Kristýna Bařinová

„Impozantní vzhled vysoké postavy poutající okamžitou pozornost. Bujná kštice bílých vlasů, jiskrně modré oči a květina v klopě kabátu. Mohutný, modulace schopný hlas uchvacující davy, jak při veřejných projevech, tak v soudní síni.“ I tyto vzpomínky pamětníků zachytila Anežka Šimková ve své práci popisující osobnost olomouckého advokáta, politika, žurnalisty, publicisty, starosty města Olomouce, a především českého nacionalisty Richarda Fischera, který více než padesát let své aktivní činnosti, odehrávající se na pozadí přelomových událostí rakousko-uherské monarchie, první i druhé republiky a částečně i okupace, zasvětil prosazování českých národních snah a komunální politice.

Fischerovo pronárodní citění se začalo probouzet již v raném dětství, které prožíval v napjaté atmosféře nacionálních konfliktů tolik příznačných pro druhou polovinu 19. století. Loštickému rodákovi kolovalo vlastenecké smýšlení v krvi. Fischerův otec, pivovarnický sládek a místní sedlák Gustav Fischer, který zároveň dlouhá léta působil v městském zastupitelstvu, byl přesvědčeným Čechem, jenž se pravidelně angažoval v podpoře české otázky a ve stejném duchu vychovával i své děti. Národnostní uvědomění Fischerova otce se tak projevilo i u dospívajícího syna, jehož zápal pro českou věc se odráží ve všech jeho dalších životních etapách.

Prvotní touhou mladého Richarda Fischera po dokončení obecné školy bylo vyučit se nákupčím či malířem pokojů. Na rady učitelů však rodiče nakonec poslali jedenáctiletého chlapce na studium do Olomouce, kde v roce 1883 nastoupil na místní v té době c. k. Slovanské gymnázium. Fischer přichází do významného, avšak nevelkého města, fortifikací sevřeného v oblasti dnešního centra a Předhradí, kde byla vsudy přítomná německá převaha patrná na každém kroku. Svě první dojmy plné obav a rozčarování zachycuje Fischer po letech ve svých pamětech

Cesta mého života: „Měl jsem velmi úzký rozhled po životě, jak ani jinak nemohlo být. Jen jsem nechápal, že v Lošticích se mluví jen moravsky, ale na radnici vládne německý pán. [...] Nám chlapcům to nevařilo, ale hůře na nás působil Olomouc, kde vše kolem nás bylo německé.“

Navzdory počáteční nejistotě se Fischer v novém prostředí velmi rychle zorientoval a stal se z něj vynikající student se zájmem o českou literaturu, dějepis, hudbu a zeměpis. S opadajícím ostychem prvních let studia se začal projevovat Fischerův organizační talent a činorodá povaha. Působil v divadelním spolku, pěveckém sboru Žerotín, vedl studentské čtenářské kroužky podporující českojazyčnou tvorbu. S hrdostí zastává drobnou funkci kolportéra u Prombergova knihkupectví a je horlivým odběratelem *Národních listů*, ale také místních periodik *Našinec* a *Pozor*. Již během gymnaziálních studií také Fischer sleduje politické dění v znesvářeném městě. V průběhu 80. let se začíná olomoucká společnost nacionálně rozdělovat do dvou nesmiřitelných táborů, což se projevovalo mnohdy ostrými půtkami i mezi studentstvem. *„Národnostní život byl už tehdy hodně rušný vlivem německých novin, které neopomenuly jediné příležitosti, aby se Čechům neposmívaly, je nehaněly a proti nim nešťvaly. Němečtí studenti chovali se výbojně, jakmile slyšeli náš český hovor a nestyděli se na ulici do nás vsí silou vrážeti [...]. Docházelo nejen k úmyslnému strkání, ale přímo k zuřivým bitkám. Kolikrát Němci poražení utekli, ale také my jsme mačkali boule a modřiny.“*

Na rozdíl od výbojného studentstva obou stran, Fischerův zápal pro českou otázku se neomezuje pouze na příležitostné třenice na ulicích. Snad činnost otce v městském zastupitelstvu v rodných Lošticích doprovázená pocitem bezprávi, stísněností města a mladická odhodlanost přivedla Fischera k touze proniknout do tajů mechanismu

a fungování komunální politiky. Napjatě sledoval volební klání během voleb do obchodní a živnostenské komory v roce 1885, pozoruje poměry zastoupení Čechů a Němců v předsednictvech a založení *Národní jednoty pro východní Moravu* v Olomouci na obranu národních a politických práv českého národa. V témže roce s účastí přihlíží návštěvě říšského a zemského poslance F. L. Riegera, který zavítal do Olomouce nabádaje české Olomoučany k nutnosti vybudovat ve městě Národní dům.

Ačkoliv se mohl zdát okruh Fischerových zájmů velmi široký, vždy je propojovala společná vize podpory a obhajoby českého národa. Se zálibou se pravidelně účastnil a bedlivě pozoroval veřejná soudní přelíčení, díky nimž si začíná uvědomovat možnosti, jež právnické vzdělání nabízí a shledává v jejich studiu jediné reálné východisko, jak smysluplně bojovat s německým útlakem. Jako znamenitý student a poutavý řečník měl také veškeré předpoklady stát se schopným advokátem. Proto po úspěšně složené maturitní zkoušce s vyznamenáním odchází v roce 1891 pln očekávání do Prahy studovat právo na Karlovu univerzitu. *„Rád jsem opouštěl Olomouc, kde viděli a poznali jsme tolik nelásky k svému národu, kde český student byl předmětem sprostých nadávek a opovržení. [...] Měl jsem plnou hlavu Prahy a neměl jsem ani potuchy, ba ani přání ne, že se za několik let vrátím z Prahy zase do Olomouce.“*

Praha nabízela Fischerovi možnosti, které v té době Olomouc nemohla. Oblíbil si přednášky prof. A. Rezka o rakouských dějinách a pravidelně se účastnil hodin praktické filozofie prof. T. G. Masaryka. Zajímá se o politiku mladočechů a zároveň pozorně sleduje spolkový a společenský život, do kterého

Nejznámější vyobrazení JUDr. Richarda Fischera, který zastával funkci starosty města Olomouce v letech 1923-1939.
Zdroj: VKOL 79.284.

se brzy začal aktivně zapojovat. Zařadil se mezi vlastenecky uvědomělou moravskou mládež studující v Praze, jež si kladla za cíl vzkřísit národně obranné organizace na Moravě prostřednictvím přednášek a besed, během nichž se vzájemně snažili informovat o aktuálním dění. Navštěvoval hostinec U Helmů, kde sídlila Moravská beseda sdružující studentstvo z Moravy, jejichž činnost se soustředila zejména na povznesení české kultury na Moravě s cílem podporovat zakládání českých knihoven a čítáren. Během pěti let pražských studií se stal členem a organizátorem celé řady studentských spolků zaměřujících své aktivity vždy obdobným směrem, pozvednutí českého národního sebevědomí. Jako řečník působil v akademickém feriálním klubu Haná, kde scházela mládež přímo z Olomouce, pracoval v českém sdružení pokrokového studentstva Slávie a v akademickém odboru Národní jednoty, kde se vypracoval až do čelních pozic určujících směr činnosti pro Moravu. Zvláště práce pro Národní Jednotu provázela Fischera téměř celý život. Po návratu ze studií byl v roce 1896 zvolen jednatelem Národní jednoty v Olomouci a v Národní jednotě pro severní a východní Moravu zastával až do roku 1939 přední funkce.

Po promoci v roce 1896 se Fischer vrací zpět do Olomouce, kde působí nejprve jako koncipient u Krajského soudu a následně v soukromé praxi olomouckého advokáta A. Geislera. Téměř okamžitě se zapojuje do místního politického života a díky své důsledné práci pro Národní jednotu a v Matici školské, přednáškám pořádaným napříč Moravou a pravidelným příspěvkům do olomouckého *Pozoru* či dalších regionálních periodik, se brzy stává váženou osobností známou daleko za hranicemi Olomouce. V roce 1903 začíná provozovat vlastní advokátní kancelář a mezi trestními obhájci platí za obávaného protivníka v soudní síni. V rámci všech svých aktivit vždy klade zřetel na obranu a podporu českého obyvatelstva.

Řečnická obratnost spolu s organizačním nadáním a právnickým vzděláním činí z Fischera nebezpečného protivníka léty zavedeným a příbuzenskými a obchodními vztahy pojištěným německým pořádkům ovládajícím město po dlouhé generace.

Poslední dekáda 19. století v Olomouci měla zahájením likvidace pevnostního opevnění předznamenat přerod města do moderní podoby. Městská samospráva tvořená zástupci německé elity v čele se starostou Karlem Brandhuberem však cíleně brzdila celou řadu projektů v obavách ze ztráty původního rázu města a přílivu českého obyvatelstva, čímž by hrozilo oslabení ekonomického monopolu olomouckých Němců i pravděpodobné podlomení jejich doposud neochvějných pozic. Oba znesvářené tábory si plně uvědomovaly důležitost ekonomické síly, která poskytovala stěžejní oporu v otázkách politických i národních. Fischer jako první jednatel Národní jednoty v Olomouci navazuje v polovině 90. let spolupráci s hospodářskou organizací Klub samostatných českých obchodníků a živnostníků hájícím české zájmy. „*Jak mnoho nám schází v Olomouci českých obchodníků a živnostníků, a proto bylo naší snahou získati nové lidi pro Olomouc. [...] Věděli jsme, že jen velká akce české menšiny olomoucké s českým venkovem zaručí nám úspěch. [...] Neznali jsme stavovských a politických rozdílů a šli za jedním a společným cílem: sesliti hospodářsky naše lidi v Olomouci a zeslabiti německé protivníky!*“ Vzájemnou kooperací Klubu a Národní jednoty se uskutečnila celá řada přednášek ve městě i okolních obcích s cílem probouzet národní uvědomění a propagovat heslo „Svůj k svému!“, za nímž se skrýval cílený bojkot nákupu německého zboží.

Fischer se soustavně věnoval otázkám principu a fungování obecní samosprávy, v níž spatřoval jediné východisko, jak čelit centralistickým snahám byrokracie rakouských úřadů. Obec považoval nejen za základní správní jednotku, nýbrž i za stěžejní ekonomický, kulturní a národní útvar poskytující oporu v prosazování českých politických snah. Postupem let se v této oblasti stal expertem, který veřejně vystupuje s kritikou zažitého politikaření německých elit. Poukazuje na zastaralost volebního řádu a důsledně dohlíží na výsledky radničních jednání. V roce 1899 spolu s redaktorem místního periodika *Pozor* B. Knechtlem vytváří několikačlenné uskupení se záměrem kontrolovat a informovat českou veřejnost o praktikách olomoucké radnice, za což jim bylo opláceno výhrůzkami na stránkách německého lis-

tu *Die Neue Zeit* z 3. října roku 1901. „*Radíme oběma těmto bratrským štvárcům, aby byli opatrnějšími, Bolelo by nás velmi, kdyby jedenkrát dostali důkladného řezu. Oba tito muži si toho řezu již dávno zasloužili a zásluhám náleží – koruna.*“ Na veškeré požadavky českého tábora reagovala absolutisticky vedená radnice v čele s Brandhuberem záporným stanoviskem a navzdory stále vzrůstajícímu počtu českého obyvatelstva odmítala jakoukoliv možnost spolupráce, což dokládají i prohlášení ze schůzi městské rady. „*Něco se musí stát! A Čechům se musí dokázat, že my Němci jsme páni v tomto domě a že jsme odhodláni toto absolutní a bezpodmínečné panství udržet. Němci nepokládají Čechy za rovnoprávné sousedy a občany v Olomouci.*“ I takovýmto reakcím se českému občanstvu dostávalo na snahu o prosazení svého podílu na správě města. Hlas radnice představovaly zejména deniky *Die Neue Zeit* a *Mährisches Tagblatt*, jež s oblibou velmi nevybíravou formou haněly veškeré počiny olomouckých Čechů. „*Dle míry vzdělání, významu a kultury, již používají olomoučtí Čechové, mohly by se jim poskytnouti snad nějaké kouty v městské stáji k ukládání jejich kulturního hnoje, ale jest otázkou, zda obecní dobytek v těchto stájích umístěný bude se v nich cítiti dobře.*“

Na přelomu 19. a 20. století spory přerostly v otevřený česko-německý konflikt provázený nespočtem oboustranných stížností odesílaných nadřízeným úřadům, které měly potíže s jejich spěšným vyřizováním. Neskrývaný rozpor Fischera s Brandhuberem se mezitím posouvá na pole Moravského zemského sněmu, kam byl Fischer po tzv. moravském paktu poprvé zvolen v roce 1906 jako zástupce Moravské strany pokrokové. Volba R. Fischera pouze dokládala jeho pověst obratného politika, který svými četnými aktivitami pro českou věc byl znám i daleko za hranicemi města. Z pozice zemského poslance se začal okamžitě zasazovat o dosažení jazykové rovnoprávnosti v německých městech s českou menšinou (tzv. Lex Parma 1907), upozorňoval na potřebu změn v zastaralém obecním statutu z roku 1866, který nejen, že neodpovídal požadavkům moderní společnosti, ale jeho obsah navíc veřejnosti nebyl nikdy znám a neexistoval pro něj český překlad. Zároveň poukazoval

na nutnost změn ve volebním řádu do obcí, který v důsledku nastavení vysokého cenzu přinášel výhody pouze Němcům.

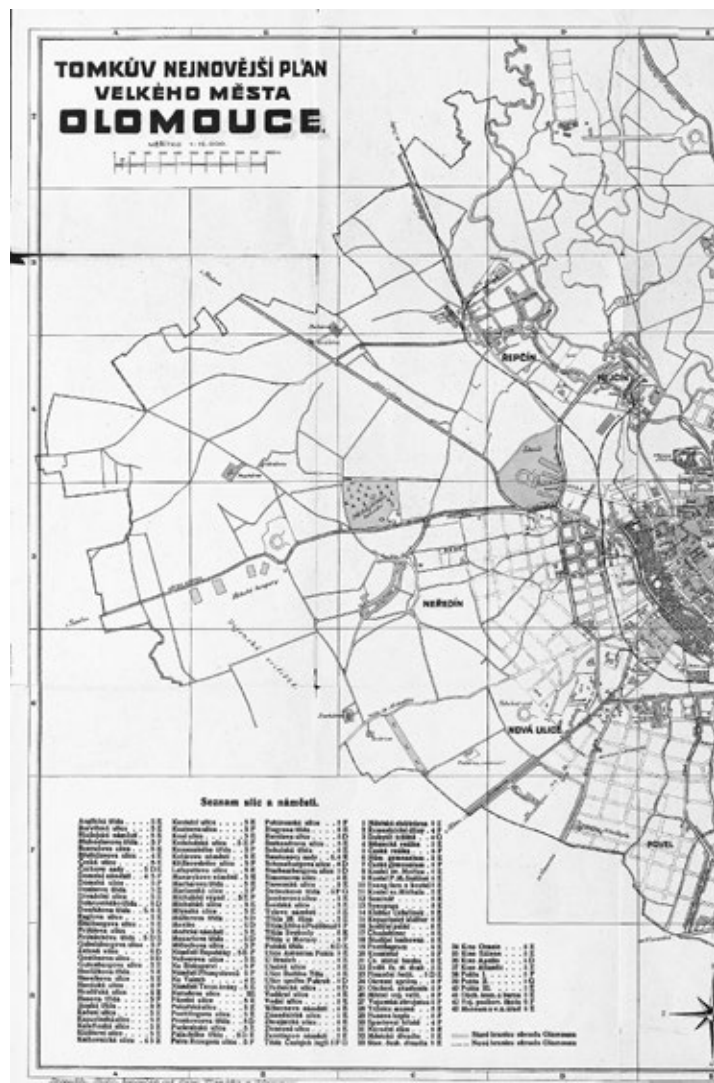
Stanovisko Němců bylo zcela jasné, udržet město v německých rukou. Olomoucká radnice tak s nelibostí přihlížela narůstajícímu sebevědomí olomouckých Čechů a soustavně zamezovala možnému přílivu českého obyvatelstva. Cíleně se například pokoušela omezovat zřizování českých obecních škol v obavě z nárůstu česky vzdělaných dětí. Radnice zároveň nepokrytě nabádala německé podniky, aby propouštěly české zaměstnance. Současně bránila vzniku nových českých průmyslových závodů a prodeji nově vytvořených pozemků po původním opevnění českému obyvatelstvu. Urputná snaha olomoucké radnice tak paradoxně zapříčinila rozkvět okolních obcí, kam byli čeští podnikatelé nuceni soustředit svou činnost, a které se v roce 1919 staly nakonec součástí tzv. Velké Olomouce. Reakce Čechů ani v tomto případě na sebe nenechala dlouho čekat a z podnětu Národní jednoty vznikl v roce 1910 v Olomouci Pozemkový ústav, jehož primárním cílem byla záchrana půdy před germanizací. I sám Fischer začal skupovat pozemky na olomouckých předměstích.

S příchodem první světové války ustupuje Fischer jako angažovaný český politik do ústraní. Ačkoliv se dočasně vzdává veřejného života, stále provozuje advokátní praxi a nepolevuje ve svých aktivitách. Prosazování národnostních zájmů v Rakousku-Uhersku se s nástupem války odsouvá do pozadí. Ani Fischer na sebe nechce v této nejisté době příliš upozorňovat a začíná se přiklánět k ideji samostatného českého státu oproti federativnímu uspořádání jednotlivých států v monarchii. Ještě v listopadu roku 1916 byl Fischer jako člen lidové strany pokrokové na Moravě vyslán do Prahy, kde je účasten založení Národního výboru. V lednu roku 1917 byl však nucen narukovat k 2. vozatajskému pluku do Vídně, ale díky četným intervencím Pozemkového úřadu v Olomouci, kde zastával přední funkci předsedy, se jej podařilo ještě v listopadu téhož roku přesunout zpět do Olo-

Podoba města Olomouce po připojení 13 obcí, jež před rokem 1919 představovala olomoucká předměstí. Zdroj: VKOL 72.415.

mouce, a nakonec bylo vyhověno i požadavkům na celkové zproštění povinnosti vojenské služby.

Fischer se vzápětí po návratu do Olomouce zapojuje do domácího odboje pro střední Moravu. Hovoří na velkých projevech volajících po české samostatnosti. Ještě v době vojenské služby v květnu roku 1917 se v rámci své dovolené účastní projevu českých spisovatelů. Začátkem následujícího roku v Praze přihlíží vyhlášení Tříkrálové deklarace a již jako člen České státoprávní demokracie vystupuje v dubnu a květnu roku 1918 na národních manifes-

tacích. Pro monarchii nepříznivě se vyvíjející události přinášely českému obyvatelstvu novou naději v možný zvrát dosavadních poměrů, přičemž druhá polovina roku 1918 se již nesla v očekávání velkých státoprávních změn.

Z podnětu Karla Kramáře, s nímž se setkává v září na zasedání státoprávní demokracie, začíná Fischer formovat Národní výbor v Olomouci, který má sdružovat české politické strany a zahájit přípravy na státní převrat. Dne 21. října roku 1918 byly projednány principy fungování a postup činnosti výboru, díky čemuž mohl být 26. října

oficiálně ustanoven olomoucký národní výbor. Prozatímním předsedou zvolili zástupci strany agrární, státoprávní demokracie, katolické národní strany, živnostenské strany a sociální demokracie právě Richarda Fischera.

Nikomu se v těchto dnech ani nesnilo, jak brzy může dojít k dlouho očekávanému převratu. Dne 28. října ve večerních hodinách dorazil do Olomouce telegram oznamující vznik Československého státu. Fischer ve svých vzpomínkách popisuje doručení radostné zprávy: „Večer toho dne seděl jsem s rodinou klidně v pokoji připraven ku spánku. V tom někdo rychle zazvonil u dveří. Dcera Dagmar běžela otevřít. Šel jsem ven a tam shlédl tajemníka Národní jednoty Ad. Kubise, tehdy poručíka v Olomouci, jenž zvolal: ‚Prvý československý důstojník se Vám představuje‘ – a podal mi telegram. [...] Překvapení a radost moje byla bezpříkladná. [...] Uvědomivše si význam okamžiku, rokovali jsme o tom, co nutno hned z rána zařídit; oznámili ustavení českého státu úřadům, vydání zvláštní vydání časopisů a konati velkou schůzi lidu.“ Ještě té noci na mimořádné schůzi Národní jednoty započaly přípravy plánů na převzetí města. Fischerův dům byl jako první ve městě, k překvapení všech Olomoučanů, kteří ještě nevěděli, že se probouzejí již do nového státu, vyzdoben červeno-bílými prapory. Po oficiálním oznámení Národního výboru ve zvláštním otisku orgánu lidové strany pokrokové *Proudy* se před Národním domem shromažďovaly rozradostněné davy vzrušeného obyvatelstva a Fischer zde přednesl svůj první oslavný projev. Poté se pětičlenná deputace v čele s Fischerem vypravila napříč městem za účelem převzetí státních úřadů. Po předchozích zkušenostech s chováním a postojem Němců, nebylo však možné předvidat, jaký průběh je možné od celé akce očekávat. Díky Fischerovi nakonec všechna jednání proběhla v poklidném duchu a postupně došlo k převzetí vedení obecní správy, která 10. listopadu oznámila v čele s Brandhuberem odstoupení z dosavadních funkcí, a dochází tak ke konečnému završení převedení správy města Olomouce do českých rukou. Na pozici vládního komisaře pověřeného prozatímním vedením města nestal nikdo jiný než Richard Fischer, který okamžitě sestavuje správní komisi tvořenou 18 Čechy a 8 zástupci německého obyva-

telstva. Dne 17. listopadu roku 1918 nově uskupené české úřednictvo skládá slavnostní slib věrnosti a ono datum se tak vepsalo do olomouckých dějin jako den, kdy se staletými prověřená bašta německví stala městem českým. „*S velkou radostí a hrdostí mohu prohlásiti, že po 300 letech opět zazněla čeština z tohoto místa a úřadu, kde dosud byla jazykem cizím a nevitáným, a že Brno a Olomouc, dvě královská hlavní města, podávají si ruce a vstupují, kde je odvěké jejich místo, do řad a služeb národa československého.*“

Ačkoliv by se mohlo zdát, že naplněním národního snažení dosahuje Fischerova činnost vrcholu, intenzivní práce stále pokračuje, tentokrát budováním nové podoby magistrátu, který by odpovídal požadavkům moderního města v moderní společnosti. Fischer dostal své pověsti vizionáře, brilantního organizátora a jednatele, díky němuž se podařilo oprášit a realizovat někdejší myšlenku vytvoření tzv. Velké Olomouce připojením 13 obcí, jež doposud představovaly olomoucká předměstí. Jednání o projektu započala již v prosinci roku 1918, kdy do čela okolních obcí byli určeni ze dvou třetin Češi a zbývající třetina byla zastoupená německým vedením. Za těchto podmínek a souhlasu připojivších se obcí byl v dubnu roku 1919 přijat Národním shromážděním zákon ustanovující vznik Velké Olomouce sestávající ze dvou dříve samostatných měst Hodolany a Nová Ulice a vesnic Bělidla, Černovír s osadou Klášterní Hradisko, Hejčín, Chválkovice, Lazce, Neředín, Nové Sady, Nový Svět, Pavlovičky a Povel. K formálnímu spojení dochází dne 1. července 1919, čímž se někdejší nevelké město zaujímající rozlohou pouhých 288 ha rozrostlo na 4053 ha a podobně se navýšil i počet obyvatelstva. Z původního počtu 23 tisíc občanů Olomouce se dle sčítání lidu v roce 1921 více jak zdvojnásobil na 57 206 obyvatel, z toho 70% české národnosti. Olomouc do nové republiky vstupuje jako ekonomicky, kulturně i politicky konkurenceschopné centrum na Moravě, které se může bez ostychu porovnávat s Brnem či Ostravou.

Ačkoliv Richard Fischer usedl do starostenského křesla až díky obecním volbám v roce 1923, nelze mu upřít prvenství Čecha, který stanul v čele olomoucké radnice a převedl město do rukou české správy. Během 16 let vedení staros-

tenského úřadu se z urputného nacionalisty a bojovníka za česká práva stává liberálně smýšlející demokrat, jenž dokázal ocenit činnost všech svých politických partnerů i konkurentů, v případě že jejich záměry směřovaly ku prospěchu města. Fischer se po celou dobu svědomitě zabýval všemi oblastmi, v nichž Olomouc doposud strádala; důležité kroky podnikal v zajištění řádné kanalizace, dostatku pitné vody pro město, rozvoji infrastruktury i v otázkách sociálních a školských. Ve funkci olomouckého starosty setrval pak až do osudného 15. března roku 1939, kdy pronáší svůj poslední odvážný projev a předává správu města k rukou německých okupantů. „*Jménem našeho města vítám vás sice jako nezvané a nevitáné hosty, předávám vám naše město a doufám, že je budete mít tak rádi, jak jsme je měli rádi my.*“

Válečnou dobu Fischer prožil v rodných Lošticích, kde se zabýval studiem v městském archivu a genealogií svého rodu. Současně stále poskytoval právnícké rady místním i přespolním, kteří se na něj i nadále s důvěrou obraceli. Po válce se sice v září roku 1946 vrací do milované Olomouce, ale veřejného života se již neúčastní. Duši prvorepublikového demokrata zdrtil nástup komunistického režimu. Znárodnění v roce 1948 spolu s měnovou reformou roku 1953 jej připravily o většinu majetku a ocitá se finanční tísní. Po krátké nemoci nakonec JUDr. Richard Fischer umírá dne 6. února roku 1954.

Letos uplynulo přesně sto let od realizace velkolepého projektu tzv. Velké Olomouce, jehož uskutečnění lze právem považovat za neopomenutelný mezník v olomouckých dějinách. Díky patří zejména nezměrnému úsilí Richarda Fischera, který se svým neutuchajícím zápalem a obětavostí v boji za českou moderní Olomouc neodmyslitelně podepsal na dnešní podobě města.

Kristýna Bařinová (*1988 v Olomouci) vystudovala historické vědy – archivnictví na FF Masarykovy univerzity v Brně. Soustředí se zejména na správní dějiny a historický vývoj na Moravě na přelomu 19./20. století.

kristyna.barinova@vkol.cz

O aforismech obecně a o nejnovějších aforismech Jana Sobotky zvláště

Jiří Fiala

Jan Sobotka: *Aforismy pro ty, kdo si myslí, že jim to myslí*

„Profit ze psaní má autor ód, nikoli aforismů.“

Jan Sobotka

O aforismech obecně

Etymologicky je žánrové označení „aforismus“ vyvozováno z řeckého výrazu „aphorismós“ s významem „oddělení, omezení“, odvozeného od slovesa „aph-orízein“ (ἀφορίζειν); znamenajícího „vybírat, definovat“. Zprvu se aforismem rozuměla nejprve v lékařské, poté obecně naukové literatuře formulace výsledku pozorování, zkušenosti nebo experimentu. Během 2. poloviny 19. století se termín aforismus prosadil místo doposud užívaných francouzských termínů „maxime“, „réflexion“, „pensée“ v artistní literatuře, a to pro žánr reflexivní prózy, vyznačující se minimalizovaným textovým rozsahem, zato ale maximální stručností, originalitou, duchaplností a pregnancí. Zatímco aforismus je samostatně vzniklý a soběstačně existující lakonický text, vznikají tzv. „citáty“ či „okřídlená slova“ („epea pteroenta“) osamostatněním textově nerozsáhlé, výrazně pointované pasáže z celku určitého slovesného díla, ať již literárního, filozofického či politického, historického, nebo i z oblasti exaktních věd; specifická role připadá citátům ze sakrálních textů, v křesťanském společenství citátům biblickým.

Hledáme-li žánrovou paralelu k aforismu ve folkloru, je evidentní, že adekvátním folklorním žánrem je přísloví (proverbium). Polský aforistik Wiesław Brudziński formuloval názor, že „aforista je člověk, který se raduje jako dítě, podaří-li se mu vymyslet něco, co bylo nejspíš prastarým příslovím starých Fénicičanů“. Stejně jako přísloví tenduje aforismus ke gnómičnosti a významové soběstačnosti

a stejně jako přísloví nebývá na rozdíl od epigramu obvykle opatřován titulem. Za přechod od aforismu k epigramu můžeme pokládat polskou frašku, zpravidla dvouverší s titulem, nezřídka suplovaným incipitem. V literární teorii a kritice se užívá termínu „aforistický styl“.

O aforistické definice aforismu – „metaaforismy“ – nezřídka usilují sami jeho tvůrci; např. český aforistik Gabriel Laub charakterizoval aforismy jako „základní myšlenky nenapsaných děl“; současný český tvůrce aforismů Jan Sobotka o poslání aforisty soudí: „Na rozdíl od jiných autorů, kteří zjednodušují pro hloupé, aforista zjednodušuje pro chytré.“

Vymežeme nyní základní diferenciaci aforismů a výrazové, resp. stylové prostředky pro aforismy typické. Jak uvádí Josef Peterka v *Encyklopedii literárních žánrů*, podle rozsahu lze rozlišit aforismy sentenční, nepřesahující souvětí a snadno zapamatovatelné. (Jan Sobotka: „Pravdy jsou nejen obecné, ale také obecní.“) Pak to jsou aforismy úvahové, složené z většího počtu vět. (Karol Irzikowski: „Dnes nejsou ani tak důležitá fakta jako interpretace. Kdykoliv se něco stane, čekáme, co o tom kdo řekne, co napíše tisk, co symbolizují ta fakta, co říkají. Teprve tehdy získávají fakta plnost, obrůstají.“) Obvykle lze přitom rozlišit argumenty a myšlenkové jádro aforismu, mnohdy tematizované vstupní či poslední větou – pointou. Podle ladění lze rozlišit aforismy čistě humorové, někdy zvané též bonmoty, které zdůrazňují esprit, vtip, efektnost, ležérnost, nezávaznost či improvizovanost. (Stanisław Jerzy Lec: „Te Deum ex machina laudamus!“). Aforismy jsou ovšem též satirické (Stanisław Jerzy Lec: „Někteří spotřebují tolik vzduchu k vytrubování fanfár, že se ho nedostává k dýchání jiným lidem.“). Aforismy vážné zdůrazňují hloubavost, mravní naléhavost, opravdovost, životní moudrost. (Stanisław Jerzy Lec: „Člověk dělá prostředníka

vlastním slovům.“) Variantou aforismu je maxima, formulující s cílem více didakticky poradním životní (mravní, umělecké) imperativy, zásady, rady, návody či soudy. (Stanisław Jerzy Lec: „Uvědom si, že když někomu vyrazíš z ruky pero, může se chopit pušky.“) Jiným, čistě syntaktickým kritériem rozlišení aforismů, které Josef Peterka nezvažuje, může být, zda jsou formulovány jako konstatování, jako imperativ, resp. jako imperativ a jeho zdůvodnění, či jako otázka, eventuálně jako otázka a odpověď. (Stanisław Jerzy Lec: „Dějiny nás učí, jak je falšovat.“ – „Nevystrkuj nos za předem daný profil!“ – „Nechoď ve šlépějích velikánů! Utopíš se v nich.“ – „Musí být základy států budovány vždy pod zemí?“ – „Kam míří život? Tam, kam ty. Pokud jdeš.“)

Jaké výrazové a slové prostředky jsou pro aforismy příznakové? Josef Peterka zjišťuje, že výrazovými prostředky kondenzace a intenzifikace aforistického sdělení jsou zejména paradox (Ladislav Klíma: „Co je poezie? Prosvícenost smutku radostí.“), dále antiteze (Josef Čapek: „Vírou se žije, skepsí účtuje.“), hyperbola a přehánění až k jednostrannosti (Ladislav Klíma: „Čemu říká lidstvo krása? Příjemné svini – ženské především.“), metafora (Josef Čapek: „Podlost kochající se ve svém úspěchu – nejhnusnější obraz člověčiny.“), explicitní či skrytá polemičnost (Josef Čapek: „Domnívají se, že pravda a spravedlnost jsou jen morálkou slabochů.“) a srovnání (Josef Čapek: „Skromnost je solidnější pracovnice než pýcha.“). Vedle metafory se ovšem v aforistice uplatňují i další trópy, zejména přirovnání (Jan Sobotka: „Jsou jako dva holoubci. Všechno znečišťují.“), metonymie (Jan Sobotka: „Situace byla jednoduchá. Stála za hřích i o hřích.“), gregerie (Václav Kubín: „Ještěrka je kapesní krokodýl.“ – Jan Sobotka: „Slimák je hlemýžď bezdomovec.“) a symbol (Jan Sobotka: „Kůň dostal chomout, pes obojek. Muže si bereme.“). Významná role připadá v aforistice intertextualitě (aluzivnosti), jednak v kontextu s folklorní slovesností, zejména s příslovími, pořekadly a hádankami (Jan Sobotka: „Kam vítr, tam prašť.“ – aluze na české lidové přísloví „Kam vítr, tam plášť“; „Chybami se člověk učí. Ale nic nevystuduje.“), jednak s artistní literaturou (Jan Sobotka: „Nevytláčuje dnes

džungli před tabulí organizovaný zločin?“ – aluze na titul románu Evana Huntera *The Blackboard Jungle* z roku 1954). V německé Wikipedii se za základní aforistické stylistické prostředky pokládají paradox (Stanisław Jerzy Lec: „Dějiny nás učí, jak se falšují.“), alogismus (Stanisław Jerzy Lec: „Jsou nahé ženy inteligentní?“), dvojsmysl (Stanisław Jerzy Lec: „Analfabeti musejí diktovat.“) a ironie (Stanisław Jerzy Lec: „Bakterie? Maličkost!“ Autoři a editoři aforismů ovšem buď na jejich klasifikaci rezignují (editují je tedy péle-méle), nebo je grupují tematicky – jako např. současný český aforistik Jan Sobotka.

Olomoucký aforistik Jan Sobotka

Jan Sobotka se narodil roku 1944 ve východočeském městě Jičíně a vyrůstal v nedaleké malé obci Popovicích. V Jičíně roku 1962 maturoval na gymnáziu založeném roku 1624 řádem Tovaryšstva Ježíšova (jezuity), pozvanými do Jičina věhlasným vojevůdcem Albrechtem z Valdštejna. V letech 1962–1967 absolvoval obory bohemistika a historie na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci, po ukončení vysokoškolského studia působil přes dvacet let na několika učilištích v Bruntále a v Přerově a od roku 1989 do svého penzionování v roce 2008 byl ředitelem Obchodní akademie v Olomouci. Je autorem dvou pohádkových knih – *O čertu Pepiášovi* (2005), *Čert Pepiáš, kouzelníci a čarodějové* (2008) a pětice knižně vydaných souborů aforismů – *Aforismy z tehdy i nyní a možná i pro přítště* (1999), *Aforismy, myšlenky i smyšlenky* (2005), *Aforismy o nich, o vás i o nás* (2007), *Aforismy pro chytré a chytřejší, ale i pro vás* (2013) a *Aforismy pro ty, kdo si myslí, že jim to myslí* (2019).

Výbor ze Sobotkových aforismů byl vydán s paralelním anglickým tlumočením od Jaroslava Peprníka pod titulem *Více svobody? Zvětšíme klec. More freedom? We shall make the cage larger* (2016). Emeritní profesor anglistiky a amerikanistiky na Filozofické fakultě Univerzity Palackého Jaroslav Peprník (*1927) tlumočil do angličtiny již Sobotkovy aforismy, díky jimž se jejich autor stal jedním z 54 laureátů v literární soutěži *Naji Naaman's Literary Prizes*, které se

v roce 2013 zúčastnilo 1 362 autorů z 56 zemí. Mohl tak opět, tentokrát ovšem daleko šireji, osvědčit svůj překladatelský um v literárním žánru, jenž Jan Sobotka definuje jako „úvahu v instantní podobě“ a jež jsou pro literaturu významné „asi jako chipsy v naší stravě“.

Tři Sobotkovy knížky aforismů vyšly knižně v polském překladu díky polským bohemistům působícím v Poznani. Aforistická tvorba Jana Sobotky byla hojně publikována časopisecky a je zastoupena na aforistických internetových portálech italských, srbských, anglických, rumunských a slovenských.

Do italofonní kulturní sféry razí cestu aforismům Jana Sobotky překladatel z finské, anglické a české literatury Antonio Parente (*1964), jenž si získal renomé jako překladatel českých básníků Vladimíra Holana a Karla Šiktance do italštiny a také jako koleniolog. K češtině a české literatuře přivedla Antonia Parenteho jeho manželka Viola Parente-Čapková (*1967), působící jako docentka teorie literatury na Karlově univerzitě v Praze, na finské Univerzitě v Turku a hostující i na jiných evropských univerzitách – je činná jako překladatelka z finštiny, angličtiny a italštiny do češtiny. Antonio Parente uvedl Jana Sobotku na reprezentativní italské internetové stránce *Aforistica-mente* a na základě jeho překladů Sobotkových aforismů byl Jan Sobotka v roce 2012 oceněn v mezinárodní soutěži aforistiků *Torino di Sintesi*.

O nejnovějších aforismech Jana Sobotky

Nová knížka aforismů Jana Sobotky *Aforismy pro ty, kdo si myslí, že jim to myslí* je ve třech ohledech jubilejní: 1. její autor letošního roku oslavil své pětasedmdesátiny, 2. první soubor Sobotkových aforismů *Aforismy z tehdy i nyní a možná i pro příště* vyšel knižně před dvaceti lety a konečně 3. je to v pořadí pátá knižní žeh Sobotkovy aforistické produkce. Shodně jako předchozí soubory je těchto 985 aforismů rozčleněno tematicky, tentokrát do čtrnácti kapitol (O *charakterech a morálce*; O *pravdě, lži a slovech vůbec*; O *penězích, úplatcích i majetku*; O *práci a kariéře*; O *ženách, mužích, manželství i módě*; O *lásce a přátelství i o nepřáte-*

lich; O *dětech, rodičích, mladých i starých*; O *různých dobách i jejich hrdinech*; O *politice a politicích*; O *lidstvu a lidech i o životě*; O *rozumu, myšlení a vzdělávání*; A *ještě pár navíc pro trpělivé*; Z *evangelii i odjinud*; K *věci*), jimž předchází motto („Ne všichni, kdo myslí, píšou knihy. A ne všichni, kdo píšou knihy, myslí.“). Musíme s uznáním konstatovat, že Janu Sobotkovi to myslí vskutku brilantně, že má vytríbený smysl pro humor, zvláště pak pro klíčový prostředek aforismu, totiž paradox. K tomu připočteme autorovu sečtělost, hluboké znalosti lidské psychiky, historie a současnosti, jež mu umožňují komentovat lidskou minulost i současnost způsobem nanejvýš výstižným a přiléhavým.

K náležitému ocenění aforistických kvalit je ovšem třeba kultivovaného čtenáře: stejně jako u parafráze či parodie je nezbytné, aby čtenář k jejich pochopení znal dílo, jež je parafrázováno či parodováno, i v případě mnohých Sobotkových aforismů, především těch, jež jsou založeny na aluzi historické či literární, je nezbytné ovládat příslušný kulturní kontext. Na intertextualitě, a to se samou knihou knih – *Biblí svatou*, popřípadě s výroky církevních Otců jsou založeny aforismy obsažené v kapitole *Z evangelii i odjinud* – citát je tu doprovázen paradoxním komentářem („*Nemůžete sloužit Bohu i mamonu*, napomíná nás sv. Lukáš, jenž zřejmě naivně předpokládal, že posluchači zavrhnou druhou možnost. – *Spoléhal jen na svou krásu, praví prorok Ezechiel*. Nic nového pod sluncem.“), jindy je však třeba pro pochopení aforismu znát evangelní text („Umyl si Pilát ruce, protože se obával, aby mu někdo neumyl hlavu?“). Intertextualita má však místo i v jiných kapitolkách – ať už je to aluze na proslulý román Miguela Cervantese de Saavedra, na erbovní báseň české poezie – *Máj* Karla Hynka Máchy, Sabinovo libreto opery Bedřicha Smetany *Prodaná nevěsta*, na jednu ze starých pověstí českých, na sociální baladu z *Knih veršů Jana Nerudy* a dva verše z básně obsažené v Nerudových *Písni kosmických* či na verš z Erbenovy balady *Štědrý den*, („Dnes by Don Quijote bojoval s větrnými elektrárnami? – *Byl pozdní večer – první máj, / večerní máj – byl lásky čas. / Hrdliččin zval ku lásce hlas, / kde borový zaváněl háj*. Básník chtěl říci, že nastal čas outdoorového milování. – *Každý jen*

tu svou má za jedinou./má za jedinou, platí nejen o ženách, ale i o pravdách. – Zmíníte-li pověst o třech prutech Svato-plukových, vždy se najde někdo, kdo se zeptá, jde-li o zlaté pruty. – „Až se tobě bude trásti ruka, koryto ti synek udělá!“ odpovídá syn otci, jenž vyrábí ‚dědovu mísu‘. Dnes by takový otec hledal ústav, kam by dědu odložil. – Básnikova slova *Viz: jsou tam i malé hvězdičky, kol nichž se velké točí!* platí ve vesmíru, nikoli v EU. – Charlotta Sally, Samantha Camilla, dvě jména milá... napsal by dnes klasik.“).

Následující řádky obsahují několik málo postřehů týkajících se nového přínosu olomouckého aforisty k české aforistice. Vraťme se tedy na začátek *Aforismů pro ty, kdo si myslí...* První aforismus těží z etymologického kontextu, jenž se vytratil z obecného povědomí („Kde jsou ty prosté časy, kdy zákeřnost spočívala výhradně v cíhání za křovím!“). Jiným tradičním zdrojem Sobotkovy inspirace jsou obecně užívané frazeologismy a přísloví („Boží mlýny melou pomalu, ale Bůh má k dispozici i jatka. – *Mlčeti zlato*, neboť mlčení nelze odposlouchávat. Aspoň zatím. – Úsloví *ševče, drž se svého kopyta*, je v rozporu s požadavkem flexibility na pracovním trhu. – *Koho chleba jíš, toho píseň zpívej*. Kdyby se tato zásada dodržovala v praxi, mnohé v politice by se projasnilo. – Mluvíím, jak mi zobák narost’ Bohužel mi nenarost’ anglicky. – *Lepší je drzé čelo než poplužní dvůr*, vědí i ti, kdo netuší, co je to poplužní dvůr.“).

Aforismy překračují hranice etnické specifčnosti, a tedy i národní literatury, jsou-li gnómičké, obecně lidsky platné. Taková je většina aforismů Jana Sobotky – ať již se týkají morálky („Největším nepřítelem člověka jsou jeho špatné myšlenky. – Z vlastních věcí nejdříve oželíme vlastní názory. – V životě se prosadíte, máte-li pevnou vůli. Je-li zlá nebo dobrá, je druhotné), gnozeologie („Je-li pravda jenom jedna a lži může být bezpočet, nemá pravda proti takové přesile šanci. – Máme pravdu. Přesněji řečeno vlastníme ji. – I myšlenky stárnou a umírají, ale na rozdíl od nás je lze po čase oživit.“), či práce a kariéry („Proč byli starověcí specializovaní bohové později nahrazeni jedním univerzálním Bohem, kdežto původně univerzální lidé po čase dospěli k dělbě práce? – Mezi kopáči ve výkopech

nejspíš workoholika nenajdeme. – Jestliže platí, že řemeslo má zlaté dno, potom je politika řemeslem. – Kdo má peníze, může dělat kariéru. Kdo je nemá, ten ji dělat musí.“)

Vděčným polem aforistikovy tvorby jsou mezilidské, speciálně pak mezipohlavní vztahy, v poslední době ovšem formované snahami o genderovou vyváženost („I v živočišné říši se uplatňují genderové stereotypy. Jeleni bojují o laně, nikoli laně o jeleny. Dokážeme to někdy změnit? – Není na čase, aby EU vydala pravidla, jak se mají dva lidé sblížit, aniž by si dali najevo náklonnost, jejíž projev by mohl být chápán jako sexuální obtěžování? – Feministky chtějí, abychom obdivovali krásné ženy pouze pro jejich intelekt. Názor krásných žen není znám. – Chcete-li si zachovat přízeň žen, s věkem by vám měly přibývat peníze aspoň takovým tempem, jakým vám ubývají vlasy. – Matriarchát se v patriarchát jistě neproměnil zlomově, takže už kdysi existovalo přechodné období genderové rovnosti. – 85 % ženatých a vdaných někdy pomýšlelo na rozvod. Zbývajících 15 % na vraždu.“). Ani generační tematiku aforistik neopomíjí („Nevýhodou generace, na kterou rodiče nesměli vztáhnout ruku, je fakt, že ji na ni vztahují její děti. – Mladí a staří by si měli rozumět, neboť jsou na tom stejně. Mladí ještě ničemu nerozumějí, staří už ničemu nerozumějí. – S věkem nabýváme moudrosti, ale ztrácíme mládí. Druhá část tohoto tvrzení platí pro každého, první část platí spíš výjimečně.“).

Svou profesi historika, sledujícího však pozorně i svou současnost, nezapře Jan Sobotka v kapitole O různých dobách i jejich hrdinech („V dějinách se pravidelně střídá šest dob: předválečná, válečná, poválečná, předrevoluční, revoluční a porevoluční. – Všechny války jsou bojem o svobodu. Buď ji chceme získat, nebo o ni někoho připravit. – Revoluce dělá z lidí zvířata. Z některých velká. – Se zaváděním institutu referenda bych byl opatrný. Lidovláda tu již jednou byla. – Vedoucí úloha jedné strany trvala čtyřicet let, což je zlomek období, během něhož měla vedoucí úlohu jedna samospasitelná církev. – Největším škůdcem Krkonoš byl hrabě Harrach. Přivezl do nich lyže.“).

Politické paradoxy komentuje pak zejména kapitola O politice a politicích, v níž Jan Sobotka nešetří sarkasmem

na adresu této profese a jejich reprezentantů („Schéma všech revolucí: Lid zvítězil, politici se chopili moci. – Příčinou rozporů v politických stranách je skutečnost, že sice lze sdílet společnou myšlenku, ale nikoli společné koryto. – Politik má lidem předkládat své představy o budoucnosti ale málokdy si odpustí vnucovat jim své představy o minulosti. – V hlavě státu nemusí být nutně jeho mozek. – Politika není divadlo, neboť v ní se podstatné věci odehrávají v zákulisí. – Politik nemůže současně hájit zájmy vlků i oveček. Strídavě ovšem ano. – Efektivnější než orodovat je lobbovat, neboť o podstatných záležitostech se nerozhoduje v nebi, ale v parlamentu.“).

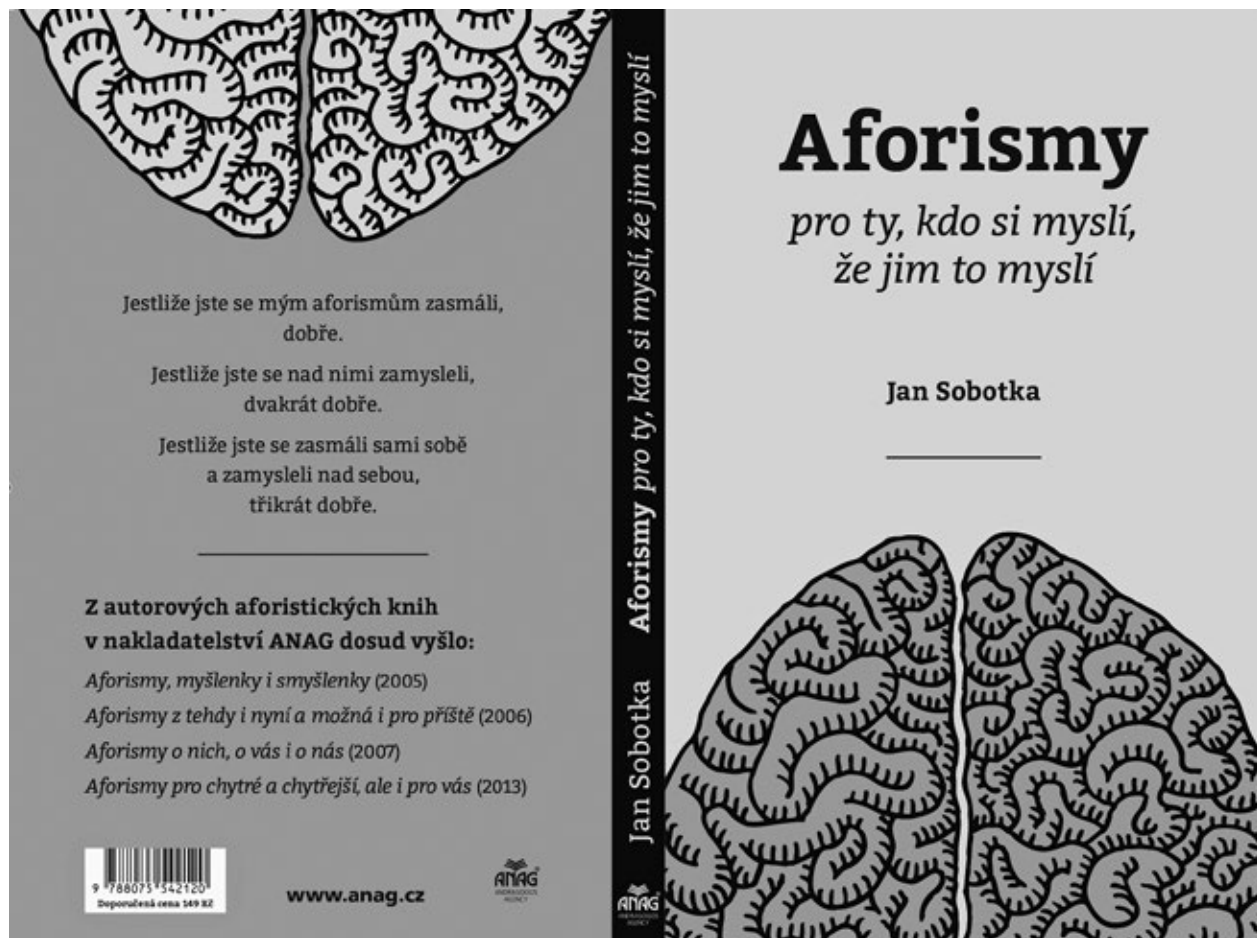
Nechybí ani aforismy založené na kalambúru či neologismu („Těžko po bitvě, hůře po pitvě. – Hlavou ještě nemusí

znamenat mozkoun. Co o nás vypovídá skutečnost, že v češtině je běžné slovo nevěrník, ale věrníka náš jazyk nezná?“).

Co ještě dodat k této zprávě o nové knížce aforismů olomouckého aforistika Jana Sobotky? Snad to, že se jejímu autorovi podařilo napsat ten nejkratší aforismus v dosa-
vadní existenci tohoto literárního žánru, a to navíc na ad-
resu jeho úhlavního nepřítele („CenzURÁÁÁ!!!“).

Jiří Fiala (*1944) je emeritním profesorem katedry bohemistiky Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Ve své publikační činnosti se věnuje dějinám české literatury 18. a 19. století, folkloristice a historii města Olomouce.

jiri.fiala@upol.cz

Jestliže jste se mým aforismům zasmáli,
dobře.

Jestliže jste se nad nimi zamysleli,
dvakrát dobře.

Jestliže jste se zasmáli sami sobě
a zamysleli nad sebou,
třikrát dobře.

**Z autorových aforistických knih
v nakladatelství ANAG dosud vyšlo:**

Aforismy, myšlenky i smyšlenky (2005)

Aforismy z tehdy i nyní a možná i pro příště (2006)

Aforismy o nich, o vás i o nás (2007)

Aforismy pro chytré a chytřejší, ale i pro vás (2013)

www.anag.cz

ANAG
nakladatelství

ANAG
nakladatelství

Jan Sobotka Aforismy pro ty, kdo si myslí, že jim to myslí

Recenzní okénko

K poetice Bezručovy poezie

(*František Všeticka: Bezručova báseň. O poetice básnickovy poezie*)

Jiří Fiala

Zájem o život a dílo Petra Bezruče provází olomouckou literárněvědnou bohemistiku od jejího vysokoškolského konstituování roku 1946 v rámci Univerzity Palackého v Olomouci. Už v roce 1947 tak vyšla kolektivní publikace *Pět studií o Petru Bezručovi*, na níž se podíleli Josef Ludvík Fischer, Josef Š. Kvapil, Oldřich Králík, Karel Horálek a Jaromír Bělič, poté se Bezručem zabývali zejména Oldřich Králík (např. *Kapitoly o Slezských písních*, 1957; *Text Slezských písní*, 1963, *Kapitoly o Petru Bezručovi*, s Viktorem Fickem, 1978) a Jaromír Dvořák (např. *Bezručovské studie*, 1982). Poznamenejme ještě, že bezručovské bádání poznamenaly pochybnosti o autorství *Slezských písní*, formulované především Janem Drozdem (*Autoři Slezských písní*, 2003), jimž doufejme učinila přítrž kritická hybridní edice *Slezských písní* (2014). Tato edice obsahuje v knižním čtenářském vydání nově revidovaný text této sbírky, opírající se o znění z prosince roku 1928, a v elektronické vědecké edici veškeré varianty textu básní. Editoři Jiří Fleischman a Michal Kosák zde (s. 11) konstatují: „Ať už se ovšem spekulovalo o tom, že Slezské písně napsal Vaškův zemřelý příbuzný, popřípadě tuberkulózní student či – jak se v posledních desetiletích často diskutuje – Ondřej B. Petr, vždy šlo o přičtení jedné z tvůrčích vrstev Slezských písní autoru-prázdné množině, člověku, s nímž nebyly spojeny žádné jiné doložitelné a inkriminovaným básním blízké texty, vždy šlo o pusté a nepodložené hypotézy.“

Nejnovejším příspěvkem k „olomoucké bezručologii“ je publikace Františka Všeticky *Bezručova báseň – O poetice básnickovy poezie* (Olomouc, Poznání 2018, 152 str.), soubor deseti studií uveřejněných již časopisecky nebo ve sbornících. Autor předkládá laickým i odborným zájemcům o Bezručovu básnickou tvorbu tyto studie,

mnohde přepracované, v knižní podobě, a poskytuje tak příležitost obeznámit se s principy kompoziční výstavby jedenácti předních Bezručových básní – jsou to *Den Palackého*, *Jen jedenkrát*, *Leonidas*, *Bernard Žár*, *Maryčka Magdónova*, *Michalkovice*, *Žermanice*, *Smrt císařova*, *Kovkop*, *Pole na horách* a *Stužkonoska modrá*; závěrečná kapitola *O kompoziční poetice Bezručových básní* pak představuje resumé zjištěných poznatků. Kniha je navíc opatřena *Slovníkem méně známých pojmů*, edicí analyzovaných básní (podle vydání z roku 1967) a věcným i jmenným rejstříkem. Také textové a typografické zpracování této knihy svědčí o příkladné bedlivosti a pečlivosti jejího autora i vydavatele. Jak to bylo pro Bezruče příznačné, neopominul do exempláře *Slezských písní*, předloženém mu 13. dubna 1949 Františkem Všetickou (tehdy sedmnáctiletým), vepsat celou báseň *Dva světy* z roku 1946 – faksimile Bezručova autografu je uplatněno jako frontispis Všetickova „bezručiana“.

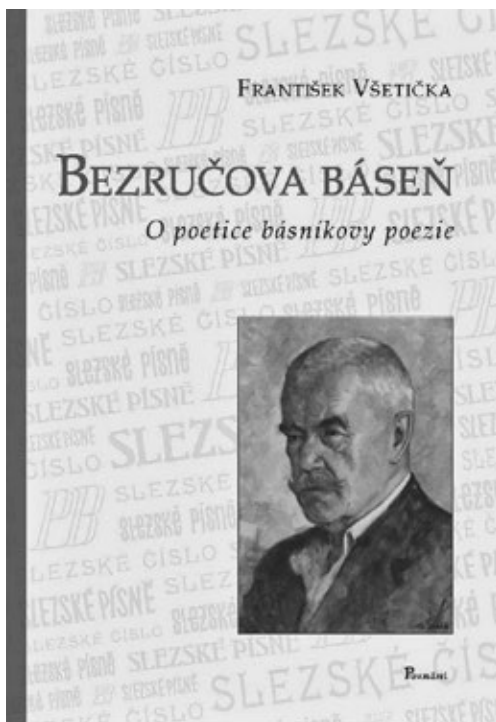
„*Bezručova poezie Slezských písní má v podstatě dvojí zaměření – společenské a intimní. Milostná, intimní nota je z hlediska kvantitativního záležitosti dosti podružnou, avšak z hlediska emotivní působnosti je to poezie, jež je rovnocenná básnickové poezii společenské*“, píše F. Všeticka (s. 14). Tato dichotomie básnickovy tvorby se prokazuje jak paralelní koexistencí, tak prolínáním adekvátních motivů. Ke klíčovým prostředkům Bezručovy poetiky náleží autostylizace, kontrast, paradox a uplatnění refrénů. Všetickovo minuciózní zkoumání Bezručových básnických sdělení vede mj. ke zjištění, jak rafinované dokázal básník využívat aliteracních řad, signifikantních i významově – např. v básni *Smrt císařova* aliterace Domicián–Diem (Zeus) a Dákové–Dunaj naznačuje shodný osud císaře

Domiciána a kmene Dáků), neméně jako numerické korespondence – sedm tisíc Dáků – 70 000 Slezanů, jméno římského vojáka Septimia, tajného spojence Dáků (latinská číslovka „septimus“ znamená „sedmý“). Adekvátní míru pozornosti věnuje Všeticka Bezručově koloristice, vpravdě expresionistické, v níž jsou akcentovány barvy červená (už v „proložní básni“ *Slezských písní – Červený květ*), a rudá, tedy barvy krve; obdobu takové koloristiky nalézá Všeticka v poezii Otakara Fischera, preferujícího však barvu bílou. Jaká je ve *Slezských písních* frekvence jednotlivých barev, bylo by možné zjistit v *Konkordančním a frekvenčním indexu k Slezským písním* Petra Bezruče (1969).

Vůči svým předchůdcům na bezručovském poli dokáže Všeticka zaujmout argumentované kritické stanovisko, například v motivaci Herbenova škrtu verše „*Bijte ho! Němec!*“ v básni *Den Palackého* (podle Oldřicha Králíka

v souvislosti s Bezručovým maskováním se učiteli Kancelírovi na letním bytě jménem Richard Böhm, obchodní cestující, podle Vsetičky příliš ostrým útokem na pražskou společnost, již byl Herben příslušníkem).

Názor Arne Nováka, formulovaný v recenzi knižního *Slezského čísla* (*Česká revue* 6, 1903, s. 751), že Bezruč „je básník bez techniky, bez běžného uměleckého ritu, bez literární tradice a evropské kultury, divoký horal a poctivý barbar“, jenž přežívá v běžné představě „slezského barda“, je tedy Vsetičkovou publikací *Bezručova básně – O poetice básnickovy poezie* dále přesvědčivě korigován: „Bezruč není totiž jenom slezský bard volající po sociální a národnostní rovnosti, je to také velký experimentátor, který k novým myšlenkám hledal nové, neotřelé a sugestivní tvárné prostředky. Jedině za těchto okolností se jeho sociální pravda mohla stát také pravdou uměleckou.“

Přebal knihy Bezručova básně. Zdroj: VKOL.

Kulturní itinerář

Vědecká knihovna v Olomouci

Bezručova 2

Akce pro veřejnost

Není-li uvedeno jinak, jsou všechny akce Vědecké knihovny v Olomouci zdarma.

Michal Macháček – Gustav Husák

(19. 11. 2019 od 17 hodin / přednáškový sál VKOL)
Přednáška historika Michala Macháčka k 30. výročí 17. listopadu 1989 přiblíží postavu posledního komunistického prezidenta Československa Gustava Husáka a jeho role v listopadových událostech.

Čenobyl – spící peklo

(27. 11. 2019 od 17 hodin / přednáškový sál VKOL)
Katastrofa jaderné elektrárny v Černobylu ovlivnila svět, nic není jako dříve. S následky se potýkáme dodnes a ještě dlouhých 22 tisíc let budeme. Jak to vše proběhlo, co se stalo po výbuchu, jak se to vypadá dnes v zakázané zóně a příběhy lidí, kteří neměli žít, nebo naopak si na sklonku života vybrali zakázanou zónu za svůj domov, přiblíží na přednášce cestovatel, novinář a fotograf Tomáš Kubeš.

Ruské kolo ve městě Pripjat nedaleko Černobylu. Autor: Tomáš Kubeš, www.tomaskubes.cz.

Grónsko není jen led

(28. 1. 2020 od 17 hodin / přednáškový sál VKOL)

Jak žijí Inuité v 21. století? Největší ostrov na Zemi je místem pro svobodné putování v naprosto čisté přírodě, kde lze bez obav pít vodu z řek i jezer a jíst severské bobule. Se životem Inuitů ve 21. století seznámí návštěvníky cestovatel Vladimír Lemberk, který s batohem na zádech ušel 200 kilometrů od mořského pobřeží až na kontinentální ledovec.

Grónsko. Autor: Vladimír Lemberk, www.stopy.cz.

Výstavy

Na Jeseníky! O putování jeseníckými horami, turistických bedekrech a mapách do roku 1945

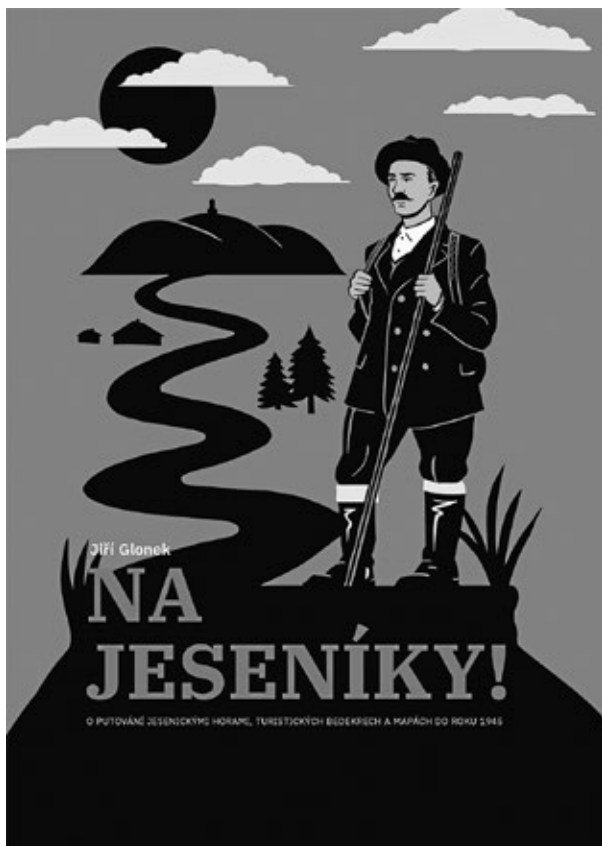
(5. 11. – 31. 12. 2019 / Galerie Biblio, Bezručova 2)

Tak se jmenuje projekt tvořený výstavou a zejména knihou, z níž výstava vychází. Obě pak mají za cíl ozřejmit počátky turistiky v Jeseníkách.

Když v roce 1881 nadšenci okolo Johanna Rippera (zetě Vincenze Priessnitze) a notáře Edmunda Rudolpha zakládali ve Frývaldově (dnešním Jeseníku) Moravsko-slezský sudetský horský spolek, zajisté netušili, jak jejich následná činnost a nezměrné obětavé úsilí o zpřístupnění Jeseníků širokým vrstvám společnosti tvář těchto hor změni. Jak působení spolku a řady jedinců začne psát různé kapitoly historie turistiky v Jeseníkách, spojené nejen se stavbami turistických chodníků, chat, rozhleden, nebo

jak se vše promítne například i do překotného rozvoje zimních sportů.

Rok 1881 však představuje pouze jeden mezník spojený s organizovanou turistikou v Jeseníkách. K němu ovšem vedla dlouhá cesta, při níž musel člověk nejprve nalézt v horách a v potulování se po nich zalíbení. Věc, která nám dnes připadá zcela normální, prodělala během staletí řadu proměn a zvratů. Jak a kdy tedy došlo k proměně estetického vnímání od zatracovaných a přehlížených hor až po vysoce oceňovanou a vyhledávanou horskou krajinu? A co způsobilo, že se horské turistice začal věnovat stále větší okruh společnosti? Jak vše uvedené probíhalo v Jesení-

kách a přílehlých pohořích? A podle čeho se vlastně první cestovatelé v jeseníckých horách pohybovali? Odpovědi naleznete na výstavě a zejména v objemné knize o 576 stranách, doprovázené bohatým obrazovým materiálem i soupisem jeseníckých turistických map a bedekrů do roku 1945.

Autorem plakátu a obálky knihy *Na Jeseníky!* je výtvarník, zpěvák a skladatel Jaromír Švejdlík.

Vlastivědné muzeum v Olomouci

nám. Republiky 5

Olomoucký orloj / 500 let od první písemné zmínky

(4. 10. 2019 – 5. 1. 2020)

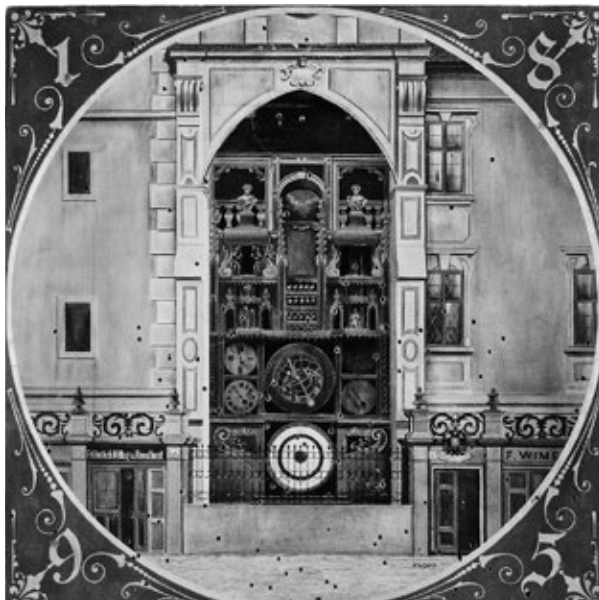
Olomoucký orloj bezesporu patří k nejzajímavějším, ale také nejdiskutovanějším olomouckým turistickým atrakcím. Na rok 2019 připadá výjimečně kulaté, půltisícileté výročí první známé písemné zmínky o této jedinečné technické a umělecké památce.

První známý písemný záznam o existenci olomouckého orloje pochází ze spisu *Stauromachia* olomouckého humanistického básníka Stephana Taurina Olomouckého, vydaného roku 1519 ve Vídni. Kniha popisuje tzv. Dóžovo selské povstání v Uhrách v roce 1514 a v indexu pod písmenem O připojuje stručný popis města Olomouce včetně pasáže o radničním orloji, která zní takto: „*Pokud jde o orloj, jenž byl mistrně zhotoven s některými podivuhodnými znameními, cizí kupci, kteří prošli velkou část světa, jej slavnostně přisuzují toliko Olomouci.*“ Dnešní bádání považuje za nejpravděpodobnější dobu vybudování olomouckého orloje již závěr 15. století. Jeho vznik bývá dáván do souvislosti s pozdně gotickou opravou radnice a stavbou kaple sv. Jeronýma v letech 1474 až 1488. Orloj se nachází ve výklenku na severní straně budovy radnice, který je zaklenut charakteristickým gotickým lomeným obloukem.

Cílem rozsáhlé výstavy v největším výstavním prostoru muzea, sále sv. Kláry, je prezentovat unikátně dochovaný

soubor sbírkových artefaktů – originálních uměleckých i technických součástí orloje a také řadu dalších cen-
ných archivních, plánových i obrazových dokladů všech
známých vývojových etap orloje. Snahou výstavy je za vy-
užití současného stavu poznání i se zapojením možností
moderních technologií představit veřejnosti reprezenta-
tivním způsobem historický význam olomouckého orloje
zasazený do evropského kontextu.

K nejatraktivnějším exponátům výstavy jistě patří:
zlacená síť (rete) astrolábu od vídeňského učence Pavla
Fabricia, která byla na orloji v letech 1574–1895, dřevěná
kruhová deska kalendária, jež ukazovala svátky, letopočty
a data Velikonoc na léta 1746–1847, nebo méně známý
model olomouckého orloje od hodináře Jana Prokeše ze
Sobotky z roku 1870 zapůjčený Muzeem hl. m. Prahy. Spe-
ciálně pro výstavu byl vyroben veliký model číselníkového

Strážný terč z roku 1895 s pohledem na orloj před
pseudogotickou rekonstrukcí, Moritz Knopp, foto Pavel
Rozsival. Zdroj: VMO.

patra olomouckého orloje z jeho barokní etapy v poměru
1:1 s umístěním originálů ukazovacího stroje, astrolábu
a měsíční a sluneční ručky.

K výstavě je připraven doprovodný edukační program
a vydána publikace *Olomoucký orloj. Historie v obrazech
a faktech*, která s využitím bohatého obrazového materiálu
ze tří olomouckých paměťových institucí, Vlastivědného
muzea v Olomouci, Státního okresního archivu Olomouc
a Muzea umění Olomouc, tematicky popisuje jednotlivé
složky celého komplexního díla – od vnitřního mecha-
nismu, přes pohledovou část složenou z číselníků a ukazatelů,
soch a pohyblivých figur a malířské výzdoby, po hudební
i nápisovou složku orloje. I přes podobu poslední rekon-
strukce je olomoucký orloj dokladem více než pětisetleté
kontinuity kvalitní řemeslné práce a umělecké invence
a tedy památkou hodnou ochrany.

Radim Himmler

Jiří Frait / Fotografie 1989–1990

(15. 11. 2019 – 5. 1. 2020)

Fotografie má jako jedno z mála médií schopnost výbor-
ně zakonzervovat a po určité době znovu oživit chvíle,
které jsou neopakovatelné a které se nás niterně dotýkají.
V případě, že se jedná o snímky, jež se zrodily v hledáčku
výjimečného fotografa, je tento prožitek o to intenzivnější.
Jednou z akcí nabízejících zážitky splňující výše zmíněné
charakteristiky je výstava fotografií Jiřího Fraita (1953–
2018), kterou si Vlastivědné muzeum v Olomouci připo-
míná třicetileté výročí Sametové revoluce.

Olomouc, jako univerzitní město, se na podzim roku
1989 stala jedním z významných center občanské an-
gažovanosti. Studentská revolta z Prahy zde rezonovala
v mnohých akcích. Snímky olomouckého fotografa Jiří-
ho Fraita dokumentující zaplněná náměstí při listopado-
vých demonstracích, stavbu krabicové zdi před budovou
OV KSČ, balónkový happening u sousoší Lenina a Stalina,
korunovací kamenných lvů justičního paláce a řadu dal-
ších projevů nepředvídané svobody (včetně recesistické
oslavy Vítězného Února či prvního polistopadového ma-

Jiří Frait: Demontáž pomníku Lenina a Stalina, 1990.
Zdroj: VMO.

jálesu) návštěvníkům výstavy znovu zprostředkovávají jedinečnou atmosféru a euforii období, v němž došlo k probuzení zdánlivě letargické a rezignované společnosti, pádu totality a zhroucení komunistického režimu.

Hana Jakůbková

Jarmila Haldová a synové: Betlémy **Jarmila Haldová: Dřevořezby českých panovníků** **a jejich manželek**

(13. 12. 2019 – 19. 1. 2020)

V letošním adventním a vánočním čase nabízí VMO dvě výstavy z dílny výtvarnice Jarmily Haldové, pražské rodačky, která od roku 1975 žije a tvoří v obci Sedloňov v Orlických horách.

Výstava *Betlémy* vznikla díky zápůjčkám od samotné autorky a dále oslovených muzeí, pro které Jarmila Haldová regionální betlémy vytvořila na zakázku. Stěžejní jádro výstavy tvoří figurální betlémy vyřezávané z lipového dřeva. Jednotlivé postavy připomínající loutky jsou oblečeny nikoli do oděvů ušitých ze skutečné látky, ale do oděvů

pomyslných, vytvořených pestrou malbou, a to do nejmenších detailů, čímž vdechují každé figurce vlastní život. V této kolekci jsou prezentovány také betlémy synů paní Haldové, Jiřího a Josefa, jejichž rukopis nezapře maminku. Soubor figurálních betlémů doplňuje několik kousků malovaných betlémů z papíru navržených pro různé subjekty či pro širokou veřejnost. Co je na první pohled pro betlémové figury typické? Především specifikum regionálních krojů a zároveň různá živá či zaniklá řemesla typická pro daný kraj. Mezi stereotypní betlémové figury Jarmila Haldová ráda na přání investora vyřezává také místní historické postavy. Mnohdy rozsáhlé betlémařské soubory, které vesměs vznikají několik let, a jsou postupně doplňovány, se díky místnímu koloritu vybrané oblasti, stávají pro dané muzeum originálním a osobitým sbírkovým předmětem, častým lákadlem stálých expozic. Kromě zde vystavených betlémů, jsou další její rozsáhlé betlemařské práce zastoupeny např. v Městském muzeu v Lanškrouně, Městském muzeu v Novém Městě nad Metují nebo v Muzeu Třineckých železáren a města Třince.

Galerijní výstava reliéfních obrazů nazvaná *Dřevořezby českých panovníků a jejich manželek*, je pomyslnou „třešničkou na dortu“, která sochařsky dovednou tvorbu dřevěných skulptur paní Haldové doplňuje a povyšuje. Tomuto náročnému projektu se autorka intenzivně věnuje od roku 1997, přičemž historický materiál, spočívající ve studiu odborné literatury, archivních pramenů, konzultace s historiky a dalšími odborníky, dávala dohromady mnohem dříve. Zde je prezentováno všech 122 dosud vytvořených reliéfů panovnických postav.

Výtvarné dílo Jarmily Haldové je podloženo hlubokými etnografickými znalostmi, navazuje na trnkovské a ladovské tradice a přesahuje region Orlických hor i Východních Čech, které jsou výrobou betlémů proslulé. Hravost, vtip, jemnost a barevnost jsou nedílnou součástí jejího tvůrčího procesu.

Na výstavě je k vidění i Hanácký betlém od syna Jiřího, který jej zhotovil na zakázku v roce 2004 pro výstavu Vánoční stromky v proměnách času.

Veronika Hrbáčková

Keltská hlava ze Mšeckých Žehrovic

(28. 1. – 9. 2. 2020)

Komorní archeologická výstava se zaměří na prezentaci jednoho z nejznámějších nálezů na území České republiky, a to na kamennou hlavu nalezenou v roce 1943 v pískovně na katastru Mšeckých Žehrovic na Rakovnicku. Tento exkluzivní artefakt do Olomouce zapůjčí pražské Národní muzeum. Na základě nálezových okolností i některých užitých výzdobných prvků můžeme kamennou plastiku zařadit do mladší doby železné, kdy na našem území pobývali Keltové. Nedaleko místa objevu kamenné hlavy se rozkládal ohrazený areál interpretovaný jako privátní dvorec obývaný vysoce postaveným členem keltské společnosti.

Výstavní panely seznámí zájemce s etnikem Keltů, a to prostřednictvím zmínek antických dějepisců a poznatků současného archeologického bádání. Život v mladší době železné návštěvníkům přiblíží i další trojrozměrné exponáty – zbraně, ukázky keramiky, mince, šperky a jiné předměty denní potřeby – ze sbírek Vlastivědného muzea v Olomouci.

Lukáš Hlubek

Muzeum Komenského v Přerově

Horní náměstí 7

Hodiny ze Schwarzwaldu

(20. 9. – 29. 12. 2019 / přerovský zámek)

Výstava zapůjčená ze soukromé sbírky Mgr. Miloše Klíka představí v kapli přerovského zámku přes 60 pozoruhodných exponátů z období od poloviny 18. do konce 19. století. Zájemci o časoměrné přístroje i o vynalézavost našich předků budou moci obdivovat vedle jednoduchých nástěnných a stojacích hodin také složitější mechanismy s odbíjením na skleněné i kovové zvonky nebo vybavené kuličkovými hracími válci s dřevěnými píšťalami. Pro švarcvaldky bylo charakteristické doplnění číselníků o pohyblivé figurky, tzv. automaty. K potěše majitelů tak z hodin vykukovala proslulá kukačka nebo se na nich

otáčely různé postavičky tanečníků, vojáků, řemeslníků nebo apoštolů. K nejvýznamnějším zastoupeným exponátům patří astronomické hodiny a interiérové orloje, které znázorňují kromě časových i další kalendářní a astronomické údaje – hodinu, den, měsíc i rok, fáze měsíce či znamení zvěrokruhu.

Pro malé návštěvníky a badatele je připraven interaktivní hrací koutek a dětský průvodce výstavou v podobě pracovního listu.

Jak se měří čas

(19. 9. 2019 – 29. 12. 2019)

V rámci edukačního programu k výstavě Hodiny ze Schwarzwaldu se malí návštěvníci seznámí s tím, kdy a jak začali lidé měřit čas a proč je vlastně pro nás důležité vědět, kolik je hodin. Co se ale skrývá v té tajemné tikající krabičce? Jak fungují ozubená soukola a proč v některých hodinách bydlí kukačka? Skrze pracovní list a několik interaktivních stanovišť žáci poznají krásu starých hodin a odhalí, jak to dopadlo s radničními hodinami v Kocourkově.

Nelektorovaný edukační program trvá 30–60 minut, je určen pro max. 25 žáků a je vhodný zejména pro děti z MŠ a žáky z I. stupně ZŠ, které se seznamují s organizací denních aktivit, časem a hodinami.

Vánoce na zámku 2019

(3. 12. 2019 – 5. 1. 2020 / velký výstavní sál, kruhový sál, rytířský sál, chodba druhé patro)

Letošní program „Vánoce na zámku“ bude vskutku zámecký. Tentokrát nahlédneme k lidem, kteří opravdu netrpěli nedostatkem. Jaké laskominy připravovalo služebnictvo svým bohatým pánům? Jaké zvyky se dodržovaly a jaké dekorace nesměly v honosných sídlech chybět? Jak asi vypadala zámecká štedrovecerní večere a v čem se lišila od večere prostých lidí?

Výstava opět představí již legendární Zbořilův betlém a připomene betlémský příběh o narození Ježíška. Navíc bude doplněn i dalšími betlémy ze soukromých sbírek. Výstavu obohatí také ukázky dobového oblečení na figurkách

Exponát z výstavy Hodiny ze Schwarzwald. Zdroj: MKP.

ze soukromé sbírky. Vánoční atmosféru dokreslí kolekce nejnovějších baněk Slezské tvorby Opava prezentovaných na živých jedlích.

Jak se již stalo tradicí, program opět kromě prohlídky výstavy nabídne výtvarnou dílničku, ve které žáci prověří svou kreativitu a zručnost: návštěvníky čeká oblíbené zdobení skleněných baněk z výrobního družstva Slezská Tvorba. Lektorovaný edukační program trvá cca 60 minut, je určen pro max. 25 žáků a je vhodný pro všechny věkové kategorie.

Marta Konířová

Muzeum Šumperk

Hlavní třída 342/22

Výstava „Od socialismu k demokracii“

(12. 11. 2019 – 29. 1. 2020 / vernisáž 12. 11. od 17 hodin)

V tomto roce uplyne 30 let od tzv. sametové revoluce, která ukončila vládu jediné – komunistické strany v tehdejší Československu a otevřela cestu zpět k demokracii. Plánovaná výstava by tak připomněla toto významné výročí v našich novodobých dějinách, přičemž by reflektovala zejména dění v regionu. Její časový záběr je

ovšem poněkud širší, návštěvníky tak zavede do období posledních dvou desetiletí komunistického režimu u nás. Cílovou skupinou jsou všechny věkové kategorie. V rámci výstavy budou pro žáky základních a středních škol probíhat komentované prohlídky kombinované s vypracováním pracovních listů či tvořivými dílnami. Výstava bude doplněna o drobné interaktivní prvky.

Přednáška „Od socialismu k demokracii aneb Jak jsme dělali revoluci“

(21. listopadu 2019 od 17 hodin)

V rámci doprovodného programu k muzejní výstavě Od socialismu k demokracii je připravena i přednáška, která se zaměří na dění ve městě Šumperku v období posledních dvou desetiletí existence totality. Úvodní část bude věnována zdejšímu průběhu pražského jara a srpnové okupace v roce 1968, následovat bude stručná charakteristika života obyvatel v tzv. normalizačním období. Další část přednášky již představí vlastní průběh sametové revoluce v Šumperku. Během přednášky bude prezentován bohatý obrazový materiál ze sbírek muzea. Součástí přednášky bude rovněž i prohlídka zmíněné výstavy. Přednáší historičky Mgr. Pavlína Janíčková a Mgr. Michaela Kollerová.

Eva Šebestíková.

Vlastivědné muzeum Jesenicka

Zámecké nám. 1

Regenhardt & Raymann

Dvě rodiny, které navždy proměnily tvář města

(27. 11. 2019 – 8. 3. 2020 / Hlavní výstavní sál Vodní tvrže)
Před dvěma sty lety, v prosinci roku 1819, uzavřel jesenický obchodník s plátnem Josef Raymann smlouvu s vídeňskou podnikatelskou rodinou Regenhartů. Tím byly položeny základy k pozdějšímu vzniku firmy Regenhardt & Raymann, která se stala největší textilní továrnou v rakouském Slezsku, sbírala zlaté medaile po světových výstavách a stala se dvorním dodavatelem na císařský

vlastivědné muzeum
jesenicka

FENIX

Olomoucký kraj

Regenhardt & Raymann

Dvě rodiny, které navždy proměnily tvář města.

27. 11. 2019 – 8. 3. 2020
Vodní tvrž Jeseník

Otevírací doba: út/ne 9.00–17.00 hod., vstupné: 50/25 Kč

Vernisáž se uskuteční v úterý 26. 11. 2019
od 18.00 hod. v hlavním výstavním sále Vodní tvrže,
vstup na zahájení je zdarma.

LESY ČR

dvůr. Nejen vybudováním několika továrních komplexů v Jeseníku proměnila firma a obě rodiny tvář města. Výstava obsáhle předvede tento zásah do podoby a rozvoje Jeseníku, představí rovněž obě rodinné historie a osudy jednotlivých příslušníků, nastíní vývoj firmy a vyzdvihne její úspěchy na mezinárodním poli. Prezentovány budou také výrobky vzešlé ze zdejších textilních závodů či osobní rodinné předměty. Slavnostního otevření se výstava dočká 26. listopadu 2019 v hlavním výstavním sále Vodní tvrže za účasti potomků obou rodin.

Jan Petrásek

A photograph of a doll wearing a gas mask, sitting on a pile of dark soil. The doll is wearing a white tank top and shorts. The background is a blurred industrial or outdoor setting with metal pipes and windows.

ČERNOBYL

SPÍCÍ PEKLO

TOMÁŠ KUBEŠ
WWW.TOMASKUBES.CZ

27. 11. 2019 V 17.00

PŘEDNÁŠKOVÝ SÁL VKOL
BEZRUČOVA 3

DOPORUČUJEME REZERVACI PŘEDEM
NA WWW.VKOL.CZ

 Olomoucký kraj

NA JESENÍKY!

5. listopadu – 31. prosince 2019

Vědecká knihovna v Olomouci
Galerie Biblio, Bezručova 2

Pondělí–pátek 8.30–19.00
Sobota 9.00–13.00

